

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**
Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Кафедра української мови

ДИПЛОМНА РОБОТА
на тему: «**ЛІНГВІСТИЧНЕ ПОРТРЕТУВАННЯ ГОВІРКИ СЕЛА
ПОПІВЦІ БАРСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**»

Студентки 2 курсу МУФ групи
Освітньої програми Філологія.
Українська мова і література

Спеціальності 35.01. Філологія.
Українська мова і література

Галузі знань 01. Гуманітарні науки
Ступеня вищої освіти магістр
Медведєвої Анастасії Петрівни
Науковий керівник:
к. філол. н., доц. Гороф'янюк І. В.

Розширена шкала _____
Кількість балів: ____ Оцінка: ECTS ____
Голова комісії _____

(підпис) (ініціали, прізвище)
Члени комісії _____

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

Медведєва Анастасія Петрівна

Лінгвістичне портретування говірки села Попівці Барського району Вінницької області: дипломна робота на здобуття СВО магістр освітньої програми Філологія. Українська мова і література, спеціальності 035.01 Філологія. Українська мова і література (рукопис). Вінниця, 2019.

Робота присвячена опису говірки села Попівці Барського району Вінницької області на фонетичному, морфологічному, синтаксичному та лексико-семантичному мовних рівнях. Запропонований аналіз говірки села Попівці Барського району Вінницької області здійснено на основі польових аудіозаписів автентичного діалектного мовлення, зібраних автором за спеціальним питальником впродовж 2016-2019 рр. загальною тривалістю понад 220 хв та укладеної текстотеки говірки .

У роботі вперше проаналізовано говірку села Попівці Барського району Вінницької області як окрему мовну систему, з'ясовано основні фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексико-семантичні особливості, збережені в мовленні діалектоносіїв та проведено зіставний аналіз мовних рис говірки з основними рисами подільського говору.

Наукову цінність мають додатки до роботи – тематична діалектологічна текстотека, обсягом 63 сторінки затранскрибованих текстів та словник побутової лексики села Попівці Барського району Вінницької області.

Ключові слова: говірка, фонетична система, морфологічна система, синтаксичні особливості, лексичні особливості, подільський говір, Вінницька область.

Annotation

Anastasia Medvedieva

Linguistic portraiture of the speech of the village of Popivtsi, Bar district, Vinnytsia region : diploma thesis for the CBA Master's degree in Philology. Ukrainian language and literature, specialties 035.01 Philology. Ukrainian language and literature (manuscript). Vinnitsa, 2019.

The paper deals with the description of the speech of the village of Popivtsi in the Bar district of Vinnytsia region at phonetic, morphological, syntactic and lexical-semantic linguistic levels. The offered analysis of the speech of the village of Popivtsi of the Bar district of Vinnytsia region is made on the basis of field audio recordings of authentic dialect speech, collected by the author on a special questionnaire during 2016-2019.

For the first time, the speech of the village of Popivtsi in the Bar district of the Vinnytsia region is analyzed as a separate language system, the basic phonetic, morphological, syntactic and lexical-semantic features are preserved, the speech features of the dialect are compared with the main language features.

Appendices to the work - a thematic dialectological text-book, with a volume of 62 pages of transcribed texts and a vocabulary of the household vocabulary of the village of Popivtsi of the Bar district of Vinnytsia region are of scientific value.

Keywords: dialect, phonetic system, morphological system, syntactic features, lexical features, Podilsky speech, Vinnytsia region.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I	8
ГОВІРКА ОДНОГО СЕЛА ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ У МОВОЗНАВСТВІ	8
1.1 Дослідження говірки одного села: загальні засади.....	8
1.2 Українська говірка як предмет дослідження українських діалектологів....	13
1.2.1 Лексикографічна репрезентація окремих українських говірок	13
1.2.2 Системне вивчення говірки одного села.....	17
1.3 Говірка одного подільського села як об'єкт аналізу.....	24
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2	31
ЛІНГВІСТИЧНЕ ПОРТРЕТУВАННЯ ГОГВІРКИ СЕЛА ПОПІВЦІ БАРСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	31
2.1 Село Попівці Барського району Вінницької області. Історичний дискурс	31
2.2.1 Система вокалізму досліджуваної говірки	35
2.2.3 Основні модифікації фонем у говірці	48
2.3 Морфологічні особливості говірки	50
2.3.1 Словозміна іменника у говірці села Попівці Барського району Вінницької області.....	51
2.3.2 Словозміна прикметника у говірці.....	57
2.3.3 Словозміна числівника у говірці	62
2.3.4 Словозміна займенника у говірці села Попівці Барського району Вінницької області.....	69
2.3.5 Словозміна дієслова у говірці.....	75
2.4. Синтаксичні особливості говірки	80
2.4.1 Особливості будови простого речення в говірці.....	81
2.4.2 Особливості будови складного речення в говірці села Попівці Барського району Вінницької області.....	84
2.5 Лексико-семантичні особливості говірки.....	87
Висновки до розділу 2	89
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :.....	95
ДОДАТКИ	106

ВСТУП

Діалектологічні дослідження є дуже важливими для мовознавства, оскільки в говірках зберігаються архаїчні елементи фонетичної, морфологічної систем, що дозволяє вивчити розвиток і діалектної, і літературної мови загалом. Цінність вивчення окремих діалектних систем полягає також у тому, що автентичне мовлення діалектоносіїв може відображати традиції та звичаї тієї місцевості, де зібрано матеріал. Записи говіркового мовлення можуть також слугувати емпіричною базою для досліджень з етнографії, історії, етнолінгвістики.

Науковці Л. Калнинь та Т. Попова трактують говірку як окрему мовну систему, опис якої повинен проводитися на всіх мовних рівнях – фонетичному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівні [46].

Системний опис говірки одного населеного пункту висвітлений у дисертаційних дослідженнях М. Делюсто «Грамматика говірки у світлі тексту» [34], де подано аналіз говірки села Шевченкове Одеської області, О. Вінтоняк «Фонетична, морфологічна і синтаксична система говірки села Баня-Березів» [14]. У наведених працях подано розгорнуту характеристику лінгвістичних явищ, зафіксованих у мовленні місцевих жителів зазначених населених пунктів.

Мета дослідження – комплексне лінгвістичне портретування говірки села Попівці Барського району Вінницької області.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

1. Зібрати та упорядкувати говірковий матеріал.
2. Дати характеристику фонетичної системи говірки села Попівці Барського району Вінницької області.
3. Визначити морфологічні особливості говірки села Попівці Барського району Вінницької області.
4. Описати найхарактерніші риси синтаксису говірки села Попівці Барського району Вінницької області.

5. Охарактеризувати регіональну лексику говірки села Попівці Барського району Вінницької області.

Об'єктом дослідження є говірка села Попівці Барського району Вінницької області.

Предетом дослідження – фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексикологічні риси говірки села Попівці Барського району Вінницької області, що засвідчують її належність до подільського говору.

Джерельною базою для дослідження слугували власні аудіозаписи усного мовлення носіїв говірки села Попівці Барського району Вінницької області, зібрані автором протягом 2016-2019 рр.

Методи дослідження: основним методом дослідження є поетапний опис говіркової системи, аналіз найхарактерніших рис подільського говору на різних мовних рівнях. Допоміжним методом дослідження говірки є порівняльний, що передбачає зіставлення діалектних рис говірки села Попівці Барського району Вінницької області з основними рисами подільського говору, на етапі збирання говікового матеріалу послуговувалися експедиційним методом.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше комплексно досліджено говірку села Попівці Барського району Вінницької області, створено лінгвістичний портрет говіркової системи, що фіксує найхарактерніші риси південно-західного наріччя. Уперше системно проаналізовано вияви голосних та приголосних фонем, висвітлено морфологічні, синтаксичні та лексичні особливості говірки.

Теоретичне значення праці полягає поглибленому вивченні теоретичних аспектів вивчення окремих говірок, ілюстрування лінгвістичних явищ унікальними прикладами. Етнографічна цінність праці полягає в тому, що в текстах говіркового мовлення висвітлено весільні, поховальні традиції, обряди, пов'язані з календарним циклом свят, а також релігійні обряди вінчання та хрещення, що побутують у місцевості, де зібрано матеріал.

Історична цінність праці полягає в тому, що в ній зафіксовано важливі події і української історії періоду голоду та воєнних лихоліть.

Практичне значення роботи полягає в тому, що зібраний емпіричний матеріал може слугувати базою для подальших лінгвістичних, етнографічних та історичних досліджень. Тексти говіркового мовлення можуть бути використані як ілюстративний матеріал для комплексних наукових досліджень з діалектології, етнолінгвістики, укладання хрестоматії діалектних текстів подільського говору, етнографічних словників та енциклопедій.

Апробація результатів дослідження. За результатами дипломної роботи опубліковано дві статті: 1) «Календарна обрядовість села Попівці Барського району Вінницької області крізь призму етнолінгвістики», опубліковану в збірнику наукових праць «Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Подільська регіональна лексикологія». – м. Вінниця, 11-12 квітня 2019»; 2) «Із спостережень над мікротопонімами села Попівці Барського району Вінницької області» (текст доповіді опубліковано у збірнику наукових праць «Слобожанська бесіда» за матеріалами XII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Слобожанська бесіда – 12. Лінгвістика тексту і вивчення української ментальності» (м. Старобільськ, 7-8 листопада 2019).

Структура дипломної роботи включає вступ, два розділи (Розділ 1 «Говірка одного села як об'єкт вивчення у мовознавстві», Розділ 2 «Лінгвістичне портретування говірки села Попівці Барського району Вінницької області», висновки, список використаних джерел (... позицій) та два додатки (Додаток 1 «Текстотека говірки села Попівці Барського району Вінницької області», Додаток 2 «Словник побутової лексики говірки села Попівці Барського району Вінницької області»).

Обсяг дипломної роботи : 91 сторінка друкованого тексту, 63 сторінки додатків (затранскрибовані тексти та словник говірки), аудіозаписи тривалістю понад 220 хв.

РОЗДІЛ І

ГОВІРКА ОДНОГО СЕЛА ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ У МОВОЗНАВСТВІ

1.1 Дослідження говірки одного села: загальні засади

Одним з важливих аспектів діалектології є дослідження окремих говірок як найменших одиниць членування діалектного мовлення.

Як зазначає С. П. Бевзенко [6], «говірка являє собою цілісне мовне утворення без мовних відмінностей, за винятком чисто індивідуальних особливостей мовлення, викликаних індивідуальними дефектами мови, а також рівнем освіти, загальною культурою, родом заняття певного індивідуума чи певної групи людей». [6; с. 6].

Варто зазначити, що на особливості говірки впливає також сформована мовна традиція, якої дотримуються жителі окремого села, містечка, чи міста.

В енциклопедії «Українська мова» [86] І. Свенціцький пропонує таку характеристику говірки: «Говірка – це найменша одиниця територіальної диференціації діалектної мови. У структурі мовно-територіальних утворень лише говірка є реальною комунікативною системою, засобом спілкування мешканців одного (рідше кількох) населених пунктів, принципово рівнозначна мові. Говірка відзначається єдністю структури, протиставляється іншим говіркам набором диференційних ознак на фонетичному, акцентуаційному, лексичному, семантичному мовних рівнях. Близькі за визначальними рисами говірки утворюють групи говірок і говори. На тлі типових говірок за структурними ознаками виділяють мішані перехідні говірки, редуktivні говірки; розрізняють також говірки ядерні, периферійні, острівні. Сукупність усіх говірок складає діалектну мову. Говірка є центром описової діалектології [86; с.102].

Ще одне визначення говірки як одиниці діалектного членування мови подає І. Г. Матвіяс у монографії «Українська мова та її говори» [60], акцентуючи увагу на тому, що «під говіркою розуміється засіб спілкування

певного колективу на обмеженій території...говірка охоплює один або кілька населених пунктів, проте інколи в одному населеному пункті за наявності вихідців з різних місцевостей можуть співіснувати дві або більше говірок».

[60 ; с. 9].

Вагоме значення для дослідження говірки одного села має праця «Говор одного села. Синхронное описание одного диалекта как особый вид диалектологического исследования» Л. Калнынь, Т.Поповой [46].

Автори визначають діалект як особливу категорію, що є актуальною в межах окремої соціально-мовної ситуації: «Діалект – це категорія, що є актуальною в межах окремої соціально-мовної ситуації. Мовна ідіома як діалект – це завжди частина мовної єдності, яка співіснує та взаємодіє з іншими діалектами і наддіалектною формою мови, зокрема й літературною мовою. Поза цією соціолінгвістичною єдністю діалект може трактуватися як безписемна мова...» [46 ; с.3].

Основна увага у праці зосереджена на синхронному аспекті вивчення говірки: «Синхронний опис передбачає надання діалектові статусу окремої мови – діалект повинен досліджуватися як окрема мова, якою користується територіально обмежений колектив. Надання діалектові як об'єкту вивчення статусу мови позначається на всіх етапах опису – від опитування носіїв до вибору методів опису говіркового матеріалу....» [46 ; с. 6].

Важливим аспектом у дослідженні говірки одного села науковці називають складання програми для системного опису говіркових даних, яка має поділятися на окремі рівні: «Програма для синхронного опису діалектного матеріалу має складатися з окремих розділів для збору говіркового матеріалу на різних мовних рівнях. Вибір реальних мовних фактів, які підлягають дослідженню, - безпосередньо залежить від прийнятої концепції опису. Однаковою мірою і склад) програми-запитальника також повинен бути обумовлений цією концепцією опису» [46 ; с. 12].

У праці також подано орієнтовний зразок програми для послідовного опису говіркового матеріалу, де зазначено всі аспекти дослідження говірки відповідно до мовних рівнів:

I. Фонетика.

- Фонетична система.
- Акцентуаційна система.

II. Граматика.

1. Морфологія.

- Іменна словозміна
- Дієслівна словозміна. Незмінні частини мови.

2. Морфонологія.

- Фонемні і акцептні чергування іменної словозміни.
- Фонемні і акцентні чергування дієслівної словозміни.
- Фонемні і акцентні чергування іменного словотвору.

Фонемні і акцентні чергування дієслівного словотвору

3. Словотвір.

- Іменний словотвір.
- Дієслівний словотвір

4. Синтаксис..

III. Лексика [46; с. 9].

Як зазначає Л. Калнинь, «...якщо розглядати систему мови як складне ієрархічне утворення, в якому окремі рівні взаємопов'язані, підпорядковані (але не взаємозамінні) і є відносно самостійними підсистемами мови, то завдання синхронного моделювання окремої діалектної системи може вважатися частково виконаним, зокрема якщо будуть описані не всі, а лише деякі рівні (і підрівні) мовної (діалектної) системи, але з максимальною повнотою охоплення матеріалу, що характеризує ці рівні» [46 ; с.13].

У праці «Говор одного села. Синхронное описание одного диалекта как особый вид диалектологического исследования» [46] докладно висвітлено значення синхронного дослідження окремих говірок: «...Висвітливши

синхронну будову і правила функціонування системи, прийнятої в діалектології за вихідну, такий опис дасть уявлення про діалект як про мову, конкретно територіально і хронологічно характеризувану. При цьому виявиться низка таких особливостей діалекту, які зазвичай не беруться до уваги діалектологами. Це набуває особливого значення в тих випадках, коли під час зіставлення виявляється, що саме ці особливості є ключовими для синхронної діалектної диференціації [46; с.17].

Науковці Л. Калнинь та Т. Попова також наголошують на важливості синхронного вивчення діалекту на фонетичному рівні: «...тільки шляхом синхронного опису діалекту на фонетичному рівні можна виявити такі показники говіркової системи, як правила поєднання і чергування звуків і фонематичних одиниць, правила нейтралізації фонемних опозицій, розподіл фонематичних одиниць за позиціями. Знання цих характеристик створює основу для розробки синхронної структурної класифікації діалектів на фонетичному рівні...» [46 ; с.17].

Інноваційні підходи та методи дослідження говірки окремого села висвітлені у дисертаційному дослідженні М. Делюсто «Граматика української говірки у світлі тексту» []. Як зазначає нуковець, «...Сучасний граматичний опис діалектів передбачає використання наддіалектної інваріантної моделі-матриці, яка ґрунтувалася б на свідченнях діалектів та літературної мови, втілювала б сучасні підходи до класифікації граматичних одиниць та встановлення статусу окремих одиниць мови. Послідовне застосування до діалектних текстів теоретичного інструментарію морфології, використовуюваного в дослідженнях літературної мови, сприяє досягненню повноти опису морфології говірки на відміну від опису вибіркового, усталеного в багатьох сучасних діалектологічних студіях. Ця настанова дозволяє відмовитися від звичного для діалектології суто формального підходу, здійснювати аналіз не тільки від форми до значення, але й від значення до форми; відійти від прийому пошуку елементів, відмінних від літературного стандарту, й дати повний опис говірки як самодостатнього

об'єкта вивчення. Зіставлення діалектного матеріалу з інваріантною моделлю-матрицею запобігає пропускам окремих граматичних рис говірки, дає можливість віднайти досі непомічені локальні явища [34 ; с.4].

У однойменній публікації до апробації дисертаційного дослідження М.Делюсто також висвітлює такі прийоми та підходи до аналізу та опису окремих говірок: «...прийом «діалектної текстографії», що полягає у використанні як джерела лінгвального матеріалу винятково значних за обсягом діалектних текстів, які становлять невимушені оповіді з мінімальним втручанням експлоратора; корпус текстів уможливорює застосування статистичних методик у дослідженні структурних рівнів говірок, а погляд на текст як результат дискурсу актуалізує його комунікативну природу; «функціональний підхід», який передбачає аналіз від значення до форми (а не тільки від форми до значення), актуалізацію у діалектологічних студіях понять центр і периферія, лакунарність, функціональне навантаження, семантика граматичних категорій; «статистичне опрацювання текстів», яке використовується для встановлення центрального чи периферійного статусу граматичного класу слів (частин мови, лексико-граматичних розрядів та словозмінних класів), їх ієрархії, статусу граматичної форми [34; с.534-535].

Таким чином, говірка одного села є важливим предметом діалектологічних студій, адже лише пізнавши найменшу одиницю діалектного членування мови, дослідники можуть створити максимально докладний і повний опис діалекту, наріччя та діалектної мови загалом.

Дослідники Л. Калнинь та Т. Попова запропонували науковцям вдалу модель аналізу говірки за специфікою мовних рівнів, М. Делюсто доводить, що повний опис говірки одного населеного пункту може бути виконаний лише прийомом «діалектної текстографії», тобто на матеріалі зв'язних говіркових текстів.

1.2 Українська говірка як предмет дослідження українських діалектологів

1.2.1 Лексикографічна репрезентація окремих українських говірок

Особливе місце у діалектній лексикографії посідають словники говірок одного села. Ці праці є дуже цінними, адже висвітлюють особливості говірки найвіддаленіших куточків України, кодифікують лексичний масив, який дозволяє детально вивчити закономірності формування та розвитку української літературної мови.

В Україні відомо більше десяти словників говірки одного села. Найбільша кількість таких словників представляє південно-західне та північне наріччя української мови, зокрема праці О. Горбача «Діалектний словник села Бродина, повіту Радівці» (Мюнхен, 1997) [22], «Діалектний словник села Красний Брід Меджилаборець» (Мюнхен, 1973) [23], «Діалектний словник села Поляни над р. Русковою (Румунія)» (Мюнхен, 1997) [24], І. Жегуц «Матеріали до гуцульського говору в Закарпатті: Говірка села Берлибаш (Костилівка) р-ну Рахів у 30-х рр. Словник із додатками» (Мюнхен, 1999) [39], А. Зеленько «Словник специфічної лексики села Чайкиного Новгород-Сіверського р-ну Чернігівської обл.» (Луганськ, 1990) [42], Паламарчук Л. «Словник специфічної лексики говірки села Мусявка Вчорайшенського району Житомирської області» (Житомир, 1958) [68] та ін.

Важливими для діалектної лексикографії є також праці І. Сабадоша «Словник закарпатського села Сокирниця Хустського району» [77], М. Лесюка «Із ковалівського лексикону» [57], Є. Турчин «Словник говірки села Тилич на Лемківщині» [85], М. Негрича «Скарби гуцульського говору. Березівська говірка на карті гуцульщини» [64].

«Словник говірки закарпатського села Сокирниця Хустського району» І. Сабадоша [77] вміщує 15,9 тисяч слів без урахування фонетичних варіантів. Як зазначає автор, об'єктом лексикографічного дослідження є: слова, які відрізняються від літературної норми лексичним значенням, словотворчою структурою, стилістичним навантаженням, граматичними ознаками,

особливостями акцентуації. Словникова стаття має чітку структуру. Після реєстрового слова (всі кількаскладові слова подаються з наголосом над наголошеним голосним) наводиться коротка граматична інформація: для іменників - флексія родового відмінка, вказівка на рід, число (якщо іменник уживається тільки в однині чи множині); для прикметників - закінчення жіночого і середнього роду в називному відмінку однини; для дієслів — флексія першої та другої особи однини теперішнього часу, для безособових закінчення 3-ої особи однини, ремарки, що вказують на вид, безособовість; якщо дієслово має форми недоконаного і доконаного виду, то обидві подаються в одній статті, реєстровим словом виступає форма недоконаного виду, але й форма доконаного виду теж внесена до реєстру; якщо дієслово вживається з постфіксом -ся і без нього, то в реєстрі подаються обидві. Усі префіксальні дієслівні форми наводяться в реєстрі на своєму місці за алфавітом. Ремарки, що вказують на частиномовну належність реєстрового слова подаються тільки до займенників, числівників, прислівників, службових слів і вигуків

Якщо реєстрове слово застаріле, рідковживане, стилістично забарвлене, про це сигналізує відповідна ремарка: *заст.*, *рідк.*, *зневаж.*, *вulg.*, *пестл.*, *жарт.*, *дит.* тощо. Деякі ремарки вказують на сферу використання слова: *бот.*, *зоол.*, тобто слово вживається у ботаніці чи зоології. Лексичне значення реєстрового слова розкривається наведенням літературних відповідників або описово, коли літературні відповідники відсутні чи не вдається їх точно підібрати: *чижмы* - чоботи, *вкус* - смак, *познаймый* - знайомий, *бісагы* - ноша у вигляді з'єднаних двох торб, перекинутих через плече, *бунда* - короткий козушок- безрукавка. Якщо реєстрове слово в говірці має тотожні чи синонімічні за значенням відповідники, то вони один раз перераховуються за алфавітом у кінці основної словникової статті після позначки див. ще, а їх значення передається на своєму місці в реєстрі за допомогою відсильної ремарки див. до основної словникової статті У переважній більшості випадків реєстрові слова ілюструються 1-2 реченнями. Іноді їх замінюють

(здебільшого до прикметників, дієприкметників, віддієслівних іменників) словосполучення, які економніше, ніж речення, і достатньо можуть ілюструвати специфіку говірки [77; с. 9].

«Словник говірки села Тилич на Лемківщині» Є. Турчин [85] репрезентує лексику, пов'язану з традиційним побутом, різновидами господарської діяльності, звичаями, матеріальною і духовною культурою лемків. Матеріали до словника (понад шість тисяч слів) зібрані методом спостереження та багаторазових експедицій, що допомогло зібрати достовірний автентичний говірковий матеріал.

У словнику подано діалектну лексику та фразеологію, яка відсутня в українській літературній мові. Виняток становлять слова, які відрізняються від наведених у нормативних лексикографічних працях семантикою чи формальними ознаками – морфемною будовою, граматичними характеристиками, фонетичними особливостями. Реєстрові слова розміщені в алфавітному порядку, вони подані у вихідних граматичних формах. Орфографічний запис відтворює всі говіркові особливості, які додатково відображені у фонетичній транскрипції. Словотвірні варіанти лексем розміщені у різних словникових статтях. Таким чином, словникова стаття містить реєстрове слово, його граматичні характеристики, ідеографічну та стилістичну парадигму, аналіз контексту реєстрового слова[.]. Ідеографічний коментар передає належність лексем до певних лексико-граматичних лексико-семантичних груп. У Словнику також наведено стилістичну характеристику лексичних одиниць [85; с.6].

Лексикографічна праця М. Лесюка «Із ковалівського лексикону»[57] входить до монографії «Мовний світ сучасного галицького села» [58], де здійснено системний опис говірки села Ковалівка Івано-Франківської області.

Словник охоплює найуживанішу розмовно-побутову лексику місцевої говірки. Реєстрові слова розміщені в алфавітному порядку, кожне з них подане в уривку говіркового запису для встановлення конкретного значення у певному контексті. Словникова стаття також містить вказівку на

походження слова, його основні граматичні особливості. Для спрощення прочитання словника та розширення кола читачів реєстрові слова подані без фонетичної транскрипції. В окремих випадках вказується кілька можливих відповідників: *цьипати – стікати (про рідину) або доїти корову* [с. 124]. Якщо слова мають специфіку вимови, вони окремо подані у фонетичній транскрипції: *фурети* [фу'р'єти] – *кидати, викидати* [57; с.124].

Виокремлення лексики у словник дає змогу детальніше дослідити специфіку сполучуваності лексем, семантику та стилістичне навантаження Праця М. Негрича «Березівська говірка на карті гуцульщини» є складовою колективної лексикографічної монографії «Скарби гуцульського говору» [64].

Пропонований словник М. Негрича містить лексику, яка притаманна березівській говірці. Специфіку цієї говірки висвітлюють різноманітні тематичні групи: побутова лексика, лексика, пов'язана з видами господарської діяльності, міфологічна лексика. Словник укладений як науково-популярне видання, тому говірковий матеріал подано без фонетичної транскрипції. Реєстрові слова укладено за абеткою, граматичні ремарки стосуються частиномовної належності слів. Для назв обрядових дій чи предметів наведене розгорнуте пояснення, яке висвітлює широкий культурний контекст. [64; с. 16-17].

Фаховий огляд українського діалектного словництва здійснила Н. Хобзей у праці «Сучасне українське діалектне словництво». [87] Науковець зазначає, що дослідження окремої говірки є важливим для діалектології, адже висвітлює особливості лексики найменших територіальних одиниць. Словники говірок одного села Н. Хобзей називає диференційними, адже вони репрезентують здебільшого розмовну говіркову лексику [87; с.822]. Цінність таких словників у тому, що вони дають змогу зафіксувати особливості говірки невеликих населених пунктів та дослідити вплив окремих говірок на формування мови.

1.2.2 Системне вивчення говірки одного села

На сьогодні в україністиці маємо зразки такого аналізу говірки одного села. Зокрема М. Лесюк підготував ґрунтовну монографію «Мовний світ сучасного галицького села» (Івано-Франківськ, 2008) [58], де проаналізував рідну говірку села Ковалівка Коломийського району Івано-Франківської області. У монографії подано докладний лінгвістичний аналіз говірки на всіх мовних рівнях. На фонетичному рівні автор висвітлює особливості вокалізму та консонантизму говірки села Ковалівка шляхом виявлення відмінностей від норм літературної мови [58; с.18-49]. Окрім цього, науковець системно досліджує кожне фонетичне явище, характерне для цієї говірки [58; с.49-63].

На морфологічному рівні проаналізовано найхарактерніші для говірки явища: відмінності у граматичній парадигмі самостійних частин мови, збереження давньої форми числа – двоїни, виокремлення флексій.[58; с.64-73].

На рівні синтаксису дослідник вказує лише на окремі відмінності (форми родового та знахідного відмінків збігаються з формою називного, вживання конструкції давального відмінка з прийменником замість родового відмінка з прийменником) [58; с.73-75].

Лексичний рівень говірки проаналізовано з погляду наявності іншомовної лексики та причин її появи. Зокрема науковець зазначає, що у мовленні ковалівчан трапляється багато росіянізмів, що увійшли в пласт розмовної лексики внаслідок тривалого мовного контакту української та російської мов. Специфічним для мовлення ковалівчан, як стверджує М. Лесюк, є явище умисного спотворення іншомовної лексики або штучної паронімії, коли мовець умисно відтворює іншомовне слово з порушеннями [58; с. 81].

Окрім лінгвістичного аналізу говірки мовознавець також подає її лексикографічну репрезентацію у спеціальному підрозділі «Із ковалівського лексикону» [58; с.85-128]. У словнику подано найуживанішу розмовно-побутову лексику, якою послуговуються місцеві жителі. Кожна словникова

стаття містить ремарки із вказівкою на походження слова та його значення. Праця також доповнена етнографічними матеріалами, (цікавими історіями з життя, описами народних традицій). Загалом монографія «Мовний світ сучасного галицького села» є дуже цінною для мовознавців, істориків, етнографів, адже вона вміщує різноаспектний аналіз говірки окремого села. Таке вивчення окремої говірки дає змогу дослідити вплив діалектних особливостей мовлення жителів одного населеного пункту на формування літературної мови в цілому.

Варто зауважити, що вивченню особливостей говірки одного села присвячено низку дисертаційних досліджень. Одними з найгрунтовніших є праці О. Вінтоняк «Фонологічна, морфологічна і лексико-семантична система говірки села Баня-Березів Косівського району» [14], М. Делюсто «Грамматика української говірки у світлі тексту» [34]

У дисертації О. Вінтоняк «Фонологічна, морфологічна і лексико-семантична система говірки села Баня-Березів Косівського району» [14] вперше комплексно досліджено говірку, яка репрезентує гуцульсько-покутське діалектне суміжжя, на фонологічному, морфологічному й лексико-семантичному рівнях. Автор зазначає, що говірка дедалі більше зазнає впливу літературної мови, і ці зміни особливо помітні у представників молодшого покоління. Кількість носіїв говірки з кожним роком зменшується, тому вивчення її специфічних рис є важливим. У роботі подано опис фонологічної системи говірки, визначено типові для говірки реалізації фонем та нерегулярні фонетичні явища у системі голосних та приголосних, що дає можливість ідентифікувати досліджувану говірку серед інших говірок південно-західного наріччя. На основі аналізу діалектного матеріалу охарактеризовано морфологічні особливості досліджуваної говірки. Виявлено архаїчні збереження у системі частин мови, виявлено вплив літературної мови та встановлено спільні й відмінні риси з іншими говірками і сучасною літературною мовою. У дослідженні проаналізовано лексику весільної обрядовості, з'ясовано її лексико-семантичні ознаки.

У дисертації М. Делюсто «Граматики української говірки у світлі тексту» [34] вперше в україністиці здійснено опис морфологічної системи окремої української говірки села Шевченкове Кілійського району Одеської області на базі розробленої методики її дослідження на підставі свідчень діалектних текстів. Обґрунтовано принцип системності у вивченні граматики українських діалектів, запропоновано функціональний та комунікативний аспекти її аналізу.

Як зазначає науковець, інноваційним є застосування інваріантної моделі-матриці для опису всіх частин мови говірки; проаналізовано функціонування лексико-граматичних розрядів та граматичних категорій у межах частин мови; встановлено центральні та периферійні морфологічні явища у діалектній системі на основі частотності їх уживання; виявлено функціональну лакунарність як особливий маркер діалектної словозміни та схарактеризовано її типи; створено модель опису морфологічного рівня діалектів, яка може бути використана у дослідженні інших українських говірок.

У праці розширено відомості про граматичну структуру українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю; встановлено, що граматичну систему наддунайської говірки визначає історичний розвиток української мови, а не вплив сусідніх говірок; упорядковано діалектну текстотеку, що є джерелом подальшого дослідження інших мовних рівнів говірки с. Шевченкове Кілійського р-ну Одеської обл. [34; с 535].

Системний опис говірки зокрема може бути наведений у словниках. Зразком такого аналізу говірки одного села є дослідження діалектних особливостей села Тилич на Лемківщині, подане у лексикографічній праці «Словник говірки села Тилич на Лемківщині» Є. Турчин [85]

Автор подає загальну характеристику говірки села Тилич, вказуючи на її приналежність до лемківського говору, зазначає специфіку акцентуації на передостанньому складі. Окрім того, подано також характеристику говірки на фонетичному, морфологічному та синтаксичному рівнях. На фонетичному

рівні представлено вокалізм та консонантизм, основні позиційні зміни приголосних фонем, досліджено вплив на фонетичну систему міжмовних контактів, зокрема польської мови. На морфологічному рівні висвітлено відмінкову парадигму самостійних частин мови. Серед синтаксичних особливостей говірки зафіксовано давню форму прийменника *к* у поєднанні з давальним відмінком – *к собі*, конструкції з прийменником *о* на позначення способу дії – *жити о голоді* – голодувати, означено найтиповіші випадки вживання прийменника *на* замість літературного *по*: *іти на ягоди* – синтаксична конструкція, що вказує на мету дії. Загалом опис говірки села Тилич висвітлює частину діалектних рис, але фіксує найдавніші фонетичні, морфологічні та синтаксичні явища, які з'явилися в говірці внаслідок міжмовного контакту і збереглися до сьогодні [85; с.7-12].

Вагоме значення для слов'янської діалектології має праця М. Родиной «Говор села Апухтино Одоевского района Тульской области» [74]. Дисертаційна робота є монографічним дослідженням, яке проведене з урахуванням новітніх наукових даних, в тому числі експериментально-технологічних. Крім того, проводиться коригування таких ключових для російської діалектології та соціолінгвістики понять, як перехідність говірки, діалект, напівдіалект, соціолект, ідіолект. Уточнюються також типологія ненаголошеного вокалізму, критерії зближення одиниць середнього роду з жіночим і чоловічим, категоріальна класифікація займенників.

У дисертаційному дослідженні здійснено спробу представити цілісний, багатоаспектний опис однієї з сучасних говірок як окремої діалектної системи що функціонує в умовах постійного контакту з літературною мовою. Дослідження інтерпретує мовний матеріал Тульського регіону в діалектному просторі південноросійського наріччя, і ширше - в єдиному просторі російської діалектної мови. [74; с.2 - 3]

Як зазначає науковець, «найбільш системно дано опис фонетичної та морфологічної систем говірки села Апухтино - як найбільш презентативних

ярусів діалектної мови. Аналіз словотворчих особливостей більшою мірою тяжіє до оглядовості» [74; с 9].

Лексичний пласт говірки висвітлено більш детально з метою аналізу сучасного стану говірки села Апухтіно та виявлення впливу на лексичний склад діалектного мовлення власне літературної діалектної мови.

Загалом говірка села Апухтіно досліджена у всіх лінгвістичних аспектах – фонетичному, морфологічному із детальною характеристикою частиномовної парадигми самостійних частин мови, синтаксичному із зазначенням особливостей творення словосполучень, лексичному із вивченням специфіки діалектної лексики у співвідношенні з літературною мовою.

Значний вплив на діалектне мовлення може здійснювати міжмовний контакт, якщо серед носіїв певної говірки є переселенці з іншої країни, які володіють іноземною літературною мовою. Саме дослідженню однієї болгарської переселенської говірки присвячено працю С. Георгієвої «Болгарська переселенська говірка мішаного типу: стан і етапи формування»[19].

Дисертаційна робота репрезентує комплексне вивчення окремої діалектної системи говірки села Зоря Саратського району Одеської області, виявлення її типових рис та особливостей їх функціонування. В роботі досліджено і визначено походження і актуальну діалектну належність цієї говірки. Як зазначає автор, «аналіз фонетичної, граматичної та лексичної систем зорянської говірки розкрив її генезу, зв'язок із підбалканськими діалектами метрополії – говірками районів Елхово і Тополовграда Болгарії. Переважна більшість засновників с. Зоря походила з території Карнобатського краю. Це узгоджується з відомою з різних джерел інформацією про те, що у структурі говірки домінують підбалканські фонетичні та граматичні особливості, а власне фракійських рис виявлено значно менше. Цьому не суперечить той факт, що у структурі говірки наявні риси південних болгарських говірок. Доведено мішаний характер

досліджуваної говірки, наявність у її структурі наслідків впливів російської та української мов»[19, с. 18].

Виявлені базові фонетичні, граматичні та лексичні ознаки говірки села Зоря дають підстави зарахувати її до мішаного типу. Деякі особливості, зокрема ступінь редукції голосних, займенник *га*, наявність лексем *джам*, *мантава*, *джуни*, *старни*, *чутура* та ін., вказують на її балканський характер, інші риси вказують на зв'язок говірки з фракійським різновидом південних рупських говорів. Про близькість досліджуваної говірки до болгарської літературної мови свідчать 9 фонетичних та граматичних рис в усіх ідіолектах, які засвідчено в значно меншому обсязі в інших бессарабських болгарських говірках, зокрема рефлексі */*м/*, наявність *[x]* на початку, в середині та в кінці слова, наявність *[e]* і *[φ]*, форма артикля, займенникові та дієслівні форми.

Про острівний характер говірки свідчать риси, що вказують на її ізолюваність та тривалу відірваність від метропольного континууму (рефлексія */*к/ > [en]* у слові *дивиндисе*, характер кінцевого приголосного перед закінченням у дієслові теперішнього часу 3 ос. одн. тощо).

Аналіз особливостей зорянської говірки дозволив виявити окремі елементи фракійського діалектного типу. Однак сукупність визначальних для говірки рис, свідчить про виразну спільність фонетичної та граматичної структур обох діалектних типів у говірці. Унаслідок активної міжговіркової взаємодії сформувалися специфічні риси зорянської говірки, що вирізняють її з-поміж інших бессарабських говірок. Але елементи фракійської діалектної системи не є окремими вкрапленнями, а функціонують як варіанти балканських відповідників.

Науковець зауважує, що «суміжні бессарабські болгарські говірки мають багато спільного із зорянською говіркою, тому важко довідно визначити риси, які властиві тільки зорянській говірці й відсутні в інших бессарабських говірках. Здебільшого вони розрізняються інтенсивністю вияву окремих діалектних явищ. До того ж для мішаної зорянської говірки

характерні нашарування рис інших діалектів. Це зумовлювало постання відношення дублетності; компоненти цих пар згодом здобували нові диференційні ознаки; в окремих групах лексики накопичення запозичених лексем зумовило утворення розгалуженої мережі дублетів та синонімів»

[19; с. 19].

Таким чином, у роботі вперше зроблено типологічний аналіз фонетико-фонологічної, морфологічної та лексичної систем у болгарському переселенському діалекті мішаного типу в зіставленні з болгарським діалектним континуумом метрополії, з болгарською літературною мовою, а також із діалектами і літературними мовами інших слов'янських народів.

Окремо варто відзначити системний опис говірки Чорнобильського села Машеве, поданий у чотиритомній праці «Говірка села Машеве Чорнобильського району» [20].

Видання є першою спробою монографічного опису говірки одного села, мешканці якого були переселені після Чорнобильської катастрофи в іншу місцевість. Цінність такого опису полягає в тому, що корінні жителі зберегли особливості своєї говірки, тому цю говірку вдалося дослідити, незважаючи на те, що територія села Машеве відійшла до «зони відчуження». Зібрані польові матеріали вміщують великий масив автентичних говіркових текстів, які подані фонетичною транскрипцією. На основі цих текстів подано аналіз лінгвістичних особливостей говірки – специфіку фонетики, морфології, синтаксису, лексики. Окрім того праця містить фольклорні матеріали, які мають велику цінність для етнографії.

Важливим є також те, що говіркові тексти відображають не лише монологічне, а й діалогічне та полілогічне мовлення, що дає змогу повною мірою дослідити синтаксичні особливості говірки. Обсяг текстів дозволяє також досліджувати ідіолект носіїв говірки, окремо визначати гендерні особливості мовлення [20, с. 6-8].

Таким чином, системний опис говірки одного села є важливим для діалектологічних досліджень через наукову новизну, яка полягає у вивченні

говіркових особливостей найменш населених територій. Фіксація та збереження особливостей мовлення жителів одного села дозволяє вивчити основні закономірності розвитку літературної мови на різних мовних рівнях. Також системні описи говірок одного села дають змогу вивчити історичний зріз мови, адже у говірці зберігаються архаїзми, іншомовні запозичення, давні синтаксичні конструкції.

1. 3 Говірка одного подільського села як об'єкт аналізу

Опису говірки одного подільського села присвячено низку праць, де досліджено як загальні, так і аспектні риси окремої говірки. Усі матеріали зібрані у бібліографічний покажчик «Подільський говір» [72]. Проаналізувавши цей бібліографічний покажчик, вдалося виявити, що говірка одного подільського села досліджена на фонетичному, морфологічному, лексико-семантичному та синтаксичному рівнях.

Фонетичні особливості говірки одного подільського села висвітлені у працях А. Гордашевської «Фонетичні особливості ботвинівської говірки» (Умань, 2004) [28], А. Іщук «Фонетичні особливості летичівської говірки» (Умань, 2004) [45], К. Кацалапенко «Особливості консонантизму краснопільської говірки»(Умань, 2004) [47], Л. Купрейчук, І. Гороф'янюк «Фонетичні особливості говірки села Чорна гребля Бершадського району Вінницької області»(Умань, 2013) [56], О. Мельник «Фонетичні особливості писарівської говірки»(Умань, 2004) [61], К. Носко «Фонетичні та лексичні особливості села Шаровечка Хмельницького району Хмельницької області»(Умань, 2013) [66], І. Панчук «Фонетичні особливості говірки села Тимар Вінницької області» (Умань, 2008) [70], О. Скакун «Фонетичні особливості говірки с. Харпачка Гайсинського району Вінницької області» (Умань, 2008) [82] та ін.

Морфологічні особливості говірки одного подільського села проаналізовано у працях О. Коломієць «Прислівникова система говірки села Росоша Липовецького району Вінницької області» (Вінниця, 2013) [52],

І.Кравченко «Категорія роду іменників у танській говірці»(Умань, 2004) [54], В. Мельник «Особливості числівників у баланівській говірці» (Умань, 2004) [61], О. Молчан «Особливості іменників у дмитрушківській говірці» (Умань, 2004) [63], Николук Т. «Вигуки у дзензелівській говірці, якими кличуть чи відганяють свійських тварин і птахів» (Умань, 2004) [65], Онищук О. «Особливості займенників у тинівській говірці» (Умань.2004) [67], Панасенко О. «Морфологічні особливості говірки смт Тростянець Вінницької області» (Умань, 2004) [69], Пашніцької Т. « Просторова семантика прийменників у говірці села Підпилип'я Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької області» (Кам'янець-Подільський, 2009) [71],

Л. Серветник « Морфологічні особливості говірки с. Гордашівка Тальнівського району Черкаської області» (Хмельницький, 2009) [79], О.Сікорської «Ступені порівняння прикметників у дзензелівській говірці» (Умань, 2004) [81] та ін.

Лексико-семантичний рівень говірки одного подільського села репрезентований у працях В. Алексеевої «Лексико-семантична група на позначення часу у дмитрушківській говірці» (Умань, 2004) [1], В. Багрійчук «Лексико-семантична група на позначення кухонного начиння в говірці села Станіславівка Віньковецького району Хмельницької області» (Умань, 2013) [2], О. Байдюк «Лексичні особливості дубівської говірки» (Хмельницький, 2009) [№], О. Бевзи «Назви дійових осіб обряду весілля у говірці села Гарячківка» (Умань, 2004) [3], І. Бондар «Структурна організація сільськогосподарської лексики села Писарівка Вінницького району Вінницької області» (Вінниця, 2008) [8], О. Бунич «Зі спостережень над номінацією рис людини в говірці села Вербка Чечельницького району Вінницької області» (Вінниця, 2013) [9], Вергелес М. «Лексика говірки села Сутиски Тиврівського району Вінницької області» (Вінниця, 2008)[13], Волощук Т. «Лексика говірки села Гриненки Немирівського району Вінницької області у відношенні до літературного ідіому (на матеріалі сільськогосподарської лексики)» (Вінниця, 2008) [15], В. Гаврилук.

«Лексико-семантична група на позначення поля з-під сільськогосподарських культур у говірці Червона Зірка Лисянського району Черкаської області» (Умань, 2004) [17], Горобець А. «Обрядова лексика говірки села Джурич Шаргородського району Вінницької області» (Вінниця, 2012) [29], та ін.

Синтаксичні особливості говірки одного села подано у працях із загального опису лінгвістичних рис говіркового мовлення, а саме: Бабчук М. «Особливості говіркового мовлення у селі Кацмазові Жмеринського району Вінницької області» (Вінниця, 2008) [2], Дерман Л. «Особливості говіркового мовлення мешканців міста Липовця» Вінницької області» (Вінниця, 2008) [36], Зайцевої В. «Мовні скарби подолян: село Нестерварка Тульчинського району Вінницької області» (Вінниця, 2013) [41], Іванченко М. «Говірка села Велика Севастьянівка Христинівського району у світлі фонозапису» (Хмельницький, 2009) [43], Ковальнової Ю. «Особливості говірки села Педоси Хмельницького району Хмельницької області» (Вінниця, 2010) [48], Паламарчук О. «Мовлення мешканців села Сербинівці Жмеринського району Вінницької області крізь призму діалектних особливостей подільського говору» (Вінниця, 2013) [68], Русак О. «Лексичні і граматичні процеси у мовномуросторі села Олександрівна Тростянецького району Вінницької області» (Вінниця, 2008) [76], Семиляк О. «Особливості діалектного мовлення жителів села Кордишівка Козятинського району Вінницької області» (Вінниця, 2012) [78] та ін.

Варто зауважити, що вивчення говірки одного подільського села має аспектний характер. Дослідженню підлягають фонетичні, морфологічні, лексичні та синтаксичні явища. Висвітлення фонетичних процесів, характерних для окремої говірки як найменшої одиниці діалектного членування мови, дозволяє проаналізувати специфіку фонетичних змін у говорах та наріччях. Зокрема, науковці можуть аналізувати навіть одне фонетичне явище, що притаманне лише конкретній говірці, але такий аналіз виявляє особливості виникнення відхилень літературної мови або підкреслює дотримання носіями говірки літературної норми.

Вивчення морфологічних особливостей говірки дає змогу здійснити детальний аналіз частиномовної парадигми самостійних частин мови методами зіставлення та порівняння морфологічних особливостей, характерних для суміжних говірок.

Найповніше вивчений саме лексичний рівень говіркового мовлення – праці присвячені найрізноманітнішим видам лексики (професійної, побутової, розмовної). Такий детальний аналіз лексики різних населених пунктів Поділля дозволяє відстежити формування сучасного словникового складу української мови, виявити іншомовні запозичення, архаїзми, наявність яких свідчить про стійкість лексичного складу окремої говірки.

Висновки до розділу 1

Таким чином, у першому розділі дослідження ми проаналізували говірку одного села як об'єкт вивчення у мовознавстві. Для цього було проведено огляд низки наукових праць, у яких висвітлено основні принципи опису окремої говірки. Загальні засади вивчення окремої говірки викладені у працях І. Г. Матвіяса, Л. Е. Калнинь, Т. В. Попової, С. П. Бевзенка та ін.

Окрім того, нами проведено огляд праць з системного та галузевого опису говірки одного села. Системний опис передбачає комплексний аналіз говірки одного села на всіх мовних рівнях. Одними з найгрунтовніших досліджень говірки одного села на всіх мовних рівнях є дисертаційні дослідження О. Вінтоняк «Фонологічна, морфологічна і лексико-семантична система говірки села Баня-Березів Косівського району»[14], де подано розгорнутий аналіз фонетичної, морфологічної та лексичної систем говірки села Баня-Березів Косівського району, М. Делюсто «Грамматика української говірки у світлі тексту» [34], де проаналізовано говірку села Шевченкове Кілійського району Одеської області.

Серед іноземних досліджень говірки одного села варто виділити працю російського діалектолога М. Родиной «Говор села Апухтино Одоевского района Тульской области» [74], де висвітлено основні фонетичні,

морфологічні та синтаксичні риси говірки села Апухтино Одоєвського району Тульської області (Росія).

Проаналізувавши теоретичний матеріал з дослідження говірки одного села, можемо зробити висновок, що науковці трактують говірку як окрему мовну систему, яку потрібно розглядати цілісно.

На думку І. Свенціцького, «...говірка – це найменша одиниця територіальної диференціації діалектної мови. У структурі мовно-територіальних утворень лише говірка є реальною комунікативною системою, засобом спілкування мешканців одного (рідше кількох) населених пунктів, принципово рівнозначна мові». [86; с. 102]

Науковець також зауважує, що «кожна окрема говірка відзначається цілісністю структури, протиставляється іншим говіркам набором диференційних ознак на фонетичному, акцентуаційному, лексичному, семантичному мовних рівнях». [86; с. 102]

Близькі за визначальними рисами говірки утворюють групи говірок і говори. На тлі типових говірок за структурними ознаками виділяють мішані перехідні говірки, редуktivні говірки; розрізняють також говірки ядерні, периферійні, острівні. Сукупність усіх говірок складає діалектну мову. Говірка є центром описової діалектології [86; с.102].

Науковці Л. Калнинь та Т. Попова вважають говірку окремою самостійною мовою і пропонують розглядати як незалежну мовну систему: «...якщо розглядати систему мови як складне ієрархічне утворення, в якому окремі рівні взаємопов'язані, підпорядковані (але не взаємозамінні) і є відносно самостійними підсистемами мови, то завдання синхронного моделювання окремої діалектної системи може вважатися частково виконаним, зокрема якщо будуть описані не всі, а лише деякі рівні (і підрівні) мовної (діалектної) системи, але з максимальною повнотою охоплення матеріалу, що характеризує ці рівні» [46; с.13].

Варто зауважити, що вивчення говірки одного подільського села має переважно аспектний характер. Дослідженню підлягають фонетичні, морфологічні, лексичні та синтаксичні явища.

Фонетичні особливості говірки одного подільського села висвітлені у працях А. Гордашевської «Фонетичні особливості ботвинівської говірки» (Умань, 2004) [28], А. Іщук «Фонетичні особливості летицівської говірки» (Умань, 2004) [45], К. Кацалапенко «Особливості консонантизму краснопільської говірки»(Умань, 2004) [47], Л. Купрейчук, І. Гороф'янюк «Фонетичні особливості говірки села Чорна гребля Бершадського району Вінницької області»(Умань, 2013) [56], К. Носко «Фонетичні та лексичні особливості села Шаровечка Хмельницького району Хмельницької області»(Умань, 2013) [66]

Висвітлення фонетичних процесів, характерних для окремої говірки як найменшої одиниці діалектного членування мови, дозволяє проаналізувати специфіку фонетичних змін у говорах та наріччях. Зокрема, науковці можуть аналізувати навіть одне фонетичне явище, що притаманне лише конкретній говірці, але такий аналіз виявляє особливості виникнення відхилень літературної мови або підкреслює дотримання носіями говірки літературної норми.

Вивчення морфологічних особливостей говірки дає змогу здійснити детальний аналіз частиномовної парадигми самостійних частин мови методами зіставлення та порівняння морфологічних особливостей, характерних для суміжних говірок.

Морфологічні особливості говірки одного подільського села проаналізовано у працях О. Коломієць «Прислівникова система говірки села Росоша Липовецького району Вінницької області» (Вінниця, 2013) [52], І.Кравченко «Категорія роду іменників у танській говірці»(Умань, 2004) [54], В. Мельник «Особливості числівників у баланівській говірці» (Умань, 2004) [61], О. Молчан «Особливості іменників у дмитрушківській говірці» (Умань, 2004) [63] та ін.

Найповніше вивчений саме лексичний рівень говіркового мовлення – праці присвячені найрізноманітнішим видам лексики (професійної, побутової, розмовної). Серед праць, присвячених дослідженню лексичної системи говірки одного села, варто виділити публікації В. Алексєєвої «Лексико-семантична група на позначення часу у дмитрушківській говірці» (Умань, 2004)[1], В. Багрійчук «Лексико-семантична група на позначення кухонного начиння в говірці села Станіславівка Вінковоцького району Хмельницької області» (Умань, 2013)[3], О. Байдюк «Лексичні особливості дубівської говірки» (Хмельницький, 2009) [4], О. Бевзи «Назви дійових осіб обряду весілля у говірці села Гарячківка» (Умань, 2004) [5], І. Бондар «Структурна організація сільськогосподарської лексики села Писарівка Вінницького району Вінницької області» (Вінниця, 2008) [8], О. Бунич «Зі спостережень над номінацією рис людини в говірці села Вербка Чечельницького району Вінницької області» (Вінниця, 2013) [9] та ін.

Такий детальний аналіз лексики різних населених пунктів Поділля дозволяє відстежити формування сучасного словникового складу української мови, виявити іншомовні запозичення, архаїзми, наявність яких свідчить про стійкість лексичного складу окремої говірки.

Загалом можна зробити висновок, що системний опис говірки одного села є важливим для діалектологічних досліджень через наукову новизну, яка полягає у вивченні говіркових особливостей найменш населених територій. Фіксація та збереження особливостей мовлення жителів одного села дозволяє вивчити основні закономірності розвитку літературної мови на різних мовних рівнях. Також системні описи говірок одного села дають змогу вивчити історичний зріз мови, адже у говірці зберігаються архаїзми, іншомовні запозичення, давні синтаксичні конструкції.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВІСТИЧНЕ ПОРТРЕТУВАННЯ ГОГВІРКИ СЕЛА ПОПІВЦІ БАРСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Село Попівці Барського району Вінницької області. Історичний дискурс

Перша згадка про село Попівці наведена в історичних документах 15-16 століття, оскільки тоді воно входило до Барського староства. Формування території села Поповець висвітлене у праці М. Грушевського «Барское староство. Исторические очерки XV –XVI ст.» [33]. Автор зазначає, що «перші відомості про заселення цих земель з'явилися за правління польської королеви Бони Сфорци. З проханням надати грамоту на володіння територією села Поповець до королеви звернулася родина польського шляхтича та феодала Поповського, що оселилася тут раніше, і саме від прізвища родини Поповських, за однією з версій, походить назва села Попівці» [33; с.36]

Ця гіпотеза про походження назви села досі побутує серед корінних жителів. Зокрема від місцевої жительки Мазур Ольги Петрівни (1937 р. н., освіта – 7 класів) вдалося зафіксувати легенду, де подана інформація про утворення назви села саме від прізвища родини магната Поповського: *По'н'іуц'і /ну йак вам ска'зати/ йак ко'лис' ка'зали / шо засну'ваў йо'го ко'лис' По'ноў / чи 'n'іп чи йак во'но/ ну ка'зали так /шо в'ін ну 'дес' тут прої'жаў і / ну йа то і 'добре ни^е 'знайу\ну йа та'ко ска'зати то не 'дуже так 'знайу/ ка'зали\шо в'ін тут прої'жаў тї н'і'би засну'ваў /обїї'жаў ко'нем ка'зали / шо обїї'жаў ко'нем/ то це ўс'о бу'ла тере'торїя По'повец' /'скіки в'ін 'міг за 'ден про'їхати / чи так во'но\чи 'ні / то йа не" 'знайу//.*

Ще згадується грамота про село Попівці за 1498 рік короля Яна Альбрехта про те, що село спочатку було розташоване на річці Мурашці (притока річки Мурафи, що тече у Шаргородському районі), також це підтверджують історичні нариси М. Грушевського, де зазначено назву

Попівці на Мурашці: «Село Попівці у 16 ст входило до так званих «Кочмарівських добр» (земель), було розташоване біля містечка Копайгорода, пізніше записане у перелік сіл Шаргородської волості» [33; с.36].

Заслуговує на увагу також історична праця місцевого краєзнавця Крикуна Миколи Антоновича «Історія села Поповець Барського району Вінницької області на Східному Поділлі» [55]. Автор не є науковцем чи професійним істориком, проте праця базується на оригінальних історичних документах про історію Барського староства, зокрема вищезгаданих історичній розвідці М.Грушевського [33].

М. Крикун у своєму дослідженні історії села зазначає, що «корінні попівчани походять зі слов'янських українських племен тиверців, бужан та уличів. Коли 1522 року поляки загарбали Галичину, усі православні попи втікали на землі ще не загарбані поляками. Попи наділяли чи купували землі своїм дітям, яких тоді називали попівцями. Протягом десятиліть попи прибували до села та залишалися проживати. Усіх священиків називали попівцями, а сама назва поступово закріпилася і за селом». Це підтверджує ще одну гіпотезу походження назви села: походить від слова *nin*, тобто священик, оскільки священики здавна жили на цій території.

Автор також аналізує назву *Попівці на Мурашці*, що утворилася внаслідок злиття двох окремих назв – Попівці і Мурашка: «Найвірогідніше – стара назва села була Мурашка, а назва Попівці з'явилась у 15 столітті. Таких сіл на Поділлі було чотири, усі вони виникли майже водночас. На території села Попівці на Мурашці жили прикордонні воїни, яких записували у військовий реєстр за ім'ям та місцем проживання (наприклад, Богдан попівський). Так виникли постійні прикметники до імен, які потім стали прізвищами» [55; с.35].

Відомості про синтез кількох гіпотез походження назви села також зафіксовані у переказах жительки села Тогроч Єлизавети Антонівни, 1931 р.н., освіта – 10 класів: *«Це брат чи'таў по-'моіе'му з 'цего/ з Гру'шеўскогo/*

шо це ко'лис' буў ту'то 'Кримс'киї// то 'Кримс'киї ка'заў/ шо фа'м'іл'і́а По'поўс'киї п'іш'ла в'ід не'за'кон:о 'родѣжжених д'ітиї// 'коже'н маў ше псеў'дон'ім та'киї йа'киїс'/ то в'ін ка'заў/ шо це ўс'і ц'і 'д'іти не'за'кон:о 'родѣжжен'і// брат з цим ни'е согла'шаўс'а/ і по'тому дис' в'ін наї'шоў/ шо це тут бу'ли ли'тоўц'і/ но 'доки во'ни заї'мали/ йа ни 'знайу/ то ли'тоўц'і 'вигнали вс'іх по'ніу/ а тут бу'ли пол'аки/ ну пол'аки опол'ачували л'у'диї// то'го 'зараз ба'гато на фам'іл'і́у По'поўс'ких//но це ті 'д'іти ни'е за'кон:о родѣжжен'і/ а' просто буў п'ін/ по'ни с'у'ди при'їшли/ то'го така 'була фам'іл'і́йіу ба'гато//.

Варто зауважити, що М. Крикун пропонує таку періодизацію історії села:

I – Міжпле́мні́й союз із 7 тис. років до н. е. до 1141 року

II – Галицьке князівство з 1141 – 1199.

III – Галицько- Волинське князівство 1199 – 1340

IV - перебування у складі Великого Князівства Литовського 1362 – 1569

V – загарбане Польщею 1430 – 1797

VI - загарбане Росією 1797 – 1991

На початку 20 століття у селі налічувалося близько 5000 населення, яке було поліетнічним (жили корінні поляки, євреї, нащадки української і польської шляхти [55; с. 38]

У період Другої світової війни, коли був Голокост, майже 1000 євреїв було розстріляно, на місці їхнього поховання у 2010 році було відкрито меморіальну дошку. Також збережені свідчення місцевого мешканця Круцика Миколи Григоровича (1937 р.н., освіта – 10 класів) про участь жителів села у бойових діях та партизанських повстаннях при звільненні українських земель від німецьких загарбників: *Йа памйа'тайу дес' при'близно в сорок 'пйато'му роц'і\ ко'ли на 'н'імц'і в'істу'нали\ то на 'Барському со'ше\ ну це 'зараз\ 'ран'ше во'ни гово'рили 'Стал'ін'с'ка до'рога\ то там 'н'імц'і в'істу'нали\ наш'і парт'і'зани лу'пили йіх йак мог'ли*

*'значит' \ особливо парти'зани і 'нав'іт' в нас бу'ю парти'зан Загор'дон:иї
Ми'кола Ми'хайлович то'же" в парти'занах ну в'ін і роз'казував шо во'ни\
ба'гато йіх по'били \ ўз'али в по'лон \ от оце йа 'т'іки про в'ї'ну \ а в 'нас вже
шчи'тати в По'н'івц'ах \ то ми \ бо ши'бки дри'жсали і 'дуже" 'чути бу'ло \ то
ми хо'валис'а п'ід кро'ват' \ ма'л'і 'хлопчики хо'валис'а п'ід кро'ват' \ о'тїї цєї
'в'ідгомін цєї в'ї'ни то бу'ло 'чути \ та'ки 'добре" бу'ло 'чути то ми \ ўже
не"ре"с'тала ц'а 'б'їн'а \ як то го'вориц'а \ ну тїї уже ми пови'лазили зп'ід
'сховис'ко кроват' \ зви'чаїно \ цє 'ліжко не" могло нас спас'ти \ але" ми бу'ли
то'д'і шо ме"н'і 'мало ро'к'їў бу'ло \ тїї 'думав шо так спа'сес'а \ раз
'старшиї \ ўс'і по'хо'валис'а ту'ди \ оце про в'ї'ну \ \ зви'чаїно 'мама получила
пов'істку \ шо 'бат'ко про'пау 'без'в'істи \ так в'ін і ў 'сорок
'с'омо'му \ шчи'тати ў 'сорок 'п'ято'му при'к'ін'ц'і в'ї'ни 'де"с' за'гинуў ў
'Пол'шчі \ ми 'пот'ім пи'сали цє'во 'ус'о \ то во'ни \ з Моск'ви при'ходило
значит' ц'а 'в'ідпо'в'ід \ шо 'точно'го де за'гинуў не"маїе \ а 'де"с у 'Пол'шчі \
оце 'т'їл'ки йа шо 'можу ска'зати //*

Роки радянських репресій знищили половину населення. Зараз у селі проживає близько 1000 осіб.

Село Попівці постійно відстоювало незалежність у боротьбі з татарами та поляками. З польською шляхтою Бара боротьба тривала 20 років. 1601 року магнати Замойські спробували загарбати Попівці, але наступ було відбито.

Село не було закріпачене, 1923 року увійшло до Копайгородського району, пізніше – до Барського.

На сучасному етапі село належить до Барського району Вінницької області. Розташоване за 27 км від районного центру міста Бар та за 75 км від обласного центру у м. Вінниці.

2.2 Фонетичні особливості говірки села Попівці Барського району Вінницької області

Дослідження фонетичної системи окремої говірки є важливим аспектом у вивченні усіх рівнів мови цієї говірки, оскільки фонема є базою для формування інших лінгвістичних одиниць – морфем, лексем, синтаксем. Науковці Л. Калнинь та Т. Попова також наголошують на важливості синхронного вивчення діалекту на фонетичному рівні: «...тільки шляхом синхронного опису діалекту на фонетичному рівні можна виявити такі показники говіркової системи, як правила поєднання і чергування звуків і фонематичних одиниць, правила нейтралізації фонемних опозицій, розподіл фонематичних одиниць за позиціями. Знання цих характеристик створює основу для побудови синхронної структурної класифікації діалектів на фонетичному рівні...» [46; с.17].

Специфіку реалізації фонем в окремих українських говорах дослідив мовознавець С. П. Бевзенко, зібравши найтипівіші риси вияву варіантів фонем, характерних для різних діалектів [6; с.40].

Найвиразніші особливості подільського говору визначили П. Гриценко у праці «Основні риси Подільського говору» [31], І. Г. Матвіяс у монографічному дослідженні «Українська мова та її говори» [60], Ф. Жилко у праці «Нариси з історії української діалектології» [40]. Саме ці риси стануть основою для порівняльного аналізу фонетичної системи досліджуваної говірки села Попівці Барського району Вінницької області, оскільки ця говірка відбиває особливості подільського говору.

2.2.1 Система вокалізму досліджуваної говірки

У системі вокалізму говірки села Попівці Барського району Вінницької області наявні усі голосні фонемні української мови, які зафіксовані як у варіантах літературної норми, так і в позиційних та комбінаторних алофонах.

Фонема | і | властива всім без винятку українським діалектам, хоч поширеність її в них не однакова, що пояснюється тим, що в різних українських говорах як уже відзначалося, вона має різну генетичну основу. Найбільшу територію поширення має фонема | і |, що сягає давнього Ї.

[б с .40-41].

У говірці жителів села Поповець Барського району Вінницької області фонема /i/ реалізується як голосна переднього ряду високого підняття, що утворилася шляхом вокалізації давнього Ъ: *в'ін'ки, л'і'си, с'в'іт'лиц'а, с'і'дали, б'і'да*. Зокрема характерною для аналізованої говірки є наявність фонем /i/, що виникла шляхом утворення новозакритого складу на місці етимологічних /o/ та /e/: *'стіл – сто'ла, се'ло – сіл'с'киї*

Фонема | и | в основному своєму вияві в українській літературній мові і в більшості українських діалектів реалізується в звукові [и] переднього ряду високо-середнього піднесення з дещо обниженою артикуляцією в напрямку до середнього ряду. Проте і в основному своєму вияві (в наголошеній позиції) фонема | и | в окремих діалектах має відмінності. Так, у частині південно-західних діалектів фонема | и | у наголошеній позиції, набираючи ширшої, дещо обниженої артикуляції, зближується з фонемою | е | і реалізується в звуках [е], [e^н] [б; с. 48].

У досліджуваній говірці фонема /и/ у наголошеній позиції реалізується у своєму основному вияві як голосний переднього ряду високо-середнього підняття [и]: *ходили, во'зили, да'рили, ро'били, 'миска, тра'вичка, та'к'иї*.

У ненаголошеній позиції фонема /и/ у досліджуваній говірці реалізується у кількох виявах: як позиційний алофон [e^н] перед складом з наголошеними /o/ та /a/ фонема и виступає у дієсловах теперішнього та минулого часу: *прозе^н'вали, проже^н'вайут, назе^н'вай'иц'а, збе^н'ралис'а, тре^н'маї, присе^н'лали, ве^н'носила, вбе^н'рали'вдягали' пре^н'ходила назбе^н'раїе набе^н'раї'мусе^н*; прислівниках: *зве^н'чайно'їак заведено,' при^н'близно*.

Як позиційний алофон [и^е], фонема /и/ в досліджуваній говірці виявляється перед складом з наголошеними і, и, е: *ди^ерева, ди^етина, ди^ерец'а, си^е'д'іти*.

Повне заступлення и перед складом з наголошеним а спостерігається у таких словах: *чи^л'ати, чи^к'ати, чи^г'ати, зачи^н'ати, чи^с'ати*.

Фонема /e/ в наголошеній позиції в усіх українських діалектах виступає як голосна переднього ряду середнього піднесення е. У ненаголошеній позиції фонема | е | в переважній більшості українських діалектів, зближується з фонемою [и | і звучить як звуки [e^н], [и^е], [и]: *се''ло, си''ло, си'ло, ме''н'ї, ми''ні* та ін. [6; с. 50-51].

У досліджуваній говірці | е | у наголошеній позиції реалізується у своєму основному вияві | е |: *'требували* вимагали, *цук'ерками, трет'її, 'жмен'у, інте'ресно* 'цікаво' *'тре* 'треба' та'ке, *'дек'іл'ка*.

У ненаголошеній позиції фонема /e/ у поповецькій говірці реалізується у кількох варіантах: з наближенням [e^н] вимовляється перед складом з наголошеними /o/ та /a/. *'дуже''ха'роша зе''м'л'а, не''ма, набе''раў, тре''мали, 'вече''ром, не''шчасному*. У складі фонетичного слова, що об'єднує самостійну та службову частини мови, фонема /e/ у місцевій говірці може реалізуватися відповідно до наголошеного голосного. Якщо у повнозначному слові наголошені /o/ та /a/, то у службовому /e/ може виступати як позиційний алофон [e^н]: *не'' заї'шоў, не'' войу'вали, не'' маў, 'дал'ше'' тоже'', не'' було, 'дуже'' м'їц'на, дуже'' 'добре, не'' знати, 'тоже'' три'маў, 'дуже'' ба'гато, 'тоже'' обши'вайїц'а*.

В окремих випадках у позиції перед складом з наголошеними /o/ та /a/ фонема /e/ у досліджуваній говірці може реалізуватися як [и^е] або [и], а саме: у дієсловах I-III особи однини теперішнього часу дійсного та наказового способу із заперечною часткою *не*: *ни від''праў'л'айе, ни відмоў'л'айе ни їди, ни 'можут*; у прислівниках із заперечною часткою: *не ни так, ни'доўго, нипо'гано*.

Фонема | у | виступає на всій території поширення української мови в основному своєму вияві як лабіалізований звук заднього ряду високого піднесення [у]. У всіх українських говорах фонема | у | виступає в основному своєму вияві як у наголошеній, так і ненаголошеній позиціях. [6; с. 52-53].

У досліджуваній говірці фонема | у | реалізується у варіанті літературної норми, як у наголошеній, так і в ненаголошеній позиції, проте

після пом'якшених приголосних зазнає акомодациї: *кир'ниц'ю*, *с'ю'ди*, *л'ю'деї*, *'помн'ю* пам'ятаю. У позиції перед складом з наголошеним [о] фонема у в досліджуваній говірці реалізується як лабіалізований голосний заднього ряду високого піднесення [y]: *у'зори* візерунки, *у'б'ори* новий одяг.

Фонема | о | в наголошеній позиції виступає в усіх українських діалектах в основному своєму вияві як звук [o], тобто як лабіалізований звук заднього ряду середнього піднесення [6; с. 53].

Для досліджуваної говірки характерна реалізація фонемі | о | в наголошеній позиції у варіанті літературної норми: *'добре*, *при'ход'ат*, *н'і'чого*. Після африкат [ц], [ц'] у наголошеній позиції фонема | о | реалізується у досліджуваній говірці як голосний заднього ряду середнього піднесення [o] після пом'якшеної африкати | ц' | переважно у вказівних займенниках: *'ц'ого*. Після твердої африкати ц у вказівному займеннику цей у формі родового відмінка однини фонема о у даній говірці переходить в /e:/ 'цего. Таке чергування виникло внаслідок міжмовного контакту української та польської мов, тому вдалося зафіксувати два варіанти реалізації фонемі /o/ після свистячих африкат. Після пом'якшеного сонорного [н'] фонема /o/ в аналізованій говірці може виступати як голосний заднього ряду середнього піднесення [o] у формі родового відмінка однини особового займенника *він*: *'н'ого*. Після твердого сонорного [н] фонема /o/ у формі родового відмінка особового займенника він переходить в /e/, утворюючи паралельну форму *'него*, що є літературною нормою для польської мови. В досліджуваній говірці форма особового займенника *'него* виникла через тривале побутування на території української та польської мов.

Реалізація фонемі а у говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області виявляється у двох варіантах. Як голосний заднього ряду низького підняття а, фонема а виступає у переважній більшості словоформ: *садити*, *сапати*, *сажа*, *чиркати*, *шурувати*, *шикирати*. Фонетичне чергування е а наявне в наведеній говірці у дієприкметниках з суфіксом ен: *'спал'аний*, *зробл'аний*, *при'тул'аний*, *при'шибл'аний*, *при'б'жумл'аний* та ін.

Для аналізованої говірки притаманне чергування а з о перед складом з наголошеним а: *поміа\тайу, поміа\тати, запоміа\тати забути*. Форма *запоміятати* є похідною від польського дієслова *zapomnieć* - забути, що є літературним для польської мови.

2.2.2 Система консонантизму говірки

У системі консонантизму говірки села Попівці Барського району Вінницької області наявні усі приголосні фонemi, які реалізуються у позиційних та комбінаторних варіантах, що характерні для подільського говору.

Губні фонemi у досліджуваній говірці реалізуються переважно у своїх основних алофонах. Фонема /б/ у говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області реалізується як губний проривний звук [б] перед голосними переднього та заднього ряду, окрім [і]: *ро\били, л\убили, при\близно збе\ралис\а, бат\ки, бу\у, \зграблис\ко* 'щітка для полотен'

Як напівпом'якшений комбінаторний алофон [б'] фонема /б/ в аналізованій говірці виступає у позиції перед голосним переднього ряду високого підняття [і]: *у\б'іл\шо\с\т\і, на\свад\б\і* 'на весіллі', *коло\кладб\ішча*, 'біля кладовища' *\б'іл\а во\р\іт, со\б\і, то\б\і, у\б\ік; \б'іше* 'більше' *\б'ігом, \зб\іж\а* 'урожай', *о\б\ід; за\б\ігла, з\б\іглис\а, не\об\і\жалис\а*, 'не тримали образи', *об\і\зат\іл\но* 'неодмінно', *го\лу\б\і, \б\іли\, б\ід\н\іщи\, б\ід\нен\ки\.*

Фонема /п/ реалізується у досліджуваній говірці в основному та комбінаторному алофонах. Як глухий проривний [п] фонема /п/ реалізується у представленій говірці у переважній більшості слів перед голосними і вимовляється твердо *кол\госпи, пол\ана, не\ре\дати, нану\вали, посе\ли\с\а, побуду\ва\у, до\пома\га\у, подару\ва\у, по\палас\а, прозе\вали, пару\д\н\і\у, \пару\коне\, \пару\ге\к\тар\і\у, \по\ун\іс\т\у, спокон\в\іку, \пот\ім.*

Як напівпом'якшений варіант [п'], фонема /п/ виступає в аналізованій говірці перед голосним переднього ряду високого підняття [і]:

ʎn'ip 'священник', *ʎn'idnanok* 'дрібний поміщик', *c'n'id'nička* 'нижня частина весільної сукні', *peruʎn'ij* 'весільні торги за наречену', *n'ic'ʎn'i*; *c'n'i'c'al'no* 'навмисно' *ʎn'izno ʎn'ic'l'a*, *n'id ʎčas*, *n'i'c'a'ca* 'півгодини'; *n'id'ходила*, *c'n'i'вали*, *zasp'i'вайут*.

Фонема /в/ у досліджуваній говірці реалізується у трьох алофонах. Як губний щілинний сонорний [в] фонема /в/ виступає в позиції перед голосними переднього та заднього ряду: *но'вен'киї*, *по'вини'єн*; *ʎвал* 'земляний насип' *ка'нава* 'рів для води', *ве'рета* 'полотняне рядно' *ʎсвад'ба* 'весілля' *ʎвел'он* 'елемент весільного одягу' *n'i'дошва* 'нижня частина весільного хліба' *ʎсватан'а* 'частина весільного обряду', *о'вал'н'іки* 'форми для хліба' *ʎвал'си* 'танець на весіллі', *коро'ваї* 'весільний хліб' *во'на*, *во'но*, *во'ни*; *за'прос'ували* 'запрошували', *требували* 'вимагали весільний відкуп', *торгу'валис'а* 'сплачували викуп', *дару'вали* 'обдаровували молодят на весіллі', *ви'б'іл'ували* 'висвітлювали полотно', *ви'водили* 'проводжали наречену'. Спостерігається збереження твердої вимови [в] у числівниках. Така зміна спричинена національним чергуванням /о/ // /і/: *'вос'імс'ат* 'вісімдесят'.

Як комбінаторний алофон [в'], фонема /в/ у висвітленій говірці зберігається в позиції перед голосним переднього ряду високого підняття [і]: *в'ідку'поўл'уваўс'а* 'відкупувався', *в'ідпочи'вали*, *'в'ішали* 'розвішували', *кра'с'ів'і* 'красиві', *в'і'с'іл'н'і* 'весільні', *жи'в'і*, *ду'бов'і*, *в'ічним*. В окремих випадках фонема /в/ реалізується у комбінаторному алофоні [в'] перед голосним переднього ряду середнього підняття [е]: *на'в'ерно* 'напевно'. Наявність напівпом'якшеного [в'] перед голосним заднього ряду [а] у досліджуваній говірці зумовлюється впливом літературної мови і зберігається у множині іменників: *'цв'ашки*, *'св'ата*. Це спричинило побутування паралельних варіантів реалізації фонему /в/ перед голосним заднього ряду [а], оскільки для аналізованої говірки характерним є також ствердіння [в] у поданих словах: *'ц'вах*, *'с'вата*.

Позиційний алофон [ў] виступає таких позиціях у всіх частинах мови: на початку слова: *'ўмершим'номерлим*, *ўмеир'лец* *ўс'о'все*, *ўс'ого* 'лише';

всередині слова після голосного: за'буўс'а, піўтора, промоў'л'али, здо'роўл'а; вкінці слова: їшоў, 'браў, ки'даў.

Фонема /м/ у говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області вимовляється твердо перед голосними переднього та заднього ряду: за'можний, 'музику, 'мац'ок' м'ясна страва, 'миска' ритуальне обдаровування померлих родичів, 'тарілка', 'поминки' поминальний обід, мака'рон макаронна паска, ў осноў'ному переважно, за'мести, пома'гали допомагали. Тверда вимова [м] зберігається також у звукосполюках [мл]: за'стромл'ували та [мн']: 'мн'асо, 'мн'ата, 'мн'ати, розминати, за'стромл'ували закладали

У позиції перед голосним переднього ряду високого підняття [і] фонема [м] вимовляється пом'якшено і реалізується в комбінаторному алофоні [м²] зам'італи, ўм'іла, вим'італи, фа'м'іл'іа 'прізвище, см'іт'а, ім'і'н'іни, на 'с'м'ішку на сміх, зам'іс', са'м'і, зна'ком'і. В окремих випадках фонема /м/ у позиції перед [і] в аналізованій говірці вимовляється твердо. Це явище не є системним і виявлене лише у формі родового відмінка збірного іменника ку'ми хрещені батьки: ку'міў.

Для досліджуваної говірки також характерною є пом'якшена вимова [м] перед голосними [е] та [а]: 'м'елоч дрібні гроші, 'м'асо, м'а'ген'ка м'яка. Вживання [м'] перед [е] в іменнику 'м'елоч зумовлене походженням цього іменника зі старослов'янської мови (сл. мелочь)

Фонемв [ф] в досліджуваній говірці села Попівці Барського району Вінницької області вимовляється твердо перед голосними переднього та заднього ряду у таких лексемах: фарту'шок, 'фарба, 'ферма 'файгати фур'лати, 'фиркати, 'форточка 'кватирка. Пом'якшена вимова [ф] спостерігається в досліджуваній говірці перед голосним переднього ряду високого підняття [і]: ф'і'ранка. Характерним для аналізованої говірки є також явище субституції. Субституція – фонетичне явище, що передбачає заміщення одного звука або звукосполучення іншим для полегшення вимови. Появу субституції в діалектному мовленні може також зумовлювати

міжмовний контакт. Вживання напівпом'якшеного [ф'] перед [і] на місці звукосполучень [хв] та [кв] в аналізованій говірці зафіксовано в іменниках *'фіст, 'фіртка, фа'солà*. Парні передньоязикові проривні фонemi в говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області побутують у кількох варіантах.

Фонема /д/ в аналізованій говірці реалізується в основному вияві як дзвінкий передньоязиковий проривний твердий приголосний [д] у всіх частинах мови перед голосними переднього та заднього ряду: *ден', ди'рева, 'дирка, дис', 'л'уди, ди'тинство, здо'роул'а, ди'мар, моло'да, ни'да'леко, 'добре, дал'ше" ту'ди, 'здоуж побуду'вау, догово'ралис'а, да'вали/о'дин, йи'ден*. У позиції перед сонорним [н'] твердий [д] замінюється пом'якшеним [д'] в родовому відмінку іменника 'ден', внаслідок чергування [е]з нулем звука: *'ден' - 'д'н'іў*

Пом'якшений варіант [д'] в аналізованій говірці виступає переважно перед голосним переднього ряду високого підняття [і] у всіх частинах мови: *моло'д'і свад'ба пони'д'ілок 'рад'існо 'д'іўчинка то'д'і си'д'іли 'д'іти подіти впе"ре"д'і попереду*

В окремих випадках пом'якшений [д'] вживається перед голосними [о], [у], [а]. Перед голосним заднього ряду [о] фонема [д] вимовляється пом'якшено в парадигмі мікротопоніма *Бу'д'он:ий, Бу'д'он:ого, на Бу'д'он:ому; в лексемах 'ддгот', 'д'оргати смикати, сильно тягти.*

Перед голосним заднього ряду [у] передньоязиковий приголосний [д] вимовляється пом'якшено у лексемі *д'у'ра д'і'ра*, де відбудеться чергування /і/ // /у/.

Перед голосним заднього ряду [а], передньоязиковий приголосний [д] вимовляється пом'якшено в іменниках *'дàдко, д'ак моло'д'ата*, що відповідає варіанту літературної норми; формі давального відмінка збірного іменника люди: *'л'уд'ам*; безособових дієслівних формах *за'вед'ано заведено*, де відбулося чергування /е/ // /а/. Рідше в досліджуваній говірці [д']

вимовляється пом'якшено перед голосним переднього ряду [e]: *зав'ед'е'но* 'звично', *зав'едѐ'нійе* 'звичай', однак це явище не є системним.

Реалізуючись у мовному потоці, звук [д] може зазнавати оглушення, що випадки якого вдалося виявити в аналізованій говірці: *в'імки*, *з'вітки*, *в'ім:и*.

Фонема /т/ в говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області вимовляється як твердий приголосний [т] перед голосними переднього та заднього ряду на початку, всередині чи вкінці слова: *'тоже''*, *'точно*, *торох'тит*, *'хата*, *ку'ток*, *ска'зати*. Типовим явищем для досліджуваної говірки є також тверда вимова [т] перед голосним переднього ряду високого піднесення [і] у стійких мовленнєвих конструкціях: *тій та'к'е* 'отак от', *тій 'ўс'о* 'от і все'. Це явище пояснюється тим, що в аналізованій говірці відбулося фонетичне чергування [а]// [і] у слолучнику *та й*, однак вимова [т] залишилася твердою.

Пом'якшена вимова [т'] у досліджуваній говірці спостерігається перед голосними заднього ряду [у], [о], [а] на початку та всередині слова: *т'у'т'ун*, *'т'ул'*, *'т'от'а*, *'т'охкати*, *'т'ажко*, *т'аг'нути*, що є варіантом літературної норми.

Побутують також паралельні варіанти твердої та пом'якшеної вимови [т'] перед голосним переднього ряду високого піднесення [і]: *'тійки*, *'т'іл'ки*, *'стій*, *'ст'ій.*, що зумовлено впливом літературної норми.

Тверда вимова [т'] та заміна на [т] в аналізованій говірці поширена у закінченнях дієслів I та II дієвідміни *уть*, *-ють*, *-ать*, *-ять*: *'ход'ат*, *'робл'ат*, *ни^{е1}сут*, *ни^{е1}чут*, *вили'вайут*, що повністю витіснило варіант літературної вимови.

Передньоязикові щілинні свистячі /з/ /з'/ в говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області зазнають кореляції за твердістю та м'якістю.

Фонема /з/ в аналізованій говірці вимовляється твердо перед голосними переднього та заднього ряду окрім [і] у всіх частинах мови: *зе''м'л'а*, *'музика*,

коза¹ки, заїшо^у, заму¹лили, за¹б'ігла, запро¹шали запрошували, об'і¹зат'іл'но, зам'іж'н'ішчій, 'зара ¹зараз, три ¹рази ¹тричі.

Характерним для досліджуваної говірки є також чергування аффрикати [дз] на дзвінкій свистячій [з] перед голосним переднього ряду середнього піднесення [e] у парадигмі іменника 'зеркало, зер'кала ¹дзеркало

Фонема /з' / в аналізованій говірці вимовляється пом'якшено перед голосним переднього ряду високого підняття [i]: 'з'ірка, по до¹роз'і, роз'ібрали; а також голосним заднього ряду [a]: 'з'атові, хаз'аїно¹витій, 'юз'а^у. Трапляється також пом'якшена вимова [з'] перед голосним переднього ряду середнього підняття [e] у мікротопонімі Бу¹з'емщина, що походить від антропоніма Бу¹з'емский 'Бу¹дз'емс'кий, що ілюструє заміну свистячої аффрикати [дз'] на пом'якшений свистячий [з'] для полегшення вимови.

Передньоязикові щілинні свистячі фонemi /с/, /с'/ корелюють із дзвінками свистячими /з/ /з'/ за дзвінкiстю і глухістю. У наведеній говірці ці фонemi реалізуються у твердому та пом'якшеному вияві. Свистячий щілинний [с] вимовляється твердо перед голосними переднього та заднього ряду окрім [i]: особ¹ливо, со¹рочка, са¹ди, си¹д¹жу, 'су¹л'ія, сер¹дина 'середина.

Пом'якшена вимова /с'/ перед голосними заднього ряду [y] та [o] трапляється у випадках, де явище є літературною нормою: шос', по 'с'од'н'ішній 'ден', 'с'о'го, с'у¹ди. Свистячий щілинний [с'] в наведеній говірці вимовляється пом'якшено перед голосним переднього ряду [i]: 'с'ім'я, в'і 'с'іл'а, ма^у 'нас'іу 'злився, с'і'н'і 'двер'і 'сінешні двері" Перед пом'якшеними приголосними [с'] в аналізованій говірці теж вимовляється м'яко: с'п'ід¹ничка, с'л'ічний 'гарний.

Передньоязикові свистячі аффрикати /ц/, /ц'/ корелюють із дзвінками свистячими /дз/ /дз'/ за дзвінкiстю і глухістю. У наведеній говірці ці фонemi реалізуються у твердому та пом'якшеному вияві. Свистячий щілинний [ц] вимовляється твердо перед голосними переднього та заднього ряду окрім [i]: це'бер 'відро, 'ц'ерква, 'ц'его, ца'рапати 'дряпати, цу'ри 'сильно порваний одяг.

Перед голосним переднього ряду [i] переважає пом'якшена вимова [ц'] : 'ц'івочка, 'ц'іпа, ц'і'дити, ц'іли'на, ц'і'ріпати. Характерною для досліджуваної говірки також є пом'якшена вимова [ц'] перед голосними заднього ряду [y] [o] та [a]: 'ц'амкати, смакувати ц'ам'рина, металевий обід криниці 'ц'ушкати, 'сьорбати юшку 'ц'оц'а 'тьотя.

Передньоязикові сонорні фонemi /л/, /л'/ не мають парних корелянтів за глухістю. У наведеній говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області ці фонemi реалізуються у твердому та пом'якшеному вияві. Сонорний твердий [л] виступає перед голосними переднього та заднього ряду окрім [i]: 'лежн' і овочеві млинці, 'лушчити 'лузати ла'пати ловити, лу'пина' шкірка картоплі, ли'пец' липке тісто, ле''пече 'швидко говорить, 'плести говорити неправду, обманювати, 'лейа 'ледача людина, 'литка, ли'гати 'ковтати, кала'пуц'ати намішувати, коло'тити, 'розмішувати 'лацкан' частина піджака. Сонорний пом'якшений [л'] виступає перед голосним переднього ряду [i]: л'і'карство, л'і'вити, 'вил'ітнитис'а, 'вил'іпитис'а, оглоб'лі.

В окремих випадках сонорний пом'якшений [л'] виступає перед голосними заднього ряду [y], [o], [a]: 'пл'ута 'негода, 'пл'онтатис' плутатися під ногами, заважати, 'пл'ацок 'млинець.

Передньоязикові носові сонорні /н/, /н'/ у досліджуваній говірці можуть вимовлятися твердо та пом'якшено. Тверда вимова /н/ зберігається перед голосними переднього та заднього ряду окрім [i]: 'никати 'ховати, 'нипати 'блукати, 'нег'леба 'незграба, 'нечист' 'погана людина, 'нец'ки' ночви, 'нучка' брудна тканина, пра'ник пристрій для ручного прання, 'напаст'' 'наклеп', 'неприємності. Пом'якшена вимова /н'/ зберігається у наведеній говірці перед голосним переднього ряду високого підняття [i], а також голосними заднього ряду [o] та [a]: н'і'где, н'і'чого, н'іц' нічого, тар'н'із, 'н'аўкати, 'н'оркати

Африкати /дз/ /дз'/ корелюють з африкатами /ц/ /ц'/ за дзвінкістю. У мовленні жителів села Попівці Барського району Вінницької області

зберігається лише африката [дз'] : *дз'об, дз'омбак*. Тверда африката [ДЗ] в досліджуваній говірці замінюється свистячим щілинним [з]: *зеркало, кс'онз* 'католицький священник', *зв'ін*.

Дрижачі передньоязикові /р/, /р'/ трапляються в аналізованій говірці у твердому та пом'якшеному вияві. Зокрема характерною є тверда вимова р' перед голосними заднього ряду [у] та [а]: *бу'рак, ра'бий, ра'патий* 'шорсткий', *гразний, пралка* 'прядка', *спра'гатис'а, пора'дкуює, румка, руші* 'рюші' *грукати*. Пом'якшена фонема /р'/ виступає перед голосним переднього ряду високого підняття [і]: *р'іна* 'бруд', *р'ізка, ўгр'ітис'а*.

Передньоязиковий шиплячий [ж] у досліджуваній говірці вимовляється твердо перед голосними переднього та заднього ряду: *жу'пан, жорна, жест*, 'метал' *жемпер, жи'йу, жид* 'єврей', *жи'н'іх, жи'жки, жито*. У позиції перед голосним переднього ряду високого підняття [і] звук [ж] зазнає пом'якшення: *жінка, ку'ж'іл*.

Передньоязиковий шиплячий африкат [ч] у досліджуваній говірці вимовляється твердо перед усіма голосними переднього та заднього ряду окрім [і]: *чи'гати, чи'хвостити, чиркати, чил'ати, чи'рін, ничемл'ане, гара'че, чухатис'а, за'кручувати* 'хустку', *при'чоска, чоботи, за'чоўганий, чалапати, рошча'пула*. Напівпом'якшена вимова [ч'] у наведеній говірці спостерігається лише перед голосним переднього ряду високого підняття [і]: *ви'ч'ісували, м'елоч'і, ч'іхратис'а*.

Шиплячий щілинний [ш] в аналізованій говірці вимовляється твердо: *шо, шики'рати* 'картавити', *ши'поўн'ік, при'шибл'аній, фшистко* 'йедно', *шерст'аній, ша'тирити, шу'портати* 'копати', *шолопати* 'шелестіти'. Напівпом'якшена вимова [ш'] трапляється лише у позиції перед голосним переднього ряду високого піднесення [і]: *грош'і, га'лош'і, дідові* 'вош'і – 'трав'яниста рослина

Шипляча африката ѱ досліджуваній говірці аналізується у основному вияві перед голосними переднього та заднього ряду: *джем, джер'ло, си'джу,*

хобжу. В окремих випадках африката [дж] чергується з шиплячим щілинним ж для полегшення вимови: жемпер.

Середньоязиковий [j] у досліджуваній говірці реалізується в основному та позиційному алофонах. Середньоязиковий м'який приголосний [j] виступає переважно після приголосних: помйа¹тати, беизйа¹зикиї, підй¹азаниї. Нескладовий [j] виступає в позиції після голосного, а також у закінченнях прикметників та дієприкметників: займати, вийти, звуї¹вередлива дитина; полломл¹аниї, зал¹нал¹аниї, зал¹стромл¹аниї.

Задньоязикові приголосні [r], [k], [x] у діалектному мовленні жителів села Попівці Барського району Вінницької області виступають в основному та комбінаторному вияві. Задньоязиковий дзвінкий приголосний [r] у наведеній говірці реалізується лише в основному алофоні [r] перед голосними перед голосними переднього та заднього ряду: ригнути, ретнути, рул¹а, йеден ралух іщось суцільне, робати, ролда неповоротка людина, рал¹дун великий казан, рабл¹і вила, рримпл¹увати сильно стискати, варри губи. Напівпом'якшений варіант [r'] в аналізованій говірці не вживається.

Задньоязиковий глухий [k] у діалектному мовленні попівчан виступає в основному та комбінаторному алофонах. Звук к в аналізованій говірці завжди вимовляється твердо перед голосними заднього ряду у, о, а: ку¹т¹а, кул¹чики, куб¹іта зла жінка¹купило, купел¹, ко¹ломаз¹, ко¹лотити, ко¹дло, кар¹тофл¹а, капус¹н¹ак, кап¹тур, ка¹нава, ком¹ін, кам¹ін:иї, кала¹бан¹а.

Пом'якшена вимова [k'] переважає перед усіма голосними переднього ряду: к¹іл¹ішок, к¹ир¹жака довга палиця, к¹идати, так¹е, к¹исиллиц¹а, к¹итица, цук¹ерки.

Задньоязиковий глухий [x] у досліджуваній говірці вимовляється твердо перед усіма голосними окрім [и] та [і]: хус¹тина, хорувати, хороба, хал¹нати, хал¹луна. Перед голосним переднього ряду [і] звук [x] зазнає пом'якшення тх¹ір, х¹іба. Особливістю досліджуваної говірки є також

пом'якшення *x* перед голосним переднього ряду високо-середнього підняття
и: *x'u|tatис'а*, *|x'урл'іти хроніти*.'

Фарингальний [г] у діалектному мовленні попівчан виступає як твердий [г] перед голосними переднього та заднього ряду, крім [і]:
|гуркатис'а, *гур|кії*, *огур|ки*, *гил'ака*, *|губ'іти*, *га|бужати*, *гала|тин*,
|геннути, *|гул'кнути*, *гу|кати*.

2.2.3 Основні модифікації фонем у говірці

Говірка жителів села Попівці Барського району Вінницької області зберігає характерні для подільського говору фонетичні модифікації. Серед найпоширеніших виділяємо асиміляцію, акомодацию, редукцію, протезу, епентезу, синкопу, апокопу.

Асиміляція – артикуляційне уподібнення звуків один одному в межах слова або словосполучення. Для аналізованої говірки характерна асиміляція за голосом, повна та часткова асиміляція за місцем і способом творення.

Внаслідок асиміляції за місцем творення звук [j] після [м] заміщується носовим [н'] у багатьох говорах південно-західного та південно-східного наріч [73; с. 67].

У досліджуваній говірці вдалося зафіксувати заміщення середньоязикового звука [j] на сонорний носовий [н'] у таких словах:
ўремн'а, *час*, *|мн'асо*, *|мн'ата*, *з'і|мн'ати*, *|в'імн'а*, *мн'аг|к'ен'ка*.

Внаслідок прогресивної асиміляції за місцем творення середньоязиковий звук перетворюється в передньоязиковий в окремих говірках південно-західного наріччя: [зj] → [з':]: *зjіў* → *з':іў*, *з'jісти* → *'з':істи* [73; с. 67].

У досліджуваній говірці села Попівці Барського району Вінницької області явище заміни звукосполучення [зj] на подовжений [з':] зафіксоване у збірному іменнику *з': ібжа ґолодні тварини*, дієсловах *'з':істи*, *з':іў*.

Типовою для досліджуваної говірки є також асиміляція за місцем і способом творення у дієсловах на –ться, проте вона є частковою, оскільки

при асиміляції у дієсловах не відбувається подовження [ц']: *догово'райуц'а*, *домовляються*, *робиц'а*, *збе"райуц'а* *збираються* та ін.

Неповну асиміляцію за місцем і способом творення -чк// -цц' у наведеній говірці зафіксовано в лексемі *'р'ічка – 'р'іцц'і*, де аасимілюється лише задньоязиковий [к] з пом'якшеним афrikатом [ц], а шиплячий не зазнає змін у вимові.

Деяким говорам південно-західного наріччя відома прогресивна асимілятивна зміна за способом творення (зімкненістю), коли фрикативний [ш'] змінюється на зімкнено-щілинний [ч'] під впливом зімкнено-прохідного [н] або зімкненого [к] *'тонч'і*, *'менч'і*, [73; с. 67]. В аналізованій говірці вдалося виявити таку асимілятивну зміну у прислівнику вищого ступеня порівняння *'менч'е* 'менше'

Прогресивної асиміляції за голосом у досліджуваній говірці зазнає задньоязиковий [к] у стверджувальній частці *айагже*, однак це явище не є системним, фіксується лише як поодинокі.

Регресивна асиміляція за голосом виявлена у говірці лише у прислівнику *з'вітки*, проте оглушення також вважається факультативним і не є характерним для літературної мови. Протилежним до асиміляції є явище фонетичної дисиміляції.

Фонетична дисиміляція передбачає розподібнення між приголосними, що мають одну чи більше спільних артикуляційних рис. Найчастіше розподібнюються приголосні, які мають проривний елемент і є незручними для вимови. Майже всім українським говорам властиве розподібнення проривних [кт] у проривний та щілинний [хт] [Лесюк; с. 53]. У досліджуваній говірці фіксується явище дисиміляції звукосполук [кт] у сполучення [хт] в займеннику *хто*, іменнику *'трахтор*, дієслові III особи однини теперішнього часу *торох'тит* 'багато розмовляє'. Зокрема фонетична дисиміляція у наведеній говірці спостерігається також у звукосполучах [чн], [шн]: *кир'п'ішна* *'хата* 'цегляний будинок'; *мо'лошний ки'с'іл'* 'молочний кисіль'

Характерним для подільського говору є також явище протези. Протеза полягає у появі приставних приголосних на початку слів. У говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області протетичний сонорний втрапляється перед голосним заднього ряду [у]: *вуг^лли* ‘зовнішні кути хати’.

Протилежним до протези є явище афери – випадіння одного або кількох звуків на початку слова [58; с.59]. В аналізованій говірці явища афери не зафіксовано.

Переважає більшість подільських говірок відбиває явище епентези. Епентезою називають появу додаткового приголосного звука у позиції перед голосним всередині слова [58; с. 58].

У досліджуваній говірці зафіксовано епентезу сонорних *н* та *л* на місці давнього *й*: *л^н’асо*, *л^н’ата*, *мн’ач*, *л^{жабл}’ачий*, *ко^{роул}’ачий*.

Досить поширеним у діалектному мовленні є явище дієрези, тобто випадіння одного або кількох звуків, які є незручними для вимови [Лесюк; с.60]. У говірці села Попівці Барського району Вінницької області дієреза спостерігається в таких лексемах: *ни^в’іс’ц’і*, *п’і^{сп}’ід*, *наї бо^уборонит* ‘хай Бог боронить’.

Таким чином, аналіз фонетичної системи говірки села Попівці Барського району Вінницької області дозволив виявити реалізацію всіх голосних фонем, визначити основні алофони, пояснити причини появи відхилень від літературної вимови. Переважає більшість голосних фонем у наведеній говірці мають кілька варіантів реалізації, відображаючи діалектний варіант, а також варіант літературної норми. Польськомовні лексеми, що збережені в говірці, транслітеруються, проте закріплюють фонетичні особливості мови-оригіналу: *рон^{дел}’ок*, *чи^{гати}*, *л’ос*.

2.3 Морфологічні особливості говірки

Аналіз морфологічних особливостей окремої говірки є одним з найважливіших етапів дослідження діалектних явищ. Специфіка

морфологічного аналізу говірки полягає у зіставленні морфологічних рис, зафіксованих у мовленні діалектоносіїв з варіантами літературної норми.

Морфологічні особливості говірки фіксуються та досліджуються на рівні кожної частини мови. Цей підрозділ магістерського дослідження присвячений вивченню словозміни самостійних та службових частин мови на матеріалі говірки села Попівці Барського району Вінницької області. Науковим підґрунтям для аналізу морфологічних особливостей досліджуваної говірки стали праці С.П. Бевзенка «Українська діалектологія», П. Ю. Гриценка «Основні риси подільського говору» [31], І. Г.Матвіяса «Українська мова та її говори» [60]

2.3.1 Словозміна іменника у говірці села Попівці Барського району Вінницької області

Дослідження словозміни іменника в окремій говірці передбачає визначення специфіки реалізації категорій роду, числа, а також аналіз відінкової парадигми іменника шляхом порівняння діалектних відмінностей словозміни з літературною нормою.

Однією з найвиразніших особливостей реалізації категорії роду іменника є явище «хитання», тобто переходу їх з одного роду в інший, що тією чи іншою мірою фіксується в українських говорах усіх трьох діалектних типів. Так, чимало іменників, які в літературній мові мають жіночий рід, у ряді говорів виступають у чоловічому роді: *д'іхт'ар'іт* 'дифтерія', *шкарлатін* 'скарлатина', *макух* 'макуха' [6; с. 91].

У мовленні жителів села Попівці Барського району Вінницької області явище хитання в роді проявляється у протиставленні діалектного жіночого та літературного чоловічого роду, що зафіксоване в матеріально-речовинних іменниках з конкретним значенням: *бе^н'з'іна* 'бензин', *ма'зута* 'мазут', *каро'с'іна* 'гас', *ма'куха* 'макух'. Характерним для досліджуваної говірки є також протиставлення діалектного чоловічого та літературного жіночого

роду, що фіксується в речовинних та абстрактних іменниках: *о'л'їй* 'олія', *л'їеу* 'п'їч', *л'ос* 'доля'.

Категорія числа в українській діалектній мові полягає в розрізненні двох числових форм однини і множини. Проте в різних діалектах збереглися також більші чи менші залишки двоїнних форм [Бевзенко; 1980, с. 92].

В аналізованій говірці категорія числа представлена формами однини, множини та двоїни. Іменники, що вживаються лише в однині, можна виокремити в такі групи:

1) матеріально-речовинні: *л'грис*, *л'дерт*, *ма'зута*, *каро'с'їна*, *б'їн'з'їна*, *л'смол*, *л'с'їл*, *л'ц'в'їл* *л'кроу*;

2) іменники, що позначають стан речовини або предмета: *ко'ломаз*' (однлрідна маса), *ли'пец*' (в'язкий хліб), *л'дрек* (подрібнена їжа), *го'рохл'анка* (сильно зім'ятий одяг).

3) іменники з абстрактним значенням: *л'тр'їло* 'безлад', *л'ос* 'доля', *л'б'їл*, *л'с'м'їшка*, 'насмїшка, жарт', *л'рад'їс'т*, *л'совїс'т*, *л'злос'т* *л'горич*, *л'кодло*

4) збірні іменники: *л'дрант'а* 'одяг', *л'шмат'а*, (ганчір'я) *л'лист'а*, *л'клуча*, *л'п'їра*, *бура'л'чин'а*, *куку'рудзин'а*, *ба'дил'а* *л'р'їшча*, *гил'ача*, *л'начин'а* 'кухонний посуд'.

Іменники, які у досліджуваній говірці вживаються лише у множині можна поділити на дві групи:

1) іменники з конкретним предметним значенням: *л'сан'ї*, *л'с'їни*, *л'двер'ї*, *оч'ки*, *в'їж'ки*, *л'табл'ї*, *л'грабл'ї*, *л'гуж'ки*, *го'лобл'ї*, *посто'ронки*; *л'пласку'губц'ї*, *во'рота*, *л'т'їс'ки* 'лещата'

2) іменники з абстрактним значенням: *л'н'ун'ї*, *л'вїбрики*, *л'козн'ї*, *л'страс'т'ї*, *л'вїтр'їшки*, *л'взорки*, *л'л'аси*, *л'зводїни*, *л'їм'їн'їни*, *л'хрїс'тїни*.

Особливою формою числа іменників, що висвітлена в аналізованій говірці є двоїна, витоки якої сягають праслов'янської мови. Форма двоїни вживається лише з числівниками *два*, *три*, *чотири*: *л'дв'ї руц'ї*, *л'дв'ї но'з'ї*, *л'дв'ї їаблуц'ї*, *л'дв'ї л'ожц'ї*, *л'дв'ї л'мисц'ї*, *л'дв'ї їагод'ї*, *л'три в'їд'р'ї*, *л'чїтури цєб'р'ї*.

Окремі іменники можуть мати форму однини і множини. У досліджуваній говірці побутують такі групи іменників, що мають дві числові форми:

- 1) номінації природних явищ: *дошч – дошчі, сн'іг- сн'іги*;
- 2) номінації частин тіла людини: *око – оч'і, плече – плеч'і*;
- 3) номінації емоційних станів людини: *плач – плач'і*.

Виразними також є особливості відмінювання іменників в аналізованій говірці, оскільки у відмінковій парадигмі іменників відображені риси літературної та діалектної мови.

Як і в літературній мові, у говірці збереглися всі відміни іменників, у кожній відображені риси подільського говору.

Іменники І відміни твердої групи в аналізованій говірці відмінюються за нормами літературної мови. Приклад відмінювання І відміни твердої групи з флексією *-а*, що зафіксовані у мовленні носіїв досліджуваної говірки, наведено в таблиці 2.1:

Таблиця 2.1

Відмінювання іменників І відміни твердої групи

Н в..	. \мн'ата	\сл'ота	\пл'ута
Р.в.	\мн'ати	\сл'оти	\пл'ути
Д.в.	.\мн'ат'і	\сл'от'і	\пл'ут'і
З .в.	\мн'ату	\сл'оту	\пл'уту
О.в.	.\мн'атойу	\сл'отойу	\пл'утойу
М.в.	ў\мн'ат'і	на \сл'от'і	на \пл'ут'і
К.в.	\мн'ато	\сл'ото	\пл'уто

Іменники І відміни м'якої групи в аналізованій говірці у всіх відмінках крім орудного зберігають флексії, що відповідають нормі літературної мови (табл.2.2):

Відмінювання іменників I відміни м'якої групи

Н.в.	до\лон'а	\вол'а	фа\сол'а
Р.в.	до\лон'і	\вол'і	фа\сол'і
Д. в.	до\лон'і	\вол'і	фа\сол'і
З. в.	до\лон'у	\вол'у	фа\сол'у, фа\сол'і
О. в.	до\лон'ойу	\вол'ойу	фа\сол'ойу
М.в.	на до\лон'і	на \вол'і	ў фа\сол'і
К.в.	до\лоне	\воле	фа\соле

Іменники I відміни мішаної групи в аналізованій говірці зберігають тип відмінювання іменників твердої групи, оскільки в мовденні носіїв говірки спостерігається нерозрізнення закінчень іменників твердої та мішаної груп. Наприклад, в іменниках *\каша*, *\сажа*, *\круча* в орудному відмінку виступає закінчення *-ою* замість літературного *-єю*: *\кашойу*, *\сажойу*, *\кручойу*. В інших відмінках флексії наведених іменників не відрізняються від літературної норми (табл.2.3):

Таблиця 2.3

Відмінювання іменників I відміни мішаної групи

Н.в.	\сажа	\каша	\круча
Р. в.	\саж'і	\каш'і	круч'і
Д. в.	\саж'і	\каш'і	\круч'і
З. в.	\саж'у	\кашу	\кручу
О. в.	\сажойу	\кашойу	\кручойу
М. в.	у \саж'і	у \каш'і	на \круч'і
К. в.	\сажо	\кашо	\кручо

В аналізованій говірці спостерігається явище переходу іменників I відміни з мішаної до твердої групи. В іменнику *\груша*, що належить до

мішаної групи в наведеній говірці з'являється суфікс **-к**, утворюючи іменник *грушка*, що належить до I відміни твердої групи.

Іменники II відміни твердої групи з нульовим закінченням або закінченням **о** відмінюються за нормами літературної мови. Приклад наведено у таблиці 2.4:

Таблиця 2.4

Відмінювання іменників II відміни твердої групи з нульовим закінченням або закінченням «о»

Н. в.	<i>в'іл</i>	<i>стіл</i>	<i>по'д'іл</i>
Р. в.	<i>вола</i>	<i>стола</i>	<i>по'дол'у</i>
Д. в.	<i>волов'і</i>	<i>столов'і</i>	<i>по'долов'і</i>
З. в.	<i>віл, вола</i>	<i>стіл, стола</i>	<i>по'діл, по'долу</i>
О. в.	<i>волом</i>	<i>столом</i>	<i>Подолом</i>
М. в.	<i>на вол'і</i>	<i>на стол'і</i>	<i>у по'дол'і</i>
К.в.	<i>воле</i>	<i>столе</i>	<i>по'доле</i>

Іменники II відміни м'якої групи в аналізованій говірці мають такі особливості відмінювання: у називному відмінку однини виступає нульове закінчення: *кін', хміль'*, що відповідає літературній нормі. У родовому відмінку теж вживається нормативне закінчення **-а**: *ко'н' а*. У формі давального відмінка вживається закінчення **-ові**, що характерне для іменників твердої групи: *ко'н' ові*, *хмел' ові*. Форма знахідного відмінка збігається з формою родового або називного: *кін', ко'н' а*. У формі орудного відмінка іменники II відміни м'якої групи мають паралельні закінчення **-ем, -ом**: *ко'нем, ко'н'ом, хмелем, хмел'ом*.

Іменники III відміни в аналізованій говірці в усіх відмінках крім орудного мають закінчення, що збігаються з нормами літературної мови. Приклади відмінювання іменників III відміни згрупуємо у таблицю 2.5:

Відмінювання іменників III відміни

Н. в.	<i>с'іл'</i>	<i>м'іл'</i>	<i>л'кроў</i>	<i>л'убоў</i>
Р. в.	<i>сол'і</i>	<i>л'мол'і</i>	<i>л'кров'і</i>	<i>л'убов'і</i>
Д. в.	<i>сол'і</i>	<i>л'мол'і</i>	<i>л'кров'і</i>	<i>л'убов'і</i>
З. в.	<i>сіл', сол'і</i>	<i>л'мол'і</i>	<i>л'кро'в'і</i>	<i>л'убоў</i>
О. в.	<i>сол'ойу</i>	<i>мол'ойу</i>	<i>л'кроў'л'ойу</i>	<i>л'убоў'йу</i>
М. в.	<i>у сол'і</i>	<i>на л'мол'і</i>	<i>у л'кров'і</i>	<i>у л'убов'і</i>
К. в.	<i>л'соле</i>	<i>л'моле</i>	<i>л'кروه</i>	<i>л'убове</i>

Аналіз зведеної таблиці відмінювання іменників III відміни дозволив виявити, що у формі орудного відмінка однини ці іменники в наведеній говірці мають закінчення ойу замість літературного *-у, -йу*: *л'сол'ойу*. Це явище спричинене тим, що форма *л'сол'ойу* походить від слов'янської форми орудного відмінка *солью*, де внаслідок занепаду **ь** виник вставний **о** для полегшення вимови.

У формі орудного відмінка іменника *л'кроў* збереглася давня фонемосполука *-ли-*, однак голосний переднього ряду */и/* прочергувався з голосним заднього ряду */о/*, а сонорний */л/* зазнав пом'якшення: *л'кроў'л'ойу*.

Іменники IV відміни в аналізованій говірці у всіх відмінках крім давального та орудного мають літературні закінчення, що проілюструємо в таблиці 2.6:

Таблиця 2.6

Відмінювання іменників IV відміни

Н.в.	<i>те'л'а</i>	<i>кур'ча</i>
Р. в.	<i>те'л'ати</i>	<i>кур'чати</i>
Д. в.	<i>те'л'ові</i>	<i>кур'чов'і</i>
З. в.	<i>те'л'ати</i>	<i>кур'чати</i>
О. в.	<i>те'л'ом</i>	<i>кур'чом</i>

Продовження таблиці 2.6

М. в.	<i>на тeл'ат'і, на тeл'ов'і</i>	<i>на кур'чов'і</i>
К. в.	<i>тeл'а</i>	<i>кур'ча</i>

У формі давального відмінка іменники IV відміни в аналізованій говірці мають закінчення *–ові*, яке є нормативним для іменників II відміни *тeл'ові, кур'чов'і* що спричинене нерозрізненням форм давального відмінка в іменниках II та IV відмін.

Таким чином, аналіз словозміни іменника в говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області дозволив виявити такі морфологічні риси: явище «хитання в роді», тобто протиставлення діалектного жіночого та літературного чоловічого роду : *бе^нз'іна* ‘бензин’, *ма'зута* ‘мазут’; протиставлення діалектного чоловічого та літературного жіночого роду; наявність форм двоїни іменників з числівниками *два, три, чо'тири: дв'і но'з'і, дв'і й'аблуц'і, дв'і л'ожц'і, дв'і л'исц'і, дві й'агод'і, три в'ід'р'і, ч'отири цeб'р'і.*; наявність закінчення *–ою* в орудному відмінку іменників III відміни: *л' сол'ою, кро'ул'ою*; нерозрізнення відмінкових форм іменників II та IV відмін (наявність закінчення *–ові* у формі давального відмінка IV відміни іменників).

2.3.2 Словозміна прикметника у говірці

Як зауважує мовознавець С. П. Бевзенко, «У відмінюванні прикметників спостерігається чимало відмінностей між українськими діалектами. Вони проявляються як у розрізненні твердої і м'якої груп прикметників так і в оформленні окремих відмінкових форм, насамперед форм називного і знах. відмінка однини і множини» [6 ; с.107]

Залежно від того, якою мірою розрізняються прикметники твердої і м'якої груп, усі діалекти науковець поділяє на три типи: «1) діалекти з послідовним розрізненням твердої і м'якої груп, до яких належать майже всі

південно-східні, поліські і частина південно-західних діалектів; 2) діалекти, в яких сталося послідовне вирівнювання відмінювання прикметників м'якої групи за зразком твердої групи, внаслідок чого всі прикметники відмінюються за твердою групою, що характерне для більшості південно-західних діалектів; 3) діалекти з непослідовним розрізненням твердої і м'якої груп, до яких належить частина поліських, зокрема волинсько-поліські говірки, і південносхідних діалектів, зокрема слобожанські і східнополтавські, в яких певна частина прикметників твердої групи стала відмінюватися за м'якою групою» [6 ; с.107].

Оскільки, аналізована говірка жителів села Попівці Барського району Вінницької області належить до подільського говору, їй властиві риси відмінювання прикметників, наявні у подільських говірках.

Прикметники твердої групи в аналізованій говірці зберігають тип відмінювання, що є нормативним для літературної мови. У називному відмінку однини якісні та відносні прикметники чоловічого роду зберігають флексію *-ий*: *зе^лени^й, че^рвони^й, ст[']ікл[']ани^й*. У непрямих відмінках прикметники твердої групи також мають флексії, що відповідають нормам літературної мови (табл.2.7):

Таблиця 2.7

Відмінювання прикметників твердої групи

Н. в.	<i>зе^лени^й</i>	<i>ви^лики^й</i>	<i>ст[']ікл[']ани^й</i>
Р. в.	<i>зе^леного</i>	<i>ви^ликого</i>	<i>ст[']ікл[']аного</i>
Д. в.	<i>зе^леному</i>	<i>ви^ликому</i>	<i>ст[']ікл[']аному</i>
З. в.	<i>зе^лени^й, зе^леного</i>	<i>ви^лики^й, ви^ликого</i>	<i>ст[']ікл[']ани^й, ст[']ікл[']аного</i>
О. в.	<i>зе^леним</i>	<i>ви^ликим</i>	<i>ст[']ікл[']аним</i>
М. в.	<i>на зе^леному, зе^леним</i>	<i>на ви^ликому, ви^ликим</i>	<i>у ст[']ікл[']аному, у ст[']ікл[']аним</i>
К. в.	<i>зе^лени^й</i>	<i>ви^лики^й</i>	<i>ст[']ікл[']ани^й</i>

У місцевому відмінку однини прикметники твердої групи в аналізованій говірці мають паралельні флексії *-ому* та *-ім*, що характерні для повної нестягненої та короткої стягненої форм.

Прикметники м'якої групи в аналізованій говірці відмінюються за нормами літературної мови (табл.2.8):

Таблиця 2.8

Відмінювання прикметників м'якої групи

Н. в.	ʌдамн'її	доʌмаши́н'її	ʌлиши́н'її
Р. в.	ʌдамн'ого	доʌмаши́н'ого	ʌлиши́н'ого
Д. в.	ʌдамн'ому	доʌмаши́н'ому	ʌлиши́н'ому
З. в.	ʌдамн'ого	доʌмаши́н'ого	ʌлиши́н'ого
О. в.	ʌдамн'ім	доʌмаши́н'ім	ʌлиши́н'ім
М. в.	у ʌдамн'ому	у доʌмаши́н'ому	на ʌлиши́н'ому
К. в.	дамн'її	доʌмаши́н'її	лиши́н'її

Відхилення від літературної норми відмінювання зафіксовані у відносному прикметнику ʌсиний, що зумовлене фонетичним явищем ствердіння сонорного [н']. Внаслідок цього у прикметнику ʌсин'її відбулася заміна флексії -її на -ий, що властива прикметникам твердої групи. Це спричинило зміну відмінювання прикметника ʌсиний за типом твердої групи (табл.2.9)

Таблиця 2.9

Відмінювання прикметника □синий за типом твердої групи

Н. в.	ʌсиний
Р. в.	ʌсиного
Д. в.	ʌсиному
З. в.	ʌсиного

О. в.	\cиним
М. в.	На \cиному, у \cиному
К. в.	\cиний

Прикметники жіночого роду в аналізованій говірці мають стягнену форму: *моло\да, бо\гата, \добра, хо\лодна*. У родовому відмінку однини прикметники жіночого роду зберігають флексію *-ої*: *\доброї, бо\гатої, холодної*.

У давальному відмінку однини в аналізованій говірці прикметники жіночого роду мають усічену флексію *-і*: *моло\ді, ви\сокі, \до\ugi*.

У знахідному відмінку однини прикметники жіночого роду мають стягнену форму з флексіями *-у* або *-ю*: *моло\ду, \сину, доро\гу*.

У формі орудного відмінка однини прикметники жіночого роду в наведеній говірці мають закінчення *-ою*: *ви\сокоюу, пеле\хатойу, костру\батойу, кір\пішнойу*.

У місцевому відмінку однини прикметники жіночого роду в аналізованій говірці також мають усічену флексію і замість літературної *-ій*: *\гра\фірувані спід\ниці, \стік\лані \банц'і*.

Утворення ступенів порівняння якісних прикметників у говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області має свої особливості. Проста форма вищого ступеня порівняння прикметників утворюється додаванням до основи суфіксів *-ш, іш, -іш*: *\вишчий, бли\з'ішчий, важ\н'ішчий, \дужчий, \нижчий, заміж\н'ішчий*. Окремі прикметники в досліджуваній говірці мають кілька форм вищого ступеня порівняння. Наприклад, прикметник *\гарний* у формі вищого ступеня порівняння має суплетивну форму *\кращий*, а також специфічну говіркову форму *гар\н'ішчий*. Розрізнення цих прикметників полягає у характеристиці вираженої ними ознаки. Прикметник *кращий* виражає вищий ступінь позитивної оцінки предмета чи явища, а прикметник *гар\н'ішчий* характеризує риси обличчя людини.

Наявність двох паралельних форм вищого ступеня порівняння в досліджуваній говірці спостерігається і в прикметнику поганій. Суплетивна форма гіршої вживається для вираження якісних ознак або стану. Форми поганшої та поганішчій характеризують зовнішній вигляд людини.

Присвійні прикметники в аналізованій говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області вживаються у двох формах:

- із закінченням **-ов**: *ʼбат* *ʼкова шапка*, *ʼсинова соʼрочка*;
- із закінченням **-ів**: *ʼтатиʼ стрий* (брат), *ʼд* *ʼдіʼ сад*, *ʼбат* *ʼкіʼ куʼжух*.

Складена форма вищого ступеня порівняння прикметників в досліджуваній говірці не вживається.

Найвищий ступінь порівняння прикметників утворюється поєднанням давньослов'янського *самый* та форми вищого ступеня: *самий* *близшчий*, *самий* *ʼменчий*, *самий* *ʼкрашчий*. Для посилення інтенсивності ознаки в аналізованій говірці вживається форма вищого ступеня порівняння прикметників *шо саме найкраще*, *шо саме найпоʼганче* тощо.

Таким чином, аналіз словозміни прикметника в досліджуваній говірці дозволив виявити специфічні риси відмінювання та утворення ступенів порівняння прикметників. Якісні та відносні прикметники твердої групи в аналізованому діалектному мовленні відмінюються за нормами літературної мови. Окремі явища переходу відносних прикметників м'якої групи відмінювання до твердої спричинені ствердінням кінцевих приголосних основи (*ʼсиний* – *ʼсиного*, *поʼрожний*, *поʼрожного*).

Прикметною рисою місцевої говірки є вживання лише простої форми вищого ступеня порівняння прикметників з суфіксами **-ш**, **иц**, оскільки складена форма вищого ступеня порівняння прикметників у говірках вживається рідко.

Форма найвищого ступеня порівняння прикметників в досліджуваній говірці є складеною і утворюється поєднанням давньослов'янської складеної та сучасної української простої форми найвищого ступеня порівняння прикметників.

2.3.3 Словозміна числівника у говірці

Аналіз словозміни числівника як самостійної частини мови в досліджуваній говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області передбачає визначення відмінкової парадигми всіх розрядів числівників.

Усі числівники поділяються на кількісні, що позначають кількість осіб чи предметів та порядкові, що позначають порядок при перелічуванні. Кількісні числівники розгалужуються на власне кількісні, збірні та неозначено кількісні.

Власне кількісні числівники першого десятка в аналізованій говірці мають ряд особливостей словозміни. Кількісний числівник першого десятка *один* виступає у кількох варіантах: числівник *один* в аналізованій говірці використовується у всіх сферах спілкування, оскільки є варіантом літературної норми. У розмовному мовленні переважають запозичені з польської мови варіанти числівника *один* *йі́ден* та *йі́еден*, які зберегли автентичну парадигму відмінювання. Ці числівники мають кореневі аломорфи, що впливає на зміну відмінкових закінчень (табл.2.10)

Таблиця 2.10

Відмінювання кількісних числівників першого десятка

Н. в.	<i>йі́ден</i>	<i>йі́еден</i>
Р. в.	<i>йі́дного, йі́днего</i>	<i>йі́едного</i>
Д. в.	<i>йі́дному</i>	<i>йі́едному</i>
З. в.	<i>йі́ден, йі́дного, йі́днего</i>	<i>йі́еден, йі́едного</i>
О. в.	<i>йі́дним</i>	<i>йі́едним</i>
М. в.	<i>у йі́днім, у́ йі́дному</i>	<i>у йі́едному</i>
К.в.	<i>йі́ден</i>	<i>йі́еден</i>

Числівники *два, три, чо̀тири* в аналізованій говірці відмінюються за нормами літературної мови. Діалектні відмінності спостерігаються лише на фонетичному рівні: ствердіння [р] – *трох*, розподібнення [ч] // [ш] - *штирох* (табл.2.11):

Таблиця 2.11

Відмінювання числівників «два», «три», «чотири»

Н. в.	<i>Два</i>	<i>три</i>	<i>штири,</i>
Р.в.	<i>Двох</i>	<i>трох</i>	<i>штирох</i>
Д. в.	<i>Двом</i>	<i>тром</i>	<i>штиром</i>
З.в	<i>Двох</i>	<i>трох</i>	<i>штирох</i>
О. в.	<i>дво̀ма</i>	<i>тро̀ма</i>	<i>штир̀ма</i>
М. в.	<i>на двох</i>	<i>на трох</i>	<i>на штирох</i>
К. в.	<i>Два</i>	<i>три</i>	<i>штири</i>

Числівники *п'ять-дев'ять* в аналізованій говірці мають кілька варіантів відмінювання. Такі зміни спричинені здебільшого фонетичними Фонетичні чергування відбуваються лише в числівниках *ш'іс'т', с'ім, дев'ім'* (табл.2.12):

Таблиця 2.12

Відмінювання числівників «п'ять-дев'ять»

Н. в.	<i>пйат'</i>	<i>ш'іс'т'</i>	<i>с'ім</i>	<i>віс'ім</i>	<i>дев'ім'</i>
Р. в.	<i>пйа̀ти</i>	<i>шис̀ти</i>	<i>с'і̀ми, сѐми</i>	<i>віс'̀ми, вос'̀ми</i>	<i>дийа̀ти</i>
Д. в.	<i>пйа̀т'ом</i>	<i>шис̀т'ом</i>	<i>с'і̀мом, с'і̀ми, сѐми</i>	<i>віс'̀ми, віс'̀мом</i>	<i>дийа̀т'ом</i>
З. в.	<i>Пйа̀ти</i>	<i>шис̀ти</i>	<i>с'і̀ми, с'і̀мох</i>	<i>віс'̀ми</i>	<i>дийа̀ти</i>
О. в.	<i>пйат'̀ма</i>	<i>шист'̀ма</i>	<i>с'і̀мо̀ма</i>	<i>віс'̀мо̀ма</i>	<i>дийа̀ти, дийат'̀ма</i>

М. в.	<i>на</i> <i>пйа't'ох</i>	<i>на</i> <i>шис't'ох</i>	<i>на с'їми, на</i> <i>си'ми, на</i> <i>с'їмох</i>	<i>на вос'ми, на</i> <i>віс'ми, на</i> <i>віс'мох</i>	<i>на</i> <i>дийа't'ох,</i> <i>на дийа'tи</i>
К. в.	<i>пйат'</i>	<i>шис't</i>	<i>с'їм</i>	<i>в'іс'їм</i>	<i>їдев'їт'</i>

Числівники другого десятка *десять - двадцять* відображають фонетичне чергування голосних *а//і* у коренях десяткової частини, а також чергування африкат *дж//ц* у називному відмінку однини: *десїт, одинацїт, дванацїт, тринац'їт, чо'тирнац'їт, їдвац'їт*. У непрямих відмінках ці числівники мають нормативні закінчення (табл. 2.13):

Таблиця 2.13

Відмінювання кількісних числівників другого десятка

Н. в.	<i>їдес'їт'</i>	<i>о'динац'їт'</i>	<i>дв'їнац'їт'</i>	<i>три'нац'їт'</i>	<i>двац'їт'</i>
Р. в.	<i>дїс'а'tи</i>	<i>одинац'а'tи</i>	<i>дванац'а'tи</i>	<i>тринац'а'tи</i>	<i>двац'а'tи</i>
Д. в.	<i>дїс'а't'ом</i>	<i>одинац'ат'ом</i>	<i>дванац'а'tи</i>	<i>тринац'а'tи</i>	<i>дваца't'ом</i>
З. в.	<i>дїс'а'tи</i>	<i>одинац'ати</i>	<i>дванац'а'tи</i>	<i>тринац'а'tи</i>	<i>двац'а'tи</i>
О.в.	<i>дїс'ат'їма</i>	<i>одинац'ат'ма</i>	<i>дванац'ат'ї</i> <i>ма</i>	<i>тринац'ат'їма</i>	<i>двац'ат'їма</i>
М.в.	<i>на</i> <i>дїс'а't'ох</i>	<i>в</i> <i>одинац'ат'ох'</i>	<i>в</i> <i>дванац'а'tи</i>	<i>в тринац'а'tи</i>	<i>в двац'а'tи</i>
К.в.	<i>їдес'їт'</i>	<i>о'динац'їт'</i>	<i>дв'їнац'їт'</i>	<i>три'нац'їт'</i>	<i>їдвац'їт'</i>

Кількісні числівники від п'ятдесяти до вісімдесяти в аналізованій говірці мають кілька варіантів відмінювання (табл. 2.14):

**Відмінювання кількісних числівників від п'ятдесяти до
вісімдесяти**

Н. в.	<i>пї́с'ат, пї́ади'с'ат</i>	<i>ші́йс'ат, ше́йс'ат</i>	<i>ʼс'емс'ат, ʼс'емдис'ат</i>	<i>ʼвос'імс'ат</i>
Р. в.	<i>пї́с'а'ти, пї́атидис'ати</i>	<i>ші́йс'а'ти, ше́йс'а'ти</i>	<i>с'емс'а'ти, с'емдис'а'ти</i>	<i>вос'імс'а'ти</i>
Д. в.	<i>пї́с'ат'ом пї́атидис'ат'ом</i>	<i>ші́йс'ат'ом, ше́йса'т'ом</i>	<i>с'емса'ти, с'емса'т'ом, семдис'ат'ом</i>	<i>вос'імс'а'ти</i>
З. в.	<i>пї́с'а'ти, пї́атиди'с'а'ти</i>	<i>ші́йс'а'ти, ше́йс'а'ти</i>	<i>ʼс'емс'ат, ʼс'емдис'ат</i>	<i>ʼвос'імса'т, вос'імдис'а'ти</i>
О. в.	<i>пї́с'ат'ма, пї́адис'ат'ма</i>	<i>ші́йс'ат'ом, ше́йс'ат'ом</i>	<i>с'емс'ат'ма семдис'ат'ма</i>	<i>восі́мдис'ат' ма</i>
М. в.	<i>на пї́с'ат'ох, на пї́адис'а'ти</i>	<i>в ші́йса'т'ох, ше́йса'т'ох</i>	<i>в семс'а'ти, в семдис'а'ти</i>	<i>на вос'і́мдис'а'ти</i>

Числівники на позначення десятків і сотень *сорок, дев'яносто, сто* в аналізованій говірці в усіх відмінках крім називного і знахідного мають закінчення **-а** (табл. 2.15):

Таблиця 2.15

Відмінювання числівників на позначення десятків і сотень

Н. в.	<i>ʼсорок</i>	<i>ди́у́йа'носто</i>	<i>ʼсто</i>
Р. в.	<i>соро'ка</i>	<i>ди́у́йа'носта</i>	<i>ʼста</i>
Д. в.	<i>соро'ка</i>	<i>ди́у́йа'носта</i>	<i>ʼста</i>
З. в.	<i>ʼсорок, соро'ка</i>	<i>ди́у́йа'носто</i>	<i>сто, ʼста</i>

О. в.	<i>соро'ка</i>	<i>диўйа'носта</i>	<i>Ста</i>
М. в.	<i>на соро'ка</i>	<i>на диўйа'носта</i>	<i>на 'ста</i>
К.в.	<i>сорок</i>	<i>диўйа'носто</i>	<i>'сто</i>

Числівники на позначення сотень *'двіст'і*, *'триста*, *чо'тириста* в аналізованій говірці відмінюються за зразком літературної мови, фіксуючи лише фонетичні зміни у коренях(табл. 2.16):

Таблиця 2.16

Відмінювання числівників на позначення сотень

Н. в.	<i>'двіс'т'і</i>	<i>'триста</i>	<i>'ицириста</i>
Р. в.	<i>двох'сот</i>	<i>трох'сот</i>	<i>ицирох'сот</i>
Д. в.	<i>двом'стам</i>	<i>тром'стам</i>	<i>ициром'стам</i>
З. в.	<i>'дв'іст'і</i>	<i>'триста</i>	<i>'ицириста</i>
О. в.	<i>двома'стами</i>	<i>трома'стами</i>	<i>ицирма'стами</i>
М. в	<i>у двох'стах</i>	<i>у трох'стах</i>	<i>у ицирох'стах</i>

Кількісні числівники *п'ятсот-дев'ятсот* в аналізованому діалектному мовленні відмінюються за нормами літературної мови і не фіксують діалектних особливостей (табл. 2.17):

Таблиця 2.17

Відмінювання кількісних числівників *п'ятсот-дев'ятсот*

<i>Н. в.</i>	<i>п'ят'сот</i>	<i>ш'і'сот</i>	<i>в'іс'ім'сот</i>	<i>диўйат'сот</i>
<i>Р. в.</i>	<i>п'яти'сот</i>	<i>шести'сот</i>	<i>вос'ми'сот</i>	<i>диўйати'сот</i>
<i>Д. в.</i>	<i>п'ят'ом'стам</i>	<i>шист'ом'стам</i>	<i>вос'ми'стам</i>	<i>диїати'стам</i>
<i>З. в.</i>	<i>п'ят'сот</i>	<i>ш'і'сот</i>	<i>в'іс'ім'сот</i>	<i>диїат'сот</i>
<i>О. в.</i>	<i>п'ят'ма'стами</i>	<i>ш'іс'тма- 'стами</i>	<i>віс'мома'стами</i>	<i>диїат'ма- 'стами</i>

<i>М. в.</i>	<i>у п'яти\ста</i>	<i>у шисти\ста</i>	<i>у вос'ми\ста</i>	<i>у диўйат'ох\ста</i>
<i>К. в.</i>	<i>п'ят\сот</i>	<i>ші\сот</i>	<i>в'іс'ім\сот</i>	<i>диўйат\сот</i>

Кількісний числівник *тисяча* відмінюється як іменник І відміни мішаної групи. В орудному відмінку числівник *тисяча* в досліджуваній говірці має закінчення *-ою*: *\тис'ачойу* (табл. 2.18):

Таблиця 2.18

Відмінювання кількісного числівника *тисяча*

<i>Н. в.</i>	<i>\тис'ача</i>
<i>Р. в.</i>	<i>\тис'ач'і</i>
<i>Д. в.</i>	<i>тис'ачі</i>
<i>З. в.</i>	<i>\тис'ачу</i>
<i>О. в.</i>	<i>\тис'ачойу</i>
<i>М. в.</i>	<i>у \тис'ач'і</i>
<i>К. в.</i>	<i>\тис'ача</i>

Порядкові числівники в аналізованій говірці не мають діалектних особливостей у словозміні. В окремих числівниках відбуваються лише фонетичні зміни: *\первій*, *\третій*, проте на зміну відмінкових закінчень це не впливає (табл. 2.19):

Таблиця 2.19

Відмінювання порядкових числівників

<i>Н. в.</i>	<i>\первій</i>	<i>\третій</i>
<i>Р. в.</i>	<i>\первого</i>	<i>\трет'ого</i>
<i>Д. в.</i>	<i>\первому</i>	<i>трет'ому</i>
<i>З. в.</i>	<i>\первого</i>	<i>\трет'ого</i>

О.в.	¹первим	¹третим
М.в.	у ¹первому	у трет'ому
К.в.	¹первиї	¹третиї

Якщо числівник *¹тис'ача*, який є частиною складених порядкових числівників на позначення років, в досліджуваному говірковому мовленні відбувається зміна флексії *-а* на *-у*: *¹тис'ачу диўйат¹сот ¹триц'ит' ¹шостиї, ¹тис'ачу диўйат¹сот ¹сорок ¹першиї*.

Дробові числівники в аналізованій говірці не вживаються. Вони замінюються відчислівниковими іменниками. Наприклад, половина (1/2), *тре¹тина, ¹трета час¹тина (1/3), четвер¹тушка, четвер¹тина (1/4), ос'¹мушка (1/8)*.

Збірні числівники в аналізованій говірці в усіх відмінках зберігають незмінну основу, до якої додаються лише закінчення. Найвиразніші приклади збірних числівників наведемо в таблиці 2.20:

Таблиця 2.20

Відмінювання збірних числівників

Н.в.	¹четверо	¹семеро	¹вос'меро	¹дес'атеро
Р. В.	четве¹рох	семе¹рох	вос'ме¹рох	дес'ати¹рох
Д. В.	четве¹ром	семе¹ром	вос'ме¹ром	дес'ати¹ром
З. В.	четве¹рох	семе¹рох	вос'ме¹рох	дес'ати¹рох
О. В.	четвер¹ма	семер¹ма	вос'мер¹ма	дес'атир¹ма
М. В.	в четве¹рох	в семе¹рох	в вос'ме¹рох	На дес'ати¹рох
К. в.	¹четверо	¹семеро	¹вос'меро	¹дес'атеро

У неозначено-кількісних числівниках спостерігається усічення кореня: *¹скико, ¹к'іко, ¹дек'ійко, кіл'¹коро*.

Загалом у словозміні числівника в говірці села Попівці Барського району Вінницької області можна визначити такі особливості: у неозначено-кількісних числівниках спостерігається усічення кореня: *скіко, кіко, †дек'їко, кіл'коро*, незмінну основу, збірних числівників, до якої додаються лише відмінкові закінчення; вживання відчислівникових іменників замість дробових числівників *тре†тина, †трета час†тина*.

2.3.4 Словозміна займенника у говірці села Попівці Барського району Вінницької області

Як зазначає мовознавець С. П. Бевзенко, «займенники в українській діалектній мові характеризуються значною варіативністю форм, яка проявляється, з одного боку, в збереженні ряду архаїчних ознак як у творенні, так і в відмінюванні, що найчастіше спостерігається в південно-західних діалектах, а з другого — в різного типу інноваціях [6; с.119].

У діалектному мовленні жителів села Попівці Барського району Вінницької області найбільше відмінностей спостерігаємо у відмінковій парадигмі особових займенників, що ілюструємо в зведеній таблиці відмінювання 2.21:

Таблиця 2.21

Зведена таблиця відмінювання особових займенників

І ос. одн	І ос. множ.	II ос. одн.	II ос. множ.	III ос.одн., III ос. множ.		
<i>їа</i>	<i>ми</i>	<i>ти</i>	<i>ви</i>	<i>він</i>	<i>во†на</i>	<i>во†но, во†ни</i>
<i>ми†не</i>	<i>нас</i>	<i>ти†бе</i>	<i>вас</i>	<i>її†го, їо†го</i>	<i>її†її</i>	<i>її†го, їїх</i>
<i>ми†н'ї, м'ін'ї</i>	<i>нам</i>	<i>то†б'ї, туб'ї</i>	<i>вам</i>	<i>її†му, їо†му</i>	<i>її†її</i>	<i>її†му, їїм</i>
<i>ми†не</i>	<i>нас</i>	<i>ти†бе</i>	<i>вас</i>	<i>її†го, їо†го</i>	<i>її†її</i>	<i>її†го, їїх</i>
<i>†мноїу</i>	<i>на†ми</i>	<i>то†бойу</i>	<i>†вами</i>	<i>ним</i>	<i>†нейу</i>	<i>ним, †ними</i>

<i>на</i>			<i>на вас, у</i>	<i>на н'ому,</i>	<i>у \n'ійі,</i>	<i>на</i>
<i>ми\н'і</i>	<i>у нас</i>	<i>на \tоб'і</i>	<i>вас</i>	<i>на \нему</i>	<i>на \н'ійі</i>	<i>\н'ому, на</i> <i>них</i>

Зміни в морфологічній природі особових займенників спричинені чергуванням або редукцією голосних, оскільки у мовному потоці різні носії говірки вимовляють ненаголошені звуки залежно від індивідуальних особливостей мовного апарату, темпу мовлення, ситуації спілкування, проте варіанти займенників закріпилися в говірці через системність вживання.

Зворотний займенник *се\бе* в аналізованій говірці не зазнає змін при відмінюванні, зберігаючи літературні закінчення (табл.2.22):

Таблиця 2.22

Зведена таблиця відмінювання особових займенників

Р. в.	<i>се\бе</i>
Д. в.	<i>соу\б'і, су\б'і</i>
З. в.	<i>се\бе</i>
О. в.	<i>со\бойу, со\боў</i>
М. в.	<i>на со\б'і, ў со\б'і</i>

У корені займенника *се\бе* може спостерігатися повне наближення [o^y] або часткова редукція [o^y] у формі давального відмінка: *су\б'і, со^y\б'і*. В орудному відмінку зворотний займенник *се\бе* має закінчення *-ою*, проте в аналізованій говірці паралельно може вживатися форма *со\боў*, що виникла внаслідок міжговіркової взаємодії.

Питально-відносні займенники в аналізованій говірці мають кілька варіантів відмінювання (табл.2.23):

Таблиця 2.23

Зведена таблиця відмінювання питально-відносних займенників

Н	<i>хто</i>	<i>шо</i>	<i>чий</i>	<i>чи\їа</i>	<i>чи\їе</i>

Р	ко ^о го	чо ^о го, ^о чого	че ^о його, чи ^о його	чи ^о йої	чи ^о його, чи ^о його
Д	ко ^о му	чо ^о му, чу ^о му	чи ^о йему, чи ^о йому	чи ^о йї	чи ^о йому
З	ко ^о го	чо ^о го, ^о чого	чийого, чи ^о його	чи ^о йу, чи ^о йої	чи ^о йе, чи ^о його
О	ким	чим	чи ^о йїм	чи ^о йоїу	чи ^о йїм
М	на ^о кому	у ^о чому, ^о ч ^о їм	на чи ^о йому	на чи ^о йї	на чи ^о йому, на чи ^о йїм

Побутування літературних та власне діалектних форм питальних та відносних займенників в аналізованій говірці спричинене міжмовним контактом, внаслідок якого в діалектному мовленні закріпилися полонізми, у яких відбилися морфологічні явища, характерні для польської мови.

Означальні займенники *вес'*, *ўс'акїї* в аналізованій говірці не мають відмінностей від літературної мови і відмінюються за літературним зразком. Винятком є означальний займенник *їнишїї*, який зазнає афери та дисиміляції, змінюючи форму називного відмінка однини (*їнишїї* – *їначїї*), проте у непрямих відмінках відхилень від літературної норми немає (табл.2.24):

Таблиця 2.24

Зведена таблиця відмінювання означальних займенників *вес'*, *ўс'акїї*

Н	<i>вес'</i>	<i>ўс'акїї</i>	<i>їначїї</i>
Р	<i>ўс'ого</i>	<i>ўс'акого</i>	<i>їначого</i>
Д	<i>ўс'ому</i>	<i>ўс'акому</i>	<i>їначому</i>
З	<i>ўс'ого</i>	<i>ўс'акїї, ўсакого</i>	<i>їначого</i>
О	<i>ўс'їм</i>	<i>ўс'акїм</i>	<i>їначїм</i>
М	<i>на ўс'ому</i>	<i>ўс'акому</i>	<i>в їначому</i>

Неозначені займенники у говірці села Попівці Барського району Вінницької області утворюються відповідно до норм літературної мови: *хто-ни\буд'*, *абийа\киї*. В окремих займенниках відбуваються лише фонетичні зміни у морфемах: *шо-ни\буд'* та чергування голосних переднього ряду е//и: *йакиї-ни\буд'*, спричинене зміною акцентуації та переходу наголошених голосних у ненаголошену позицію з подальшою редукацією: *хто\небуд'* – *хтони\буд'*. В розмовному мовленні побутують також форми неозначеного займенника *чортзна-шо*, *позна-шо*, як варіації закріпленої в літературній мові форми *казна-що*.

Зазначені фонетичні, акцентуаційні та лексичні зміни у складових частинах неозначених займенників не вплинули на морфологічну природу відмінювання, тому ці займенники відмінюються за літературним зразком (табл.2.25):

Таблиця 2.25

Зведена таблиця відмінювання неозначених займенників

Н. в.	<i>\абийакиї</i>	<i>хто-ни\буд'</i>	<i>чортзна-шо</i>
Р. в.	<i>\абийакого</i>	<i>кого-ни\буд'</i>	<i>чортзна-чо\го</i>
Д. в.	<i>\абийакому</i>	<i>кому-ни\буд'</i>	<i>чортзна-чо\му</i>
З. в.	<i>\абийакого</i>	<i>кого-ни\буд'</i>	<i>чортзна-чо\го</i>
О. в.	<i>\абийаким</i>	<i>ким-ни\буд'</i>	<i>чортзна-чим</i>
М. в.	<i>в \абийакому</i>	<i>на кому-ни\буд'</i>	<i>на чортзна-чо\му</i>
К. в.	<i>\абийакиї</i>	<i>хто-ни\буд'</i>	<i>чортзна-шо</i>

Заперечні займенники в аналізованій говірці зберігають риси як літературної так і власне діалектної мови. Займенники заперечення ніхто, ніякий, нікотрий утворюються додаванням до відносних займенників заперечної частки *ні*. Ці займенники не мають відмінностей у словозміні.

У заперечному займеннику нічий в аналізованій говірці з'являється додатковий склад *ни*, утворюючи форму *ні\чийний*. Займенник *\жодній* в аналізованому діалектному мовленні не вживається. Він замінюється

прийменниково-числівниковим сполученням *н'і ʋодин* зі зміною наголосу на першому складі . Найбільше діалектних особливостей говірки зафіксовано у присвійних та вказівних займенниках. Присвійні займенники *тв'її, св'її, м'її* в аналізованій говірці мають кілька форм. Форми родового відмінка *ʋмого, ʋтвого ʋсвого* наголошуються на першому складі замість літературного наголошення другого складу. Паралельно у розовному мовленні можуть вживатися форми присвійних займенників *моʋйого, твоʋйого, своʋйого*.

У давальному відмінку присвійні займенники мають усічене закінчення, що є характерною рисою подільського говору: *ʋмому, ʋтвому, ʋсвому*. Форма знахідного відмінка присвійних займенників в аналізованій говірці збігається з формою родового відмінка: *ʋмого, ʋтвого, ʋсвого*. В орудному відмінку спостерігаємо лише зміну акцентуації присвійних займенників з другого на перший склад: *ʋмойім, ʋтвойім, ʋсвойім*. Форма місцевого відмінка присвійних займенників в аналізованому мовленні морфологічно повторює форму давального відмінка: *на ʋмому, на ʋтвому, на ʋсвому*. Для кращої наочності сформуємо таблицю відмінювання присвійних займенників (табл. 2.26):

Таблиця 2.26

Зведена таблиця відмінювання присвійних займенників

Н.в.	<i>м'її</i>	<i>наш</i>	<i>тв'її</i>	<i>св'її</i>	<i>їїхній</i>
Р. в.	<i>ʋмого</i>	<i>ʋнашого</i>	<i>ʋтвого</i>	<i>ʋсвого</i>	<i>ʋїхного</i>
Д. в.	<i>ʋмому</i>	<i>ʋнашому</i>	<i>ʋтвому</i>	<i>ʋсвому</i>	<i>ʋїхному</i>
З. в.	<i>ʋмого</i>	<i>ʋнашого</i>	<i>ʋтвого</i>	<i>ʋсвого</i>	<i>ʋїхного</i>
О. в.	<i>ʋмойім</i>	<i>ʋнашим</i>	<i>ʋтвойім</i>	<i>ʋсвойім</i>	<i>ʋїхним</i>
М.в.	<i>у ʋмому</i>	<i>у ʋнашому</i>	<i>у ʋтвому</i>	<i>у ʋсвому</i>	<i>у ʋїхному</i>
К. в.	<i>ʋм'її</i>	<i>ʋнаш</i>	<i>ʋтв'її</i>	<i>ʋсв'її</i>	<i>ʋїїхїї</i>

Присвійний займенник *їхній* ,утворений від III особи множини в аналізованій говірці має закінчення *–ий*, за аналогією до прикметника твердої

групи. Це явище спричинене ствердінням кінцевого приголосного основи [н’]: *Їїхній*.

Вказівні займенники *цей, той* в аналізованій говірці також зазнали впливу польської мови. Це спричинило появу кількох форм вказівних займенників у мовленні жителів села Попівці Барського району Вінницької області (табл. 2.27):

Таблиця 2.27

Зведена таблиця відмінювання вказівних займенників

Н. в.	<i>цей, цейво</i>	<i>той, тойво</i>
Р. в.	<i>цего, ц’ого, цегово</i>	<i>того, тогово</i>
Д. в.	<i>цему, ц’ому, цемуво</i>	<i>тому, томуво</i>
З. в.	<i>цего, ц’ого, цегово</i>	<i>того, тогово</i>
О. в.	<i>цим, цимво</i>	<i>тим, тимво</i>
М. в.	<i>на цьому, на ц’ому, на цемуво</i>	<i>на тому, на томуво</i>
К. в.	<i>цей, цейво</i>	<i>той, тойво</i>

Форми *ц’ого, того, ц’ому, тому* є літературними і вживаються у всіх сферах використання мови. Форма *цего* є власне діалектною, що виникла внаслідок тривалого використання на території населеного пункту польської мови.

Особливими складними формами вказівних займенників є форми родового - місцевого відмінків *цегово, тогово, цемуво, томуво, цимво, тимво, на цемуво, на томуво*. Поява таких форм спричинена редуплікацією голосного /о/. Внаслідок цього утворилися форми вказівних займенників *цейю, тойю*, а для полегшення вимови вставився протетичний губний [в], утворивши форми *цейво, тойво*.

Таким чином, аналіз словозміни займенника в говірці села Попівці Барського району Вінницької області дозволив виявити особливості

функціонування всіх розрядів займенників у досліджуваному діалектному мовленні. Характерним для аналізованої говірки є явище одночасного вживання в мовленні кількох діалектних форм займенників. Найчастіше вживаються паралельні форми особових та вказівних займенників: *йо'го, йі'го, 'него, 'ц'ого, 'цего, цего'во*.

2.3.5 Словозміна дієслова у говірці

Аналіз словозміни дієслова передбачає визначення особливостей функціонування всіх дієслівних форм у досліджуваній говірці, специфіки утворення часових форм дієслова, дослідження дієвідмінювання. Зокрема важливим у вивченні словозміни дієслова в окремій говірці є з'ясування моделей утворення форм дійсного, умовного та наказового способів шляхом порівняння діалектних явищ з літературною нормою

Як зауважує С. П. Бевзенко, «..між українськими діалектами спостерігається ряд відмінностей у формах інфінітива, які проявляються, з одного боку, в збереженні архаїчних форм, а з другого — у виникненні ряду інновацій. Інфінітиви в українській діалектній мові оформлюються за допомогою суфіксів *-ти, -т', -т, -ті, -чи*» [6; с.126]

У говірці села Попівці Барського району Вінницької області форми інфінітива зберігають лише суфікс *-ти*, що збігається з літературною нормою: *хо'дити, ро'бити, с'ватку'вати, 'чистити, чи'гати*.

В оформленні зворотних дієслів як в українській літературній мові, так і в діалектах бере активну участь зворотна частка *с'а*, що за походженням є зворотним займенником, проте тут маємо чимало відмінностей між діалектами. Щоправда, в південно-східних і поліських діалектах, а також у значній частині подільсько-волинських говорів південно-західних діалектів відмінностей між літературною мовою нема. У цих діалектах зворотна частка *с'а* давно вже закріпилася в постпозиції і лексикалізувалася з дієсловом [6;с.126].

У досліджуваній говірці частка *с'а* у зворотних дієсловах виступає в постпозиції: *живенд'атис'а, брехкатис'а, вризтис'а, вл'онтатис'а*. Збереження частки *сі* у препозиції зафіксовано лише у запозичених з польської мови жартах та приказках, де розташування частки *сі* у препозиції до дієслова є літературною нормою: *Так ми с'і км'ел'і/ аж боки бо'л'ел'і* (нар.жарт, пол.).

Важливим аспектом вивчення лінгвістичних особливостей дієслова є дослідження специфіки дієвідмінювання. усі дієслова за типами дієвідмінювання поділяються на дві дієвідміни.

Як зазначає П. М. Лизанець [59], «до першої дієвідміни зараховуємо дієслова, які у формі III особи множини теперішнього часу мають закінчення *-уть, -ють*, тобто дієслова I, II та III класів» [59; с.176]

В досліджуваній говірці спостерігається ствердіння приголосного в закінченнях дієслів, III особи множини теперішнього часу що переходить у форму *-ут, -йут*: *пишут, чешут, чи'кайут, с'ійут, сп'ивайут*. Характерним для обстежуваної говірки є також явище переходу дієслів I дієвідміни до II зі зміною закінчень *-ут, -йут* на *-ат, -йат*: *ципл'ут – ципл'ат*.

Окремі дієслова I дієвідміни в наведеній говірці села Попівці Барського району Вінницької області фіксують епентезу голосного заднього ряду */a/* перед закінченням: *л'айут – л'ут, о'райут – о'рут*

До другої дієвідміни належать дієслова, які у формі третьої особи множини мають закінчення *-ать, -ять*, тобто дієслова четвертого класу. Ствердіння */m/* у закінченнях відбувається також у дієсловах II дієвідміни: *робл'ат, ход'ат, спл'ат, то'рочат, торох'т'ат, трубл'ат*.

С. П. Бевзенко зауважує «..чимало відмінностей спостерігається також у відмінюванні дієслів першої особи теперішнього часу. Так, у переважній більшості українських діалектів старшої формації, зокрема в південно-західних і поліських, а також у північній смузі середньонадніпряньських говірок півден но-східних діалектів, як і в літературній мові, у формах, 1-ої

ос. однини дієслів з основою на передньоязикові зубні ці приголосні чергуються з відповідними шиплячими (*д//дж, т//ч, з//ж, с//ш*), що є відбиттям давніх східнослов'янських чергувань *d, t, z, s* у звукосполучі з *j*; пор.: *ходжу, воджу, сиджу, кручу, лежу, возжу, лажу, ношу, кошу, машчу*» [6; с.130].

В аналізованій говірці села Попівці Барського району Вінницької області на місці свистячих вживаються відповідні шиплячі *возжити – возжу, грузити – грузжу, косити – кошу*, а на місці проривних вживається африката *дж*: *сиджу, воджу, сиджу*.

Особливості словозміни дієслів за особами проілюструємо у таблиці 2.28:

Таблиця 2.28

Особливості словозміни дієслів за особами

І ос. одн. т.ч.	І ос. множ. т.	II ос. одн.	III ос. одн.	III ос. множ.
<i>ходжу</i>	<i>ходим,</i>	<i>ходиш,</i>	<i>ходе, ходит</i>	<i>ход'ат</i>
<i>кошу</i>	<i>косим</i>	<i>косиш</i>	<i>косу, косит</i>	<i>кос'ат</i>
<i>жи'їу</i>	<i>жи'їем</i>	<i>жи'їеш</i>	<i>жи'їе</i>	<i>жи'їут</i>

Як бачимо, у досліджуваній говірці в дієсловах I особи однини теперішнього часу дійсного способу відбувається спрощення шиплячого ж після кінцевого приголосного основи – африкати [дж]. Внаслідок цього замість звукосполучення *джж*- вимовляється лише африката *дж*: *ходжу, сиджу, воджу*.

На місці кінцевих приголосних основи [з], [с] в аналізованій говірці виступають шиплячі корелянти [ж], [ш]: *кошу, ношу, прошу*.

Дієслова I особи множини в аналізованій говірці мають усічені закінчення: *ходим, косим, носим*.

Дієслова II особи однини теперішнього часу в аналізованій говірці мають закінчення *-еш, -єш, -иш, -їш*: *л'айеш, крайеш, граєш, л'отайеш*,

жи'їеш. Закінчення **-иш** має також дієслово III дієвідміни: їсти: ї'їси-її'сиш.

Дієслова II особи множини теперішнього часу в аналізованій говірці мають лише фонетичні зміни в закінченнях: їробете, їходете, їносите, їл'отайтете.

Дієслова III особи однини теперішнього часу в аналізованому діалектному мовленні мають варіативні закінчення **-ит** та **-е**: їробе, їробит, їносе, їносит, во'лоче, во'лочит, венд'руїе, їпаці'руїе, їримп'л'уїе, їл'аїе.

У формі III особи множини дійсного способу дієслова мають закінчення **-ут, -ют, -ат, -ят**: за'стіл'уїут, їтрубл'ат, їро'вад'ат.

Дієслова минулого часу дійсного способу в аналізованій говірці села Попівці Барського району Вінницької області мають форми власне минулого та давноминулого часу. Дієслова власне минулого часу мають особові закінчення, що відповідають нормам літературної мови: їроби'ї, їхоло'ди'ї, їчип'л'а'ї, їкри'ши'ї.

Дієслова III особи однини жіночого роду в аналізованій говірці можуть мати паралельні варіанти: їторо'чила, їторо'чилас', їторо'чиламс', їкра'сила, їкра'силас', їкра'силамс'.

У дієсловах власне минулого часу III особи множини жіночого роду наявний постфікс **-сь** або **-сьте**: їдерлис'те, їпралис'те, їнаслис'те, їплелис'те. Такі форми дієслів в аналізованій говірці вживаються поряд з літературними відповідниками: їплели, їдерли, їпрали.

Форми давноминулого часу утворюється шляхом поєднанням дієслова-зв'язки є у формі власне минулого часу бу'ї та основного дієслова: їбу'ї ка'за'ї, їбу'ї чи'та'ї, причому дієслово-зв'язка у формі давноминулого часу може бути розташована як у препозиції, так і в постпозиції до основного дієслова: їбу'ї ро'би'ї та ро'би'ї їбу'ї.

Умовний спосіб дієслів утворюється додаванням до форми минулого часу часток **би, б** для чоловічого та жіночого роду відповідно: їро'би'ї би, їро'била б.

У говірці села Попівці Барського району Вінницької області для утворення умовного способу вживається лише частка *би*, незалежно від роду дієслів: *хт'іла би, маў би, про'сиў би*. У реченнях частка *би* при утворенні умовного способу може розташовуватися перед та після дієслова: *Йа хт'іла би засп'івати ко'л'адку // йа би хт'іла засп'івати ко'л'адку*.

Наказовий спосіб дієслова в досліджуваній говірці має особливості утворення залежно від особової форми. У формі II особи однини наказовий спосіб дієслова утворюється переважно шляхом усічення основи: *пле'ти, ни^{e1}си, кру'ти*.

У формі II особи множини наказовий спосіб дієслова виражений флексіями *-е*: *йїд'жете, рих'туїте, -іт: ро'б'іт, пи'шіт, си'д'іт, моло'т'іт*.

Дієслова наказового способу III особи однини та множини у досліджуваній говірці мають складену форму. Наказовий спосіб у цих дієсловах утворюється за допомогою частки *хай* та власне дієслова у формі III особи множини: *хай'робл'ат, хай'нос'ат*. Щоправда частка *хай* в аналізованій говірці виступає у варіанті *най*: *най'ход'ат, най'пишут, най'робл'ат*.

До окремого розряду дієслівних форм належать дієприкметники та дієприслівники. Дієприкметник – особлива форма дієслова, яка називає ознаку предмета за дією. Ця дієслівна форма утворюється за допомогою суфікса *-ен*: *хспалений, хзварений, хзмелений*. В аналізованій говірці дієприкметники утворюються за допомогою суфіксів *-ен* та *-ан*. Суфікс *-ен* вживається після дрижачого сонорного */р/*: *хзварений, хзморений*. Для досліджуваної говірки характерна заміна нормативного суфікса *-ен* на діалектний *-ан* після сонорного плавного *[л']*: *хсмал'аний, хўтопл'аний, хзробл'аний, по'сол'аний*

Як зазначає С. П. Бевзенко, «дієприслівники в українській діалектній мові належать до порівняно рідко вживаних слів. Творюються вони так, як і в літературній мові, тобто за допомогою суфіксів *-чи, -ши, -вши*» [6; 148].

У діалектному мовленні села Попівці Барського району Вінницької області дієприслівники не вживаються. Замість них носії говірки використовують прислівниково-дієслівні сполучення *коли ли¹жау*, *коли ¹несли*, *коли ро¹били*.

Таким чином, серед головних морфологічних рис аналізованої говірки жителів села Попівці Барського району Вінницької області можна виділити:

- наявність форм двоїни іменників: *дв'і відр'і*, *дв'і руц'і*, *дві ноз'і*;
- дублетні форми вказівних займенників: *цего*, *цего¹во*;
- відсутність дієприслівників, їх заміна на прислівникові конструкції: *коли ле¹жау*, *коли носиу*;
- подвійні форми числівника один: *йі¹ден*, *о¹дин*;
- стягнена форма прикметників: *ви¹сокиї*;
- відсутність складеної форми вищого ступеня порівняння прикметників;
- ствердіння /т/ у закінченнях дієслів: *робит*, *ходить*, *носить*.

2.4. Синтаксичні особливості говірки

Дослідження синтаксичних особливостей говірки жителів села Попівці Барського району Вінницької області передбачає висвітлення діалектних особливостей у структурі словосполучень, будови простих та складних речень.

В аналізованій говірці найбільше відмінностей зафіксовано в іменних словосполученнях, що побудовані за моделлю іменниково-прийменникових конструкцій. Наприклад, у словосполученнях *відро для води*, *сітка для риби*, *мішок для картопл'і* в досліджуваній говірці спостерігаємо заміну прийменника *для* на прийменник *на*, що супроводжується зміною відмінкових закінчень залежних слів: *в'ід¹ро на ¹воду*, *м'ішок на кар¹тофл'у*, *міска на боршч*, *торба на хл'іб*.

Характерним для аналізованої говірки є також вживання прийменниково-займенникових конструкцій у дієслівних словосполученнях

на зразок *ї мене бо́лит голо́ва* замість поширеної в багатьох подільських говірках форми *ме́н'і бо́лит голо́ва*.

У досліджуваній говірці також спостерігається вживання прийменника на у словосполученнях зі значенням мети: *їти на |зуби, їти на |ягоди* замість *по |ягоди*.

2.4.1 Особливості будови простого речення в говірці

Аналіз будови простого двоскланого речення передбачає дослідження вираження підмета, визначення типу присудка, узгодження підмета і присудка, специфіки вираження другорядних членів речення.

В аналізованій говірці наявні як проста так і складена форма підмета. Простий підмет в аналізованій говірці може бути виражений такими частинами мови: іменником: *на |Стр'іте^н'а ї нас обо́ймазко́во |бат'ушка |воду |сватиў // л'уди по́жи|чали |вел'ана |того / ну в'іночки то куп'л'али // ж'іноч|ки ро́били та́кі мо́тузочки /о / ку́пилом та́к'і мо́тки і |прали |пражу /з |цейі |пражі ро́били сороч|ки // |Йе ше кир'ниці'а / старо|вин:а кир'ниці'а / це на |хутор'і Глу|хоского нази|вали Глу|хоского кир'ниці'а //*

Досить поширеним є простий підмет, виражений субстантивованим прикметником: *Инте́ресно /моло́да бу́ла ї чому |ўбрата //*. У ролі підмета в аналізованій говірці часто виступають займенники: *Н'е /ну |зразу |мусе^н во́на |ўз'ати' /бо ж |як і |л'уди ї |хат'і/ і по́кри|вайе |тешча//; В'ін найшоў//*.

В аналізованій говірці поширена також форма підмета з числівником два: *два старо|сти, два млин|ки: Ну о|с'о |коло |мене^н буў ста|вок/тут |було |два млин|ки/о|дин буў та́мо на гор'б'і |коло |кладб'ішча вітр'а|ний*.

Аналітичний підмет також виражений складеним числівником у поєднанні з іменником у родовому відмінку: *З |наших за|винуло шос' |дв'іст'і |с'емде^с'ат |п'ят' чо́ло'в'ік |т'ііки за|винуло/о/ по́вер|нуло|с'а дуже^н |мало/дуже^н |мало//*.

Присудок в аналізованій говірці має певні структурні відмінності. Простий дієслівний присудок загалом діалектних особливостей не має. Він

може бути виражений дієсловами минулого й теперішнього часу та узгоджуватися з підметом: *Л'уди в осноўному/ це така були пралка/ прали / значит' / ц'і ўс'і / і такіі станок буў/ пражу робили //; Там во̀ни в'ідпочи́вали/ ну столу́вали/ йак то го̀вориц'а шос' там пару д'н'іў //; Ну так/ при́ход'ат і ц'і́йі ну старо̀сти саме" так'і/ молодіі / ну друж'би н'е/ старо̀сти / молодіі і з бат'ками сво́йіми/ ну' прос'ат / чи це мо́жна //.*

В окремих випадках присудок може бути виражений зворотнім дієсловом у пасивному стані: *Ну ново́р'ічн'і с'в'ата йак с'в'атку́валис'а/го́ту'валис'а до ново́р'ічних с'в'ат ўбе"рали йа'кус' йа'линочку/ ўбе"рали йіх ну не" було іг'рушок та'к'их/йак 'зараз йе/го́р'ішки там 'йаблучка ма'лен'к'і там/о/ ну ўс'акі з бу'мажки вир'ізали//*

Складений дієслівний присудок в аналізованій говірці виражений такими словоформами: модальним дієсловом та інфінітивом: *Моло́да ста́ралас'а три рази фа́ту ту в'ідкинути на́зад н'і́би шо́би/ну/ не да́ти 'шоб не/ну т'і́на шоб не хт'і́ла во́на ше 'бути мо́лодице́й/хустку не хт'і́ла//.* Побутує також варіант складеного дієслівного присудка у формі давноминулого часу дієслова: *А чо́го нази́вали Ко́тошчино́й/д'іло ў то́му/ шо́ там ко́лис' буў про́ходиў з сво́йім за́гоном Ко́тоўс'кіі//*

Складений іменний присудок в аналізованій говірці не має відмінностей від літературної норми. Характерні відмінності наявні лише у компонентах складеного іменного присудка: *Бу́ла мо́лода може" бу́ла 'бути і ў 'виши́т'і со́рочц'і то́же" було та'к'е/о/а н'е/ така доўга со́рочка і за'паска/то́же" та́ку зам'іс' сп'і́днички 'цейі/о//* В наведеному уривку бачимо нагромадження дієслів *може" бу́ла 'бути*, яке виникло внаслідок швидкого спонтанного мовлення. У літературній мові таке сполучення дієслів має відповідник *могла бути*, що є компонентом складеного дієслівного та складеного іменного присудків.

В системі другорядних членів речення варто виділити узгоджені та неузгоджені означення. Узгоджені означення в наведеній говірці не відрізняються від літературної норми. У мовному потоці речення можуть

об'єднуватися у мікротексти і не мати чітких інтонаційних меж, тому приклади узгоджених означень наводимо не в окреому реченні, а в уривку говіркового тексту: *В чому їбрана/ну в'іночок об'їзат'іл'но/ б'їлії вел'он/ ну і тут йак хто/була молода може" була бути і ї вишит'ї со'рочц'ї тоже" було так'е/о/а н'е/ така доўга со'рочка ї за'паска/тоже" та'ку зам'їс' сп'їд'нички цейі/о/ ну і було так/ шо б'їла со'рочка/це б'їла бл'узочка ц'а вишита і с'п'їд'ничка така гра'ф'їрувана³ шишна/та'ка гарна сп'їд'ничка//.*

Неузгоджені означення в аналізованій говірці є поширеними. Найчастіше вони виступають у реченнях як іменниково-прийменникові конструкції: *ро'били так'ї з пара'ф'їну так'ї в'їночки/зараз йа йїх н'їгде не" бачу/дуже" кра'с'їв'ї так'ї в'їночки з пара'ф'їну; ї кожн'ї хат'ї була така к'їм'ната/ну йїї назе"вали с'в'їтлиц'а/во'на така/ ну б'їл'ша за їс'їх//*

У системі односкладних речень в аналізованій говірці найбільша частка припадає на неозначено-особові речення. Це пояснюється тим, що в обрядових текстах основна увага зосереджена на дії. Такі речення у мовленні досить часто можуть бути ускладнені однорідними предикативними частинами. Найбільше односкладні неозначено-особові речення вживаються в описах весільного та поховального обрядів: *Ну закри'вайут двер'ї об'їзат'іл'но/закри'вайут комнатн'ї/ і с'ї'н':ї і хат'н'ї об'їзат'іл'но/ зеркала закри'вайут/зеркала або з'н'їмайут або закри'вайут/їак по'коїн'їк ле"жит/то шоб зеркала не" було//; Пе"ре"бералис'а і ї жин'ї'ха ї н'їв'есту ну 'друг'ї /і пе"ре"бералис'а ї р'їзних там це"ган/ нама'л'овувалис'а / на'крашувалис'а / о / і хо'дили по со'с'їдах ста'ралис'а шос' 'врод'ї би ї'крати / о / і во'зили до'пуст'їм / йак ну зе"мойу / то на 'санках во'зили 'тата ї 'маму там/а л'їтом на йак'їс' 'тацц'ї во'зили / о / букети йїм так'ї да'рили цим молодим з йак'ихис' там кул'а'х'їў / рипйа'х'їў і там йак'ус' 'к'в'їтку туд'а/кро'пиву да'вали/ста'ралис'а 'дати по'н'ухати 'кожному шоб попи'к'ти//.*

Узагальнено-особові речення у говірці жителів села Попівці Барського району Вінницької області вживаються переважно у прислів'ях на зразок: *С'ім раз в'ід'м'іраї /а раз в'ід'р'іж//*.

Безособові односкладні речення в аналізованій говірці вживаються рідко, переважно в розмовному мовленні: *Зара ўже /дуже /рано смер'кайец'а//*.

2.4.2 Особливості будови складного речення в говірці села Попівці Барського району Вінницької області

У системі складних речень говірки жителів села Попівці Барського району Вінницької області переважають складносурядні, складнопідрядні та багатокомпонентні складні речення.

Найбільшу частину в аналізованій говірці становлять складні багатокомпонентні речення з різними видами синтаксичного зв'язку Частини таких речень поєднуються протиставними сполучниками *але, но, а, і, шоби, шо*: *Ну ў /церкв'і /ну на\приклад/ йа не" /брала /шл'убу 'али ў /церкв'і /гарно/ так йа*к* і /зара при\ход'ат сто\йат там со\б'і/ ўже піді\шло шо /шл'уб/ п'ід\ходили і /бат'ушка об\водиў кру\гом там пре\стола і ўс'о/ /дуже" /гарно було/ ну і /зараз /гарно// ў нас були та\кі л'уди /шо во\ни називали си\бе/йа*к* во\ни називали/ м'іш\чани/ос\дз'о /нав'іт' на\прот'іў /нашого д\жері\ла /ж'інка/ну то с'ім\йа була/ во\на ка\зала/шо йі\йі ни /маіе /права н'і\хто су\дити /кроми Мог\л'оўського /суду//*.

Відсутність чітких меж у складних реченнях пояснюється тим, що у мовному потоці носії говірки обривають частини речень.

Частини складносурядного речення в досліджуваній говірці поєднані протиставними сполучниками *а, але, но*. Найчастіше такі речення ілюструють:

– послідовність чи одночасність подій: *Перед /тим/йа*к* йти до /шл'убу/моло\д'і ста\вали /перед бат'ками на ко\л'іна/о/і про\сили благосло\вен':а/ў /бат'ка про\сили благосло\вен':а/ ў /матер'і про\сили*

благосло^вен^{:а}/ ^пот^{'і}м во^ни ц^{'і}лу^вали й^ім ру^ки/ ц^{'і}лу^валис^{'а} ї бат^{'к}и/
ц^{'і}лу^вали і^кони/бат^{'к}и й^іх про^ва^жали до ^шл^{'у}бу з ^хл^{'і}бом/^хл^{'і}б/^коро^ваї
^брали і ^йшли до ^церкви//

– протиставлення: Ну ко^лис['] в^{'і}сі^л'а бу^ли гуч^{'н}'і/ во^ни і ^зара гуч^{'н}'і/
но ко^лис['] й^ак бу^ли бат^{'к}и/то бу^ли і ^дуже["] в^{'і}с^{'і}л^{'а} гуч^{'н}'і/а й^ак не["] ^було
бат^{'к}'і^ю /ті^ї бу^ли не["] та^{'к}'і гуч^{'н}'і/ ті^ї та^{'к}' е//.

У системі підрядних речень майже не спостерігається. Складнопідрядні речення з підрядним з'ясувальним поєднуються з головною частиною сполучником *що* або сполучним словом *де*: ^Кримс^{'к}иі ка^{'з}а^ю/ ^шо фа^л'м^{'і}л^{'і}я
^По^по^ус^{'к}иі п^{'і}шла в^{'і}д неза^{'к}он^{:о} ^род^жених д^{'і}т^ій // ^Кожин ^лма^ю ^ше
псе^удон^{'і}м та^{'к}'и^ї й^ак^{'і}с[']/ ^то в^{'і}н ка^{'з}а^ю/ ^шо ^це ^ус^{'і} ^ц'і ^д'іти неза^{'к}он^{:о}
^род^жен^{'і}// ^Брат з ^цим ни ^со^гла^{'ш}а^юс^{'а}/ і ^по^{'т}ому ^дис['] в^{'і}н на^{'ш}о^ю/ ^шо ^це
^тут бу^ли ^ли^{'т}о^уц^{'і}//; ^Тої ста^{'в}ок ^уже ^трохи заму^{'л}или/ ^но в^{'і}н ^ше ^йе/ ^ше
^лможна по^{'б}ачити/ ^де в^{'і}н ^бу^ю//.

Підрядні обставинні речення поєднуються з головним за допомогою сполучників і сполучних слів *шоб*, *діло в тому що*, *коли*.

Підрядні обставинні часу поєднуються сполучними словами *коли*, *як*:
^Ту^д'і бу^ю ^си^ло ^По^п'і^юц^{'і}/ ^Ко^{'н}а^{'г}оро^дс^{'к}иі ра^{'й}он/й^ак ^йа ро^{'д}илас^{'а}/ ^а ко^лис[']
^ше ^ран^{'ш}е ^було/ни ^зна^{'ю} ^йа^{'к}иі/но ^Мог^{'л}'о^у-^По^{'д}ол^{'с}'к^{'и}і у^{'ї}езд ^на^{'з}и^{'в}а^юс^{'а}// ;
^Зви^{'ч}айно/ ^ко^ли ^л'у^{'д}ина по^{'м}е^{'р}ала/то ^сам^{'п}е["] ^ред в^{'і}д^{'к}ри^{'в}али во^{'р}ота/^шоб
^знали ^л'у^{'д}и/^шо ^похорон/^гово^{'р}или ^со^{'с}'і^дам/^не["] ^ре["] ^да^{'в}али/ ^значит[']/
^родичам/^так ^шо ^лма^{'ж}е ^ус^{'о} ^се["] ^ло ^знало//.

Підрядні обставинні причини поєднуються за допомогою прийменникової конструкції *діло в тому що*: ^М'і^{'ч}урінець['] ^то до
^Ко^{'т}о^{'у}ш^{'ч}ини/ ^а чо^{'г}о ^на^{'з}и^{'в}али ^Ко^{'т}о^{'ш}чи^{'н}о^{'у}/^д'іло ^у ^тому/ ^шо ^там ко^лис[']
бу^ю ^про^{'х}оди^ю з ^сво^{'ї}м ^за^{'г}оном ^Ко^{'т}о^{'у}с^{'к}и^{'ї} /^от/і ^там во^ни в^{'і}д^{'п}очи^{'в}али/ ^ну
^столу^{'в}али/ ^йа^к ^то ^го^{'в}ориц^{'а} ^шос['] ^там ^пару ^д'н^{'і}ю і ^кир^{'н}иц^{'у} ^там
^вико^{'п}али//.

Підрядні обставинні причини поєднуються сполучником *шоб*:
*Особливо це на с'м'ішку брали значит' да'йут ка'чалку моло'д'і/шоб
моло'дий н'і/куди не" хо'див/ шоб во'на йі'го підлу'пила/йак'шо 'тре бу'де//.*

Підрядні обставинні умови поєднуються з головним реченням сполучниками як-то, якщо-то: *Йак 'бу' там 'брат /то ма'у 'бути 'брат
'право/а йак не" 'було 'брата/ то бу' йа'кис' ха'рошиї зна'комїї 'хлопе"ц' / і
так 'саме" до моло'дойі/йак бу'ли дру'ж'ки 'родич'і то бу'ли і 'родич'і/ а йак
не" 'було 'родич'ї то бу'ли і зна'ком'і/так йак і 'зара/а 'зара ни так 'робиц'а/
так 'саме" //.*

Характерною особливістю досліджуваної говірки є відсутність чіткого інтонаційного поділу складних речень. Це спричинене тим, що під час розповіді носії говірки доповнюють речення вставленими конструкціями або розривають частини речень: *Корос'то'с'ка/ку'ток Корос'то'с'кого 'можу
ска'зати/ там ше і по 'с'од'н'ішній 'ден' 'є кир'ниц'а/ а чо'го так назива'єс'а
цеї ку'ток/ то'му/ шо це 'бу' 'пол'ак Корос'то'с'киї і тут бу'ла 'пол'с'ка
'школа/нав'іт' гово'рили/ шо 'пол'с'ка 'школа/ це 'ўже бат'ки роз'казували/
'пол'с'ка 'школа/ а 'в'ін 'дуже" 'грамотна л'у'дина бу'ла/ і 'в'ін 'ўчи'у д'і'теї
'пол'с'койї 'мови /і то так і називали/ де 'в'ін 'жи'у/ це ку'ток Корос'то'с'кого
// 'Дал'ше" 'їде Ка'л'ін'шчина/ так 'звец'а// Чому Ка'л'ін'шчина/ там 'бу' ну/
ну се"ре"дн'а'чок 'тоже"/можна ска'зати/пра'уда йо'го 'хата бу'ла п'ід
'жест'у /п'ід 'жест'у 'хата бу'ла/ в'ін 'сам По'по'с'киї/ в'ін/ йо'го 'ж'інка і
в'ін слу'жили 'церкв'і/во'на 'дуже" 'гарно сп'і'вала/ а в'ін д'а'ком 'бу' чи шо/
ну та'к'им 'способом//.*

Таким чином, серед основних синтаксичних особливостей говірки села Попівці Барського району Вінницької області варто виділити: заміну прийменника *для* на прийменник *на*, що супроводжується зміною відмінкових закінчень залежних слів у словосполученнях: *в'ід'ро на 'воду,
мі'шок на кар'тофл'у, 'миска на 'боршч, 'торба на 'хл'іб*; вживання прийменниково-займенникових конструкцій у дієслівних словосполученнях на зразок *ў 'мене бо'лит голо'ва* замість поширеної в багатьох подільських

говірках форми *ме^н'і бо^лит голо^ва*; вживання прийменника на у словосполученнях зі значенням мети: *їти на губи, їти на йагоди замість по йагоди*; поширеним є простий підмет, виражений субстантивованим прикметником: *Интересно/молода була ў чому їбрата*//. У ролі підмета в аналізованій говірці часто виступають займенники: *Н'е /ну |зразу |мусе" во^на |ўз'ати' /бо ж йак і |л'уди ў |хат'і/ і покри^ває |тешча*//; *В'ін найшоў*//.

2.5 Лексико-семантичні особливості говірки

Лексичний масив говірки жителів села Попівці Барського району Вінницької області можна класифікувати на групи.

За походженням лексика досліджуваної говірки поділиться на власне українську та запозичену. До власне українських слів можна зарахувати загальноновживану лексику: *во^да, зем^л'а, в'ітер |школа, |сонце, д'ім, |сад*.

Серед запозичень в аналізованій говірці варто виділити такі групи лексики:

- полонізми: *|варга 'гриб, губа', |л'ос, по|ренча, |пл'онтатис'а, пйец, кс'онз, рун|дел'ок, ф'іранка, ку|б'іта, |пл'ацок*;
- германізми: *спациру|вати, рихту|вати, |швенд'ати*;
- тюркізми: *ка|зан, топ|чан, са|раї*;
- мадяризми: *вендру|вати, |ходочки, |кварта*.

В аналізованій говірці наявні також архаїзми та історизми. До архаїзмів належать номінації предметів повсякденного використання та знарядь праці: *ру|бел' 'праска', пра|ник, |зграблис'ко, сто|дола*.

Серед історизмів варто виділити номінації предметів, які вийшли з ужитку: *|пралка 'прядка', 'ткацький верстат', жирд|ина, |жорна, к'і|л'ішки*.

Значне розгалуження в аналізованій говірці має ботанічна лексика, що класифікується на такі групи:

- номінації сільськогосподарських рослин: *кар|тофл'а, бу|рак, куку|рудза, фа|сол'а*;

номінації лікарських рослин: *зв'еро'бої, живо'кост, мате'мачуха, ши'поўн'ік*;

номінації декоративних рослин: *сухо'вершки, по'в'її, 'роза, 'д'етки, о'сунки, п'іон, ор'гін'їя*;

номінації бур'янів: *вас'іл'ок, наву'тиц'а, со'сонка, 'шчир*;

номінації отруйних рослин: *бара'бол'а, моло'чай, 'курача сліпо'та, 'воўч'і 'їагоди*.

У зоологічній лексиці аналізованої говірки наявні відмінності лише у назвах окремих тварин: *ку'гут, 'пес*.

Окремий пласт лексики аналізованої говірки становлять назви частин від цілого: *'крумка хл'їба, о'крушок, лу'пина, шилу'ха, ба'дил'а*.

Велику частку в аналізованій говірці також має обрядова лексика. Залежно від виду обрядовості виіляють такі групи лексики: лексика весільного обряду (відбиває назви учасників обряду, предмети етапів весілля, одяг): *велан, фата, нів'еста, свати, старости, молода, сватан'а, в'іс'іл'а*; лексика поховального обряду: *'трумно, ўмир'лец', 'поминки* та ін.

Таким чином, серед лексичних особливостей говірки села Попівці Барського району Вінницької області варто виділити велику кількість запозичень з інших мов, що з'явилися внаслідок міжмовного контакту.

До основних запозичень належать:

– полонізми: *'варга гриб, губа, 'л'ос, по'ренча, 'пл'онтатис'а, пйец піч кс'онз 'священик' рун'дел'ок 'горщик', ф'іранка, ку'б'їта 'жінка', 'пл'ацок 'млинець'*;

– германізми: *спациру'вати ходити, рихту'вати 'готувати', 'швенд'ати 'ходити'*;

– тюркізми: *ка'зан, топ'чан, са'раї*;

– мадяризми: *вендру'вати, 'ходочки 'взуття', 'кварта*.

Аналізована говірка також відзначається наявністю застарілих слів – архаїзмів та історизмів.

Висновки до розділу 2

У другому розділі дипломної роботи проведено короткий огляд історії здійснено системний опис говірки села Попівці Барського району Вінницької області.

Аналіз історичного дискурсу села Попівці Барського району Вінницької області ґрунтується на архівних документах та розповідях місцевих жителів. Під час вивчення історії села ми проаналізували праці М. Грушевського «Барское старство. Исторические очерки XV-XVIII ст.» [33], М. Крикуна «Історія села Попівці Барського району Вінницької області (на Східному Поділлі)» [55]

На основі проаналізованих історичних документів та розповідей корінних жителів вдалося встановити походження назви села Попівці, а також визначити основні періоди історії.

За свідченням М. Грушевського, «перші відомості про заселення цих земель з'явилися за правління польської королеви Бони Сфорци. З проханням надати грамоту на володіння територією села Поповець до королеви звернулася родина польського шляхтича та феодала Поповського, що оселилася тут раніше, і саме від прізвища родини Поповських, за однією з версій, походить назва села Попівці» [33; с.36].

Наведену М. Грушевським гіпотезу підтверджують також свідчення жителів села Попівці: *По'п'і'уц'і'ну йак вам ска'зати/йак ко'лис' ка'зали/ шо засну'ваў йо'го ко'лис' По'поў чи 'п'ін/ чи йак во'но/ну ка'зали так /шо в'ін ну 'дес' 'тут прої'жаў і /ну йа то і 'добре ни' знайу/ну йа та'ко ска'зати/то не 'дуже так 'знайу/ка'зали/шо 'в'ін 'тут прої'жаў/ тій н'і'би засну'ваў/обї'жаў ко'нем ка'зали/шо обї'жаў ко'нем/то це ўс'о була тере'торїя По'повец' /ск'іки в'ін 'міг за 'ден' про'їхати/чи 'так во'но/чи 'н'і/ то йа не" 'знайу // (Мазур О. П. 1937 р.н., освіта – 7класів).*

Системний опис говірки села Попівці Барського району Вінницької області здійснено на основі аудіозаписів та текстотеки мовлення жителів села Попівці Барського району Вінницької області, що складається з таких

розділів: «Мікротопоніми села Попівці Барського району Вінницької області», «Родинна обрядовість села Попівці Барського району Вінницької області», «Календарна обрядовість села Попівці Барського району Вінницької області», «Лихоліття села Попівці Барського району Вінницької області».

За матеріалами текстотеки говіркового мовлення створено розгорнутий лінгвістичний портрет говірки села Попівці Барського району Вінницької області, проаналізовано основні фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексичні особливості говірки.

Серед найхарактерніших фонетичних рис говірки села Попівці Барського району варто виділити: ствердіння [p] перед голосним заднього ряду [a]: *рабиї, рапнатиї, гразниї*; епентезу сонорних [н'] та [л'] на місці давнього j: *мн'асо, мн'ата, мн'ач, жабл'ачиї, ко'роул'ачиї*.

На морфологічному рівні вдалося виявити такі типові риси: наявність форм двоїни іменників: *дв'і відр'і, дв'і руц'і, дві ноз'і*; дублетні форми вказівних займенників: *цего, цегово*; відсутність дієприслівників, їх заміна на прислівникові конструкції: *коли лежаї, коли носиї*; паралельні форми числівника один: *їїден, один*; стягнена форма прикметників: *високиї*; відсутність складеної форми вищого ступеня порівняння прикметників; ствердіння [т] у закінченнях дієслів: *робит, ходит, носит*.

Серед основних синтаксичних особливостей говірки варто виділити: заміну прийменника *для* на прийменник *на*, що супроводжується зміною відмінкових закінчень залежних слів у словосполученнях: *в'ідро на воду, мішок на картофл'у, миска на боршч, торба на хліб*; уживання прийменниково-займенникових конструкцій у дієслівних словосполученнях на зразок *ї мене боїт голова* замість поширеної в багатьох подільських говірках форми *меї боїт голова*; уживання прийменника *на* у словосполученнях зі значенням мети; поширеним є простий підмет, виражений субстантивованим прикметником: *Інте'ресно/молода була ї чому їбрата//*.

Серед лексичних особливостей говірки варто виділити велику кількість запозичень з інших мов, що з'явилися внаслідок міжмовного контакту. До основних запозичень належать: полонізми, германізми, тюркізми, мадяризми.

Подальші дослідження говірки можуть бути спрямовані на поглиблене вивчення морфологічного, лексичного та синтаксичного рівнів говірки, а також спеціалізоване вивчення її лексичного складу.

ВИСНОВКИ

Кожна говірка є окремою цілісною системою, яка відбиває звичаї, традиції, погляди її носіїв, що відображені насамперед у мовленні. Саме тому говірку можна вважати також і унікальною мовною системою, яка існує паралельно із літературною мовою.

У дипломному дослідженні вперше здійснено системний опис говірки села Попівці Барського району Вінницької області, визначено фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексико-семантичні особливості говірки.

Для створення лінгвістичного портрету говірки села Попівці Барського було зроблено аудіозаписи живого мовлення п'яти діалектоносіїв (загальна тривалість запису становить 220 хв), на основі яких укладено діалектологічну текстотеку. Тематично текстотека поділена на блоки: «Село Попівці і його кутки», де наведено розповіді місцевих жителів про історію села Попівці Барського району Вінницької області, зафіксовано основні мікротопоніми села з детальним поясненням мотивації назв. У другій частині текстотеки висвітлено традиції, пов'язані з родинними обрядовими святами (весілля, поховання, хрестини). Третій блок текстотеки вміщує розповіді про календарну обрядовість, пов'язану зі святами літньо-зимового циклу. Четвертий блок текстотеки присвячений розповідям про важкі періоди і історії села, воєнні та повоєнні роки. Заключний блок текстотеки присвячений опису давнього промислу ткацтва, яке побутувало в селі до початку ХХ століття.

Аналіз говірки села Попівці Барського району Вінницької області передбачав опис усіх структурних рівнів мовної системи, зіставлення рис автентичного мовлення з основними рисами подільського говору.

На основі аналізу фонетичної системи говірки села Попівці Барського району Вінницької області виділено такі риси:

1) повне або часткове наближення [e^h] у різних частинах мови *чи\кали, ди\рева, а\ли*;

- 2) повне заступлення [i] - [и] після шиплячих: *чин\лали, \вечир*;
- 3) повна та часткова редукція [o] – [oʲ]? [y]: *тоʼdʲi, суʼbʲi*;
- 4) тверда вимова [p] перед голосними: *ра\пати, дра\пак, \драпати, бу\рак*;
- 5) тверда та пом'якшена вимова [ц] *цушкати, цего, цого*;
- 6) заміна африкати [дз] на свистячий [з] *\зеркало, зелен\чати*;
- 7) поява епентетичного [л] на місці давнього [й]: *здо\роўл'а, \жабл'ачий*;
- 8) редуплікація [o] у вказівних займенниках: *це\йо, то\йо*;
- 9) зміна акцентуації у присвійних займенниках: *т\вого, \мого, \свого*;
- 10) наявність синкопи у прислівниках та похідних прикметниках *\с'одн'і, \с'одн'ишній*;
- 11) дисиміляція приголосних: *кир\п'ішна, мо\лошний*.

Морфологічна система говірки зберігає такі особливості подільського говору:

- 1) двоїна іменників: *дв'і в'ідрі, дв'і руц'і, дв'і но\з'і, дв'і \йаблуц'і, дв'і ложц'і*;
- 2) хитання в роді іменників: *б'ін\з'іна, каро\с'іна, ол'її*;
- 3) нерозрізнення іменників твердої та мішаної груп, відмінювання іменників мішаної групи за типом твердої: *ол'ї\ц'ом, но\жом*;
- 4) паралельні форми вказівних займенників: *\цего, \того, цего\во, того\во*;
- 5) наявність форм давноминулого часу дієслова: *бу\ю холоди\ю, бу\ю роб\ю, бу\ю ка\за\ю*;
- 6) варіативні закінчення дієслів III особи однини теперішнього часу *-ит* та *-е*: *\робе, \робит, \носе, \носит, во\лоче, во\лочит, венд\рує, шпаци\рує, гримп\л'ує, \л'айє*;
- 7) закінчення *-ут, -ют, -ат, -ят* у дієсловах III особи множини теперішнього часу: *за\стіл'уйут, \трубл'ат, про\вад'ат*;

8) збереження архаїчних форм на *-сьте* в дієсловах III особи множини минулого часу: *дерлис'те, пралис'те, паслис'те, плелис'те*;

9) відсутність дієприслівникових форм, їх заміна на прислівниково-дієслівні словосполучення: *коли ни\сут, коли да\йут, коли \робл'ат*;

10) заміна суфікса *-ен-* на *-ан-* у дієприкметниках: *по\сол'аній, за\пал'аній*.

У синтаксисі досліджуваної говірки вдалося простежити такі особливості, як переважання багатокомпонентних складних речень, відсутність чіткого інтонаційного поділу речень.

Лексичний рівень говірки багатий на загальноукраїнську лексику, запозичення з польської мови, активно збережена в говірці обрядова лексика.

Отже, здійснивши системний аналіз говірки села Попівці Барського району Вінницької області, можемо зробити висновок, що аналізована говірка зберігає найхарактерніші риси подільського говору.

Перспективою для подальшого вивчення говірки села Попівці Барського району Вінницької області може бути етнолінгвістичний аналіз укладеної текстотеки, докладне вивчення ономастики населеного пункту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Алексєєва В. Лексико-семантична група на позначення часу у дмитрушківській говірці // Діалектологічні студії : зб. наук. праць. Умань. Графіка, 2004. С. 57-58.
2. Бабчук М. В. Особливості говіркового мовлення у селі Кацмазові Жмеринського району Вінницької області // Мовна палітра Поділля : філол. зб. з регіональних проблем. Вінниця, 2008. Вип. I. С. 142-146
3. Багрійчук В., Коваленко Н. Лексико-семантична група на позначення кухонного начиння в говірці с. Станіславівка Віньковецького району Хмельницької області // Науковий часопис Східноподільського лінгвокраєзнавчого центру : зб. наук. праць студентів, магістрантів, викладачів / відп. ред Т. М. Тищенко. Умань : ВПЦ «Візаві», 2013. Вип. 2. С. 3-6.
4. Байдюк О. Лексичні особливості дубівської говірки // Поділля. Краєзнавчі студії : зб. наук. пр. / відп. за вип. М. М. Торчинський. – Хмельницький : ХмЦНТЕІ, 2009. С. 11-15
5. Бєвза В. Мовлення жмеринчан вінницької області крізь призму особливостей подільського говору // Філологічні студії : зб. наук. праць студентів / [відп. за вип. І. В. Гороф'янюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського]. Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2013. Вип. 11. С. 244-253
6. Бєвзенко С. П. Українська діалектологія. Київ : Вища школа, 1980. 233 с.
7. Божук О. М. Особливості вживання числівників в уманській говірці // Лінгвогеографія Черкащини. Київ : Т-во «Знання України», 2000. С. 28-29.
8. Бондар І. В. Структурна організація сільськогосподарської лексики села Писарівка Вінницького району Вінницької області // Мовна палітра Поділля : філол. зб. з регіональних проблем / відп. ред. А. В.

Костюк. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. Вип. I. С. 89-93.

9. Бунич О. Зі спостережень над номінацією рис людини в говірці села Вербка Чечельницького району Вінницької області // Філологічні студії : зб. наук. праць студентів / [відп. за вип. I. В. Гороф'янюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського]. Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2013. Вип. 11. С.178-182

10. Бухенко О. Оцінке в говірковій номінації (на матеріалі говірки с. Соколівка Жашківського району Черкаської області) // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / Редкол.: Г. Г.Березовська, В. В. Денисюк, О. Ю. Зелінська, Т. М. Тищенко, М. М. Торчинський (голова); відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. С. 22

11. Вальчук М. П., Гороф'янюк І. В. Номінація сільськогосподарських знарядь праці у говірці села Старостинці Погребищанського району Вінницької області // Мовна палітра Поділля : філол. зб. з регіональних проблем / відп. ред. А. В. Костюк. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. Вип. I. С. 93-96.

12. Величко А. М., Павлушенко О. А. Номінації одягу, взуття, прикрас в говірці села Берестівка Липовецького району Вінницької області // Лінгвістичні читання : зб. наук. статей / відп. ред. О. А. Павлушенко. Вінниця : «Ландо ЛТД», 2008. Вип. 1. С. 167-172.

13. Вергелес М. В., Костюк А. В. Лексика говірки села Сутиски Тиврівського району Вінницької області // Мовна палітра Поділля : філол. зб. з регіональних проблем / відп. ред. А. В. Костюк. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. Вип. I. С. 129-130.

14. Вінтоняк О. Фонологічна, морфологічна і лексико-семантична система говірки села Баня-Березів Косівського району : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.10 – українська мова. Івано-Франківськ . 2011. 24 с.

15. Волощук Т. В., Гороф'янюк І. В. Лексика говірки села Гриненки Немирівського району Вінницької області у відношенні до літературного ідіому (на матеріалі сільськогосподарської лексики) // Мовна палітра Поділля : філол. зб. з регіональних проблем / відп. ред. А. В. Костюк. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. – Вип. І.
16. Ганцов В. Діалектологічна класифікація українських говорів (з картою). Київ : Друкарня Української Академії наук, 1923. 67 с.
17. Гаврилюк В. Лексико-семантична група на позначення поля з-під сільськогосподарських культур у говірці. Червона Зірка Лисянського району Черкаської області В. Гаврилюк // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. – с. 24
18. Гарнюк О. Д. Назви хліба у говірці с. Кунча Теофіпольського р-ну Хмельницької області // Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету. Філологічні науки. Кам'янець-Подільський : ПП Потапов, 2008. Вип. 3. С. 70-72.
19. Георгієва С. Болгарська переселенська говірка мішаного типу: стан і етапи формування : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.10 – українська мова. Київ, 2006. 24 с.
20. Говірка села Машеве Чорнобильського району: У 4-х ч. Київ. 2003.
21. Гончарук В., Петриченко Є. Метеорологічні назви в городецькій говірці // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. С. 52-54.
22. Горбач О. Діалектний словник села Бродина, повіту Радівці (Румунія) // Горбач О. Зібрані статті VIII: Історія мови. Діалектологія. Лексикологія / Фотопередрук. Мюнхен, 1997. С. 136-275.

23. Горбач О. Діалектний словник села Красний Брід бл. Меджилаборець (Пряшівщина) // Горбач О. Південнолемківська говірка й діалектний словник с. Красний Брід бл. Меджилаборець (Пряшівщина) / Український вільний університет. Мюнхен, 1973. С. 1–95.
24. Горбач О. Діалектний словник села Поляни над р. Русковою (Румунія) // Горбач О. Зібрані статті VIII: Історія мови. Діалектологія. Лексикологія / Фотопередрук. Мюнхен, 1997. С. 279–322.
25. Горбач О. Південна буковинсько-покутська говірка с. Милемовець бл. Радовець. Словник // Горбач О. Зібрані статті VIII: Історія мови. Діалектологія. Лексикологія / Фотопередрук. Мюнхен, 1997. С. 328–373.
26. Горбач О. Словник північно-підляської говірки села Добровода близько Гайнівки (Польща) [опрацювали і підготували до друку Н. Хобзей, О. Тріль] // Діалектологічні студії. 3: Збірник пам'яті Ярослави Закревської. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, Вид-во М. П. Коць, 2003. С. 454-488
27. Горбачевська Т. Обряд хрещення дитини в яланецькій говірці Бершадського району Вінницької області // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. С. 49.
28. Гордашевська А. Фонетичні особливості ботвинівської говірки / А. Гордашевська // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. С. 25
29. Горобець А. Обрядова лексика говірки села Джурич Шаргородського району Вінницької області // Філологічні студії : зб. наук. праць студентів / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; відп. ред. Т. С. Слободинська. Вінниця : ППБалюк І. Б., 2012. Вип. 10. С. 203-207.

30. Грицак Є. Говірка села Могильної Гайсинського повіту на Поділлі // Зап. наук. т-ва ім. Т. Шевченка. Л., 1930. Т. 99. С. 323-335.
31. Гриценко П. Ю. Основні риси Подільського говору // Поділля. Істор.-етногр. дослідження. Київ, 1994. С. 74-82.
32. Грицютенко І. Є. Із спостереження над говіркою села Чернятин Уланівського району, Вінницької області // Праці Одес. ун-ту : Сер. філолог. наук. Одеса : Вид-во Одес. ун-ту, 1956. Вип. 5, т. 146. С. 129-139.
33. Грушевський М. Барское староство. Исторические очерки. Киев, 1894.
34. Делюсто М. Граматика української говірки у світлі тексту // Актуальні проблеми слов'янської філології. 2011. Випуск XXIV. Частина 1. С. 533-540.
35. Деренівська О. Назви посуду та кухонного начиння у говірці с. Залуччя Чемеровецького району Хмельницької обл. // Молоді науковці Поділля : здобутки та перспективи досліджень : матеріали Міжнародної науково практичної конф. студентів і магістрантів (19–20 березня 2012 р., Кам'янець-Подільський). Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. С. 171-174.
36. Дерман Л. О. Особливості говіркового мовлення мешканців м. Липовця Вінницької області // Мовна палітра Поділля : філол. зб. з регіональних проблем / відп. ред. А. В. Костюк. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. Вип. I. С. 146-149.
37. Довгопола О. Акцентні особливості соколівської говірки / О. Довгопола // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. С. 23.
38. Дзєндзелівський Й. О. Традиційна лексика говірки села Залісся Кобринського району на Берестейщині // Полісся: етнікос,

традиції, культура / Ред. В. Давидюк; НАН України. Ін-т народознав. – Луцьк: Вежа, 1997. С. 200-210.

39. Жегуц І. Матеріали до гуцульського говору в Закарпатті: Говірка с. Берлибаш (Костилівка) р-ну Рахів у 30-х рр. Словник із додатками. Мюнхен, 1999. 96 с.

40. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови. Київ, 1955. 312 с.

41. Зайцева В. Мовні скарби подолян: село Нестерварка Тульчинського району Вінницької області. // Лінгвістичні читання : зб. наук. статей / [відп. ред. О. А. Павлушенко]. Вінниця : «Ландо ЛТД», 2013. Вип. 6. С. 81-85.

42. Зеленько А. С. Словник специфічної лексики с. Чайкиного Новгород-Сіверського р-ну Чернігівської обл. // Методичні вказівки з діалектології української мови. Луганськ, 1990. С. 40-53

43. Іванченко М. Говірка села Велика Севастьянівка Христинівського району у світлі фонозапису. Хмельницький, 2009.

44. Історія міст і сіл Української РСР: Вінницька область. Київ. 1972. 630 с.

45. Іщук А. Фонетичні особливості летичівської говірки//Діалектологічні студії: зб. наук. праць/ Редкол.: Г. Г. Березовська, В. В. Денісюк, О. Ю. Зелінська, Т. М. Тищенко, М. М. Торчинський (голова); відповідальні за випуск – Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань. Графіка, 2004. С. 27

46. Калнынь Л. Э., Попова Т. В. Синхронное описание одного диалекта как особый вид диалектологического исследования // Общеславянский лингвистический атлас: материалы и исследования. Москва, 1981. С. 3-35.

47. Кацалапенко К. Особливості консонантизму краснопільської говірки // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. С. 19.

48. Ковальова Ю. Особливості говірки села Педоси Хмельницького району Хмельницької області // Філологічні студії : зб. наук. праць студентів / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; відп. ред. Т. С. Слободинська. Вінниця : ПП Балюк І.Б., 2012. Вип. 10. С. 199-202.
49. Ковальчук В. П. Топонімічний портрет села Мізаківські Хутори Вінницького району Вінницької обл. // Лінгвістичні читання : зб. наук. статей / відп. ред. О. А. Павлушенко. Вінниця : «Ландо ЛТД», 2010. Вип. 3. С. 110-114.
50. Козій Н. Говірка містечка Олешичі на Любачівщині [упорядкувала і підготувала до друку Л. Хомчак] // Діалектологічні студії. 7: Традиції і модерн / Відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2008. С. 208- 219.
51. Колесников А. Граматичні особливості говірки села Петрівка Турутинського району // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. / МОН України. Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького; Відп. ред. Г. І. Мартинова. Черкаси, 2013. Вип. 16–17.
52. Коломієць О. Прислівникова система говірки села Росоша Липовецького району Вінницької області // Філологічні студії : зб. наук. праць студентів / [відп. за вип. І. В. Гороф'янюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського]. Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2013. Вип. 11. С. 226-233.
53. Король Н. Реалізація окремих звукосполук у коритнянській говірці // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. С. 28.
54. Кравченко І. Категорія роду іменників у танській говірці // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. С. 28.
55. Крикун М. Історія села Попівці Барського району Вінницької області (на Східному Поділлі). Київ. 2003. 167 с.

56. Купрейчук Л., Гороф'янюк І. В. Фонетичні особливості говірки села Чорна Гребля Бершадського району Вінницької області // Актуальні проблеми лінгвістики і лінгводидактики. Вип. 11 : матеріали Всеукр. наук.- практ. студ. конф. (21-22 березня 2013 р., Умань). Умань : Візаві, 2013. С. 49-52.
57. Лесюк М. Із ковалівського лексикону // Лесюк М. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Колмийського району). Івано-Франківськ. Нова Зоря, 2008. С. 85-128.
58. Лесюк М. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Косівського району). Івано-Франківськ. Нова Зоря, 2008. 167 с.
59. Лизанець П. Українські південнокарпатські говірки Залісся Виноградівського району Закарпатської області. Ужгород, 2008.
60. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. Київ. Наукова думка, 1990.
61. Мельник О. Фонетичні особливості писарівської говірки // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / Редкол.: Г. Г. Березовська, В. В. Денисюк, О. Ю. Зелінська, Т. М. Тищенко, М. М. Торчинський (голова); відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. С. 32.
62. Мельничук О. С. Південноподільська говірка с. Писарівки (Кодимський район Одеської області) // Діалектологічний бюлетень. Київ, 1951. Вип. 3. С. 45-65
63. Молчан О. Особливості іменників у дмитрушківській говірці // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / Редкол.: Г. Г. Березовська, В. В. Денисюк, О. Ю. Зелінська, Т. М. Тищенко, М. М. Торчинський (голова); відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань: Графіка, 2004. С. 19.
64. Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березови. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). 224 с.

65. Николук Т. Вигуки у дзензелівській говірці, якими кличуть чи відганяють свійських тварин і птахів // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / Редкол.: Г. Г. Березовська, В. В. Денисюк, О. Ю. Зелінська, Т. М. Тищенко, М. М. Торчинський (голова); відповідальні за випуск – Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. – Умань : Графіка, 2004. С. 14-15.
66. Носко К. Фонетичні та лексичні особливості села Шаровечка Хмельницького району Хмельницької області // Науковий часопис Східноподільського лінгвокраєзнавчого центру : зб. наук. праць студентів, магістрантів, викладачів / відп.ред Т. М. Тищенко. Умань : ВПЦ «Візаві», 2013. Вип. 2. С. 42-44.
67. Онищук О. Особливості займенників у тинівській говірці // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / Редкол.: Г. Г. Березовська, В. В. Денисюк, О. Ю. Зелінська, Т. М. Тищенко, М. М. Торчинський (голова); відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. С. 34.
68. Паламарчук Л. С. Словник специфічної лексики говірки с. Мусівка Вчорайшенського району Житомирської області // Лексикографічний бюлетень. 1958. Вип. 6. С. 22-35
69. Панасенко О. Морфологічні особливості говірки смт Тростянець Вінницької області // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / Редкол.: Г. Г. Березовська, В. В. Денисюк, О. Ю. Зелінська, Т. М. Тищенко, М. М. Торчинський (голова); відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. С. 37
70. Панчук І. Фонетичні особливості говірки села Тимар Вінницької області // Актуальні проблеми філології : матеріали Всеукр. науковопрактичної студентської конф., присвяченої 80-річчю з дня народження О.В. Сіукаєвої. Умань : РВЦ «Софія», 2010. Вип. 6. С. 44-45.
71. Пашніцька Т. Просторова семантика прийменників у говірці села Підпилип'я Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької області.

Кам'янець-Подільський // Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. Кам'янець-Подільський : ПП Потапов, 2009. Вип. 4. С. 48-51.

72. Подільський говір: Бібліографічний покажчик / Уклад. : І. В. Гороф'янюк, Н. Д. Коваленко, Т. М. Тищенко. Вінниця : ТОВ фірма «Планер». 2013.

73. Прокопчук Л. В. Українська діалектологія. Вінниця. 2013.

74. Родина М. А. Говор села Апухтино Одоевского района Тульской губернии. Автореф. дис...канд. філол. наук. Москва. 2012

75. Регіональна лексикологія та діалектна лексикографія : навчально-методичний посібник / уклад. М. В. Бігусяк. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського нац. ун-ту, 2010. 50 с.

76. Русак О. «Лексичні і граматичні процеси у мовномуросторі села Олександрівна Тростянецького району Вінницької області // Мовна палітра Поділля : філол. зб. з регіональних проблем / відп. ред. А. В. Костюк. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. Вип. I. С. 155–121.

77. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород: Ліра, 2008. 478 с.

78. Семиляк О. Особливості діалектного мовлення жителів села Кордишівка Козятинського району Вінницької області // Філологічні студії : зб. наук. праць студентів / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; відп. ред. Т. С. Слободинська. Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2012. Вип. 10. С. 195-98.

79. Серветник Л. Морфологічні особливості говірки с. Гордашівка Тальнівського району Черкаської області // Актуальні проблеми філології : матеріали Всеукр. науково-практичної студентської конф., присвяченої 80-річчю з дня народження О. В. Сіукаєвої. – Умань : РВЦ «Софія», 2010. Вип. 6. С. 54-55.

80. Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірки с. Кишеньок Кобеляцького р-ну Полтавської області. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровськ. ун-ту, 1981. 44 с.

81. Сікорська О. Ступені порівняння прикметників у дзензелівській говірці // Діалектологічні студії : зб. наук. праць / Редкол.: Г. Г. Березовська, В. В. Денисюк, О. Ю. Зелінська, Т. М. Тищенко, М. М. Торчинський (голова); відповідальні за випуск Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. Умань : Графіка, 2004. С. 15-16.

82. Сорочан А. И. Описание говора с. Монастырского Подольской губернии // Известия отделения русского языка и словесности императорской АН. Т. XVII., кн. 4. Спб, 1912. С. 248-260

83. Скакун О. Фонетичні особливості говірки с. Харпачка Гайсинського району Вінницької області // Актуальні проблеми лінгвістики і лінгводидактики : зб. наук. праць студентів, магістрантів, викладачів. Умань : РВЦ «Софія», 2008. Вип. 3. С. 47-48.

84. Торчинська Н. М. Українська діалектологія : навчальний посібник / Н. М. Торчинська. – Хмельницький, 2017. – 158 с.

85. Турчин Є. Д. Словник села Тилич на Лемківщині. Львів : Українська академія друкарства, 2011. 384 с.

86. Українська мова : Енциклопедія /редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови), Зяблюк та ін. - 2-е вид. випр. і доп. Київ : Українська енциклопедія, 2004. 824 с.: іл.

87. Хобзей Н. Сучасне українське діалектне словництво // Confraternitas. Ювілейний збірник на пошану Ярослава Ісаєвича / відп. ред. М. Крикун. Львів, 2006–2007.

88. Юсікова О. Типологічні особливості говірки (на матеріалі говірки села Хоробичі Городнянського району Чернігівської області) // Волинь-Житомирщина. Житомир . 2005. Вип. 14. С. 34-42.

ДОДАТКИ

Додаток А

Текстотека говірки жителів села Попівці Барського району

Вінницької області

I. Село Попівці і його кутки

Відомості про село

Записано від Тограч Єлизавети Антонівни, 1931 р. н., освіта – 10 кл.

Ту\д'і бу\ў с\ило По\п'і\ўц'і/ Ко\пайгородс'к\иі ра\йон\йак \йа ро\д\и\лас'а/ а ко\лис' ше \ран'ше \було\ни \зна\й\у \йа\к\и\і\но Мо\л'о\ў-По\дол'с'к\иі у\й\ез\д на\зи\ва\ўс'а// \ў нас бу\ли та\к\і л'у\ди \шо во\ни на\зи\вали с\и\бе\йак во\ни на\зи\вали/ м'іш\чани\ос\дз'о \нав'іт' на\п\рот'і\ў \на\шо\го \д\ж\ери\ла \ж'і\нка\ну то с'і\м\йа бу\ла/ во\на ка\зала\шо \й\й\і\и ни \ма\йе \п\ра\ва н'і\х\то су\д\и\ти \к\ро\ми Мо\л'о\ўс\ко\го \с\у\ду\і в Ко\пайгород'і бу\ў \с\у\д чи там де\то ни су\д\и\ў \й\й\й\і//\бат'ко м'і\й бу\ў ни \б'і\д\ни\і\в'ін з ко\за\к'і\ў\слу\ж\и\ў в ко\за\ка\х\і \й\й\х\н'і\й \п\ол\к/ н'е /то ни \п\ол\к бу\ў \к'і\ш бу\ў \ў \Бра\ц\ла\в'і/ і в'ін там слу\ж\и\ў/ по\т\о\му \йак \ў\же \й\х ни \бу\ло\й\і\м над'і\ли\ли \ў По\п'і\ўц'а\х \з\ем\л'у // С\ило По\п'і\ўц'і\ бу\ло ни \т\у\т\о\та\мо жи ж н'і\д Ма\т'і\к'і\ўс'к\им л'і\сом\на \Му\ра\ш\и\ц'і/ то \й\і\м над'і\ли\ли \з\ем\л'у \т\у\т/ і в'ін \т\у\т ос\е\ли\ўс'а у в'іс'і\м\на\ц'а\то\му \п\ро\ц'і/ бу\ла е\п'і\дем'і\йа/ \з\ри\п-іс'п\ан\ка на\зи\ва\ўс'а/ то в \й\й\х\н'і с'і\м\й\і за \д\в'і ни\д'і\л'і \ч\ет\ве\ро л'у\д\е\й по\м\ер\ло //

Походження назви села

Записано від Тограч Єлизавети Антонівни, 1931 р. н. Освіта – 10 кл.

Це \брат чи\та\ў/ по-мо\й\е\му/ з \ц\е\го/ з Гру\ше\ўс\ко\го/ шо це ко\лис' бу\ў \т\у\то \Кри\мс'к\и\і\то \Кри\мс'к\и\і ка\з\а\ў/ шо фа\м'і\л'і\йа По\п\о\ўс'к\и\і н'і\ш\ла в'і\д не\за\кон:о \р\о\д\ж\е\них \д'і\т\и\й // \Кожин \ма\ў ше псе\у\д\он'і\м та\к'і\й \йа\к\ис'/ то в'ін ка\з\а\ў/ шо це \ўс'і \ц'і \д'і\ти не\за\кон:о \р\о\д\ж\ен'і// Брат з цим ни со\гла\ша\ўс'а/ і по\т\о\му дис' в'ін на\й\шо\ў/ шо це \т\у\т бу\ли ли\то\ўц'і/ но \до\ки

во|ни заї|мали/ йа ни |знай|у/ то ли|тоу|ці| |вигнали| |їс|їх по|н|їу/ а |тут| бу|ли
пол|аки/ ну пол|аки опол|ачували л|у|дїй/ то|го |зараз| ба|гато на фа|м|їл|їй|у
По|по|їс|ких/но це ті |д|їти низа|кон:о |род|жен|ї / а |просто| бу|ї |н|їп/ по|ни
с|у|ди приї|шли/ то|го та|ка |бу|ла фа|м|їл|їй|ї ба|гато//

Записано від Круцика Миколи Григоровича, 1937 р. н., освіта – 10 класів

Розкажіть, які були кутки в нас у селі?

ї|нас у си|л|ї бу|ло |три| кол|гости/ Б|їл|шо|вик/ М|ї|чур|їне|ц| і Бу|д|он:її
/це |три| кол|гости бу|ло в од|ному си|л|ї/ о/ то во|ни заї|мали |значит| |ї| цих
|д|їлили м|їж со|бой|у си|ло на |трох| на |трой|е/ і та|к|ї бу|ли/ |значит|/ |ц|ї
кут|ки |їак то го|вориц|а /о/ це на |Хут|ир бу|ї/ так і в|їн нази|ва|їс|а по
|с|од|н|їшнїй |ден| |Хут|їр /о/ М|ї|чур|їне|ц| то до Ко|то|їш|чини/ а чо|го
нази|вали Ко|то|ш|чиной|у|д|їло |ї| |тому| шо |там| ко|лис| бу|ї про|ходи|ї з
|с|воїм за|гоном Ко|то|їс|кїй|/от|ї там во|ни в|їд|почи|вали/ ну сто|лу|вали/ |їак
то го|вориц|а шос| там |пару| |д|н|її і кир|ниц|у там |вико|пали/|значит|/то|го
ї нази|вали це Ко|то|їш|чина/о/ а час|тина/ то бу|ло с|у|ди |дал|ше" /то По|н|її
|Хут|їр/ По|н|її |Хут|їр /а чо|му По|н|її |Хут|їр/ бо там |перше| осе"ли|їс|а/
там |дуже| ха|роше м|їсце/ на воз|више"нос|т|ї і |дуже| ха|роша зе"м|л|а/ і
кру|гом бу|ї |вал| та|кїй об|несе"нїй/ ше ко|лис| коза|ки/ цеї Ко|то|їс|кїй/ то"їму
по|д|їбне та|кїй |вал| зро|били кру|гом та|кїй |круг|| ка|нава/ а тут |круг
та|кїй/ ну/ |значит|/ |їак шчи|тати Ста|ралис|а/ |значит|/ шоб н|їхто| с|у|ди
не" заї|шо|ї/ не" вой|у|вали/ |їак то го|вориц|а/о/то там сампе"ред посе|ли|їс|а
|бат|ушка/ то по старо|вин:ому ка|зали/ це |н|їп/ то ї нази|вали По|н|її
|Хут|їр/о/ там і по|с|од|н|їшнїй |ден| так і го|ворат По|н|її |Хут|їр/тойї
|хати| |їже| не"ма/ кї|р|ничка ше зали|шила|с|а/ |тайа| кї|р|ничка ше ї по
|с|од|н|їшнїй |ден| |їе/ |там| бу|ї став |нижче"ну тої ста|вок| |їже| |трохи
заму|лили/ но в|їн ше |їе/ ше |можна| по|бачити/ де в|їн |бу|ї/о/ну в осно|їному
с|у|ди |тоже" бу|ло/ Бу|д|он:її/ то |Пол|ана бу|ла // Чо|му |Пол|ана нази|вали/
бо там |дес| |метр|її |дес|їт'/ |їят|нац|їт| та|ка до|рога шири|ни/ то
ка|зали/ це пол|ана/ о/ так нази|вали/ |значит|/ |Пол|ана то|го і при|близно

во|но там так/ і во|на називайіц'а по |с'о'год'н'ішній |ден' |Пол'ана// Йе ше кир'ниц'а/ старо|вин:а кир'ниц'а/ це на |хутор'і Глу|хоского називали Глу|хоского кир'ниц'а/ та|кий фа|м'іл'і́я Глу|хоу́с'киї/ в'ін |трошки не"дочу|ваў /і фа|м'іл'і́я Глу|хоу́с'киї/ то |так і ка|зали/ це Глу|хоского кир'ниц'а // ну а це /ну та|ка кри|ничка/ ну ста|кан во|ди ви не" |вип'єте/ та|ка хо|лодна/ абсо"л'утно/ то до |нейі |часто |йіз'д'ат хуто|рани/ бе" |рут |воду/ то |ка^е|шо во|на |нав'іт' пом'іч'на во|да/ |йа|кас л'і|карствина це|во |ўс'о/а чи л'і|карствина /|йа не" |знайу |точно/бо |йа раз/ ше |своїі кир'ниці не" |маў/ то |браў/ |ў 'тому/там |воду набе" |раў/то/|праўда/сто|йала та во|да |дес' з |тижден' хо|лодноу/так і сто|йала хо|лодна/ну те" |пл'іша/ зви|чайно/|йак бу|ла/але ха|роша во|дичка |там /о// Йе ше ста|ра кир'ниц'а на Бу|д'он:ому |тоже" / там ста|ра кир'ниц'а то там кол|госп/ |значит' / |центе" |р кол|госпу бу|ло/ і це з |тойі кир'ниц'і на|пували |ўс'у ху|добу/ко|неї |в'іуц'і там тре" |мали/ і це ц'і на|пували |поўн'іс'т'у |ўс'о/ це три |рази на|пували |ў |ден' / і во|ди хва|тало // Це |зара кир'ниц'а так і ше за|ли|шила|с'а /о/ а це М'і|чур'інец' то с'у|д'и до |дже" |ре" |ла |нашого/да/це ту|ди/де д'і|ди тво|її |жили// Корос|тоу́с'ка/ку|ток Коро|стоу́с'кого |можу ска|зати/ там ше і по |с'од'н'ішній |ден' |йе кир'ниц'а/ а чо'го так називау́с'а цеї ку|ток/ то|му/ шо це |буў |пол'ак Коро|стоу́с'киї і тут бу|ла |пол'с'ка |школа/|нав'іт' |гово|рили/ шо |пол'с'ка |школа/ це |ўже бат' |ки роз|казували/ |пол'с'ка |школа/ а |в'ін |дуже" |грамотна л'у|дина бу|ла/ і |в'ін |ўчиў д'і|теї |пол'с'коїі |мови /і то так і наз|вали/ де |в'ін |жиў/ це ку|ток Коро|стоу́с'кого/ і там ше |в'ишче/ там |тоже" на гор' |б'і |ўже/ |шчи|тати/ то там |жили /ну пол' |аки |жили |дек'іка/ |значит' с'і|меї/ |нав'іт' не" |дек'іка/ там |шос' з |дес'іт' с'і|меї |жили/ ой /сва|тіў |цих Бун'а|к'евич'іў/ то |тоже" це/ це ж пол' |аки бу|ли і ту|ди |дал'ше" |тоже" пол' |аки бу|ли то то ї так і наз|вали це|йо час|тину |цего ку|тка Коро|стоу́с'кого//

У селі є річка Гнила. Розкажіть, чому річка та кут, де вона тече, мають таку назву

В осноўному це/йак то кажут спокон/в'іку/це /наш'і /старш'і бат /ки і д'іди /ран'ше" ж не" /було та/койі ма/тер'ійі то/му по/д'ібне/ то ви/рошчували ко/нопл'і /ви/рошчували /л'он/ і мо/чили ў /ц'і /р'іцц'і /на/мочували/ во/но там вимо/кало/ то/д'і на /терц'і /терли/от/ ви/сушували/ і та/ку/ /зграблис'ко було та/к'е /йак /шч'ітка/ ви/чісували/ от і /пот'ім /л'уди в осноўному це та/ка були /пралка/ /прати/ /значит' /ц'і ўс'і /і та/кий ста/нок /буў/ /пражу ро/били з /того /о// Ж'іноч/ки ро/били та/кі мо/тузочки /о/ ку/пилом та/к'і мо/тки і /прати /пражу/ з /цейі /п्राжі ро/били сороч/ки/ шта/ни/ особ/ливо/ з /л'ону со/рочка/ л'у/били/ 'дуже" й'йї/ ви/б'іл'ували/ ви/варували/ ви/б'іл'ували/ була /дуже" м'іц'на/ /можна ска/зати/ /дуже" м'іц'на/ та/ка/ і виши/вали на /н'йї /р'ізн'і у/зори там/ ну виши/ванку/ виши/ванку ро/били в осноўному/ і з /цейі ше /п्राжі ро/били ве/рета/ це пі/сп'ід /ставили на /л'іжко/ і та/ка/ со/ломи сти/лили/ /зверхи /ц'у ве/рету /ставили/ ну і ў /б'іл'шо"с'т'і це ўже /йакшо з /воўни ро/били ше"рс'т'ан'і/ то ўже ўкри/валис'а /цей/ то/му і во/на нази/валас'а і /йак то кажут/ по /с'одн'ішній /ден' /Гни/ла //

Дуже" /добре /я /знайу про /Бйалоўщина/ це с'у/ди/ де Кл'іш/човина/ в'ін там тре"маў /д'ад'ко то ну си^е /ред'н'йї/ в'ін не" /пан /буў/ в'ін був ўс'ого /на ўс'ого /пару /коней і де"с' /точно з /к'йко /пол'а/ ну ка/зали/ чо/тири /морги/ /пйат' /морг'йў /одн'і /кажут /ш'іс'т' /морг'йў /точно не" /знати /ск'йко/ це при^е /близно /дес' /тоже" /так /около /чоти/рох ге"к'тар'йў /тоже" /три/маў і за/ймаўс'а /цим // В'ін та/к'йї со/б'і /дуже" /хаз'айно/витий /буў /в'ін там побуду/ваў /хату най/мав л'у/деї/ /ц'і/ шо ро/боч'і/то там було /пйат' /хат' /йак'і ў /н'ого ро/били /ц'йї/в'ін до/пома/гаў /йім побуду/ватис'а/ /цим ро/бочим/ і кир'ниц'у /вико/пали /Бйалову/ во/на /дуже" /гли/бока/ /дес' /до сороч/ка /метр'йў/ но /дуже" /ха/роша во/да /це/а /дал'ше" /бу/де за /цим /іде /Лоб'жін'шчина/о /тоже" /буў /так /званий// Чо/го /Лоб'жін'шчина/ /лоб/ /дуже" /прац'у/вали /л'уди/ по/т'іли/ бо /це на /р'імне /поле/ там не" /було /н'і /л'іс'йў/ /н'і/чого /дес' /і ўпр'і/вали/ тйї на/зе" /вали /Лоб'жін'шчина/ /Лоб'жін'шчина/ /назе" /вали/ там /тоже" /по /с'од'н'ішній /ден' /ше /ц'а /хата /йе /ц'ого /хаз'айна// В'ін ўс'ого /на

ўс'ого маў два би́ки і одного ко́н'а шос' так розказували/о/ і хаз'аіно'витаі́ буў ро'биў/ а чут' с'уди ше 'дал'ше" була Торо'кан'шчина/то там 'жиў 'пол'ак Торо'кан// Йо'го прозе"вали Торо'кан/ а чо'му Торо'кан/д'іло ў 'тому/ шо в'ін 'дуже" ба'гато гово'риў/ ну от ка'зали торох'тит тії́ торох'тит/торох'тит і торох'тит/йі'го про'звали Торо'кан/о/а йі'го 'спраўжн'а фа'м'іл'і'я не" 'знайу/ бо ну за'буўс'а/но ка'зали/ шо чи то Ост'роўс'киі́/ чи то Бо'ноўс'киі́/ ну шос' та'к'е /о/ то'го там і про'звали Торо'кан'шчина/а с'уди ше ўб'ік/ 'можна так ска'зати/"буў Горо'хол'с'киі́/ це 'пол'ак/ в'ін 'теж/ ну се"ре"дн'а'чок 'буў/ 'хата п'ід со'ломойу/але" 'д'іло ў 'тому/ шо в'ін маў та'ку сто'долу/ну ц'а сто'дола 'дес' 'метр'іў 'двадц'ат була/ ну і ў ц'і сто'дол'і в'ін тре"мав і 'кози і в'іўц'і і ко'рову тре"маў і ко́н'а тре"маў/ бо ко́н'а то в'ін маў ка'зали/ в'ін спра'гаўс'а з цим Торо'каном/ спра'галис'а/ і так обробл'али 'паройу 'к'ін'ми/ то'го і во'но так і по 'с'од'н'ішніі́ 'ден' там 'хата так і ц'а за'ли'шилас'а/ бо за кол'госпу/ це ўже коли розкур'кул'ували/ то в'ін 'ўт'ік в Мол'дав'і'ю/ так в'ін і по с'о'год'н'ішніі́ 'ден' 'там/ це 'праўнуки/ чи/ бо 'д'іти то наў'рад л'і /чи ше жи'вут/ то в'ін в Мол'дав'і'і там// В'ін 'сам 'буў/о/ чи то 'пол'ак чи то молдо'ван/ 'точно не" 'скажу/ бо це ну не" 'знайу це/но 'родич'і йо'го по с'о'год'н'ішніі́ 'ден' в Мол'дав'і'і/ ў 'Бел'цах до'реч'і/ там і про'же" вайут//

То'д'і 'дал'ше" іде Б'ун'а'к'ев'ішчина/ о/ 'буў та'к'іі со'б'і д'і'док/ 'нав'іт' с'л'і'пніі́ на од'но 'око /о/ тії́ маў ўс'ого 'на ўс'ого од'ного ко́н'а/ од'ну ко'рову і шос' 'пару 'к'із /але 'тоже" 'маў сто'долу/ і ў ц'і сто'дол'і/ так йак ў Горо'хол'с'кого і ў 'н'ого за кол'госпу т'у'т'ун 'в'ішали/ 'швари 'ц'ого т'у'т'у'ну /ви'сушували т'у'т'ун /о/то 'тоже"/ 'праўда йі'го не розкур'кулили /то'го шо в'ін/ 'може ска'зати/ чи хит'р'ішиі́/ чи йак/ і х'т'іў в кол'госп/ за'пе"саўс'а в кол'госп/ 'здаў це ўс'о і 'збуўс'а /йі'го не розкур'кулили/ 'так в'ін не це//

'Дал'ше" іде Ка'л'ін'шчина/ так 'зве'ц'а// Чо'му Ка'л'ін'шчина/ там 'буў ну/ ну се"ре"дн'а'чок 'тоже"/'можна ска'зати/'праўда йо'го 'хата була п'ід 'жест'у /п'ід 'жест'у 'хата була/ в'ін 'сам По'поўс'киі́/ в'ін/ йо'го 'ж'інка і

в'ін служили церкв'і/во'на 'дуже" гарно сп'івала/ а в'ін д'а'ком 'буў чи шо/
 ну та'к'им 'способом // В'ін гарно 'жиў в 'н'ого л'іс дес'з 'пару ге"ктар'іў
 л'ісу було і 'пол'а 'дес' 'зо два так/ на 'наш'і 'м'ірки/ бо так во'но йе /зо 'два
 з поло'винойу дес' тако 'пол'а /о/ о'це в'ін і хаз'іў'ваў// А 'дочка в'і'д:алас'а
 за Кал'ін'с'кого /о/ то 'в'ін подару'ваў це 'ўс'о 'поўн'іст'у 'ўс'о подару'ваў
 'ц'ому Кал'ін'скому/ 'з'ат'ов'і/ шче"тати/ так і назе"вай'іц'а Кал'інічина
 /о/ А 'дал'ше 'іде Бу'з'емщина/ це Бу'з'емскі' буў/ ну то 'тое се"ре"дн'а'чок/
 'можна ска'зати/ та'к'иї по 'с'од'н'ішній 'ден' 'ц'а 'хата йе п'ід со'ломойу/ ну
 'ўже та'ка/ 'тоже" маў сто'долу та'ку/ де в'ін 'ўс'о тре"маў там/ і ко'рову і
 ко'н'а і 'ўс'о 'зб'іж:а/ 'йак це го'вориц'а/ і 'кури і там 'ўс'о в'ін тре"маў/о/ а
 'ц'а ха'тина ну 'ўже ра'з'іў з 'дес'іт' пош'ивалас'а/ бо там тре"май'іц'а 'родич
 'йак'іс' 'там 'ўже Бог 'знайе 'йак'иї 'родич тре"маїе 'цеї го'род/в'ін 'тоже"
 три'маў 'дес'з 'п'іўтора ге"ктара 'ўс'ого 'на 'ўс'ого 'ц'ого го'рода ну і дес'з
 ге"ктар л'ісу/ то назе"валис'а Бу'з'емщина // 'Дал'ше" 'іде так
 Бри'є'з'іч:ина/ну Бри'є'з'іцкії/ 'йо'го до'реч'і розкур'кулили/ в'ін 'ўт'і'к не" 'знати
 ку'ди/ н'і'хто не" 'знайе/ а од'н'і ка'зали/ шо 'в'ін 'ўт'ік на Дон'бас/ од'н'і
 ка'зали/ шо 'в'ін 'ўт'ік в Ро'с'ію/ од'н'і гово'рили/ шо 'в'ін 'ўт'ік 'ў 'Пол'шу/ бо
 в'ін 'добре 'знаў 'пол'с'ку 'мову/ до'реч'і/ 'ў нас була 'школа 'пол'с'ка /о/
 чо'тири 'класи 'пол'с'койі 'школи/ то в'ін 'ўчи'ўс'а там/ ну 'пол'с'ку 'мову
 'добре 'знаў/ то 'мабуд' в'ін ту'ди 'ўт'ік /о/ 'дал'ше" за 'ним 'їшла
 Рога'ше'ўщина/ ну це 'тоже" та 'хата по с'о'год'н'ішній 'ден' сто'їт
 'тоже" обш'ивай'іц'а 'ўже// Н'е/ об'ман'у'йу була п'ід со'ломойу/ а 'зараз
 не"ре"крили ши'фером/о/ пере'крили/ там 'йак во'на по'палас'а 'другим
 л'уд'ам/ не" 'знайу 'точно/ бо 'цеї Рога'ше'ўс'кії 'тоже" були во'ни в
 кол'госп'і/п'от'ім поўме"рали/ то 'хату/ 'видно/ кол'госп даў чи шо/ бо
 'родич'іў 'б'іше не" 'було /о'так'е шо// ну була ше Тер'л'еч:ина / тут 'зразу за
 л'і'карн'ойу/ гово'рили Тер'л'еч:ина/ ну Тер'л'ецкії буў 'вчителем в нас
 'вчител'ом 'ў 'мене мате"матики/ 'в'ін/ до'реч'і і 'ўчи'ў мене /назе"вали
 Тер'л'еч:ина/ 'горб /горб/ насто'йащій 'горб там було 'де"с' ну 'йа 'знайу зо
 'сорок де'ре'ў 'р'ізних і те'рол'ка і че"р'вона шчи'тина і зе"лена шчи'тина/ ну

р'із'н'і ц'її 'старори'жїмс'к'і ц'ї са'ди// Там ше ди'рева/до р'ечі там ше
їе шос' 'пару так'их ди'реў/ўже/ їа знаїу їм дес' б'їше" дис' до сто
рок'їў/їак то го'вориц'а/там їїх і так і не' р'їжут і н'їхто не' зби'райе/
так сам'ї/їак'шо 'їнаде це їаблуко то п'їзбируйут/бо їўже на 'нейї
'страшно л'їзти/ во'на їўже половина су'ха/о/ну це в осноў'ному// Ше бу'ли ў
нас так 'зван'ї Пожа'рі/це за си'лом Пожа'р'ї назе"вали/чо'му наз'вали
Пожа'рами// Пожа'рами наз'валис'а/ бо там ко'лис' 'жиў 'д'адко/ це
си'ри'д 'пол'а /їак то го'вориц'а/а с'уди ўб'їк 'буў л'їс/ і хтос' цеї л'їс
п'їдпа'лиў/о/шос' маў 'нас'їу ка'зали чи шо/ бо гово'рили/шо в'їн 'дуже
їуреднїї буў/ни'е пус'каў 'пастї н'їчого там/ то'їму по'їд'їбне/це с'уди так
їак л'їс до 'Крин'с'кого 'ставу/ там це Пожа'ришче це/дес' при'близно
'вос'їмс'ат ге"к'тарїў 'зараз/бо їа о'раў їо'го/ і на ком'байн'ї ро'биў/ то
збе'ралис'а/ то там 'точно 'вос'їмс'ат ге"к'тарїў // 'Л'їсу ц'ого не"ма/ бо
'викорчували/ н'їсл'а ц'ого в'їн зго'р'їў/ 'викорчували/л'уди роз'їбрали на
'дро'ва/о/то і наї'вайе'ц'а це/ 'значит' /Пожа'ришче//

Записано від Мазур Ольги Петрівни, 1937 р.н., освіта- 7 класів

Ну там де їа ро'дилас'а/ну де про'вела сво'їе ди'тинство/ там бу'ла
'вулиц'а/ну коло 'нас 'жили По'поўск'ї/о/а во'ни/ ну так їак/їак ко'лис' бу'ли/
ну 'предки 'наш'ї чи шо/ то Тарака'ни бу'ли во'ни і так/ і ну ми н'їби
прозе"вали Тарака'ни/ а о'бишно во'ни так і бу'ли з Тарака'н'їў /о/ і так і
назе"ваус'а ку'ток Тара'кан'шчина // Ше на'проти 'нас так і бу'ло
'Паў'лоўшчина назе"валос'а /там на'в'ерно Паў'лоўск'ї 'жили їак'їс'їа то
ни'е 'помн'у/то 'мама роз'казувала /о/ а так ше буў ку'ток не'далеко так в'їд
'мене Цвинта'рис'к'о наз'иваўс'а /там буў ко'лис' 'цвинтар /там ше і по
с'о'год'н'ї ше 'хрест їе ну 'дамн'її //

А чому наше село має таку назву?

По́н'і́уц'і́ну́ йак вам ска́зати/йак ко́лис' ка́зали/ шо засну́ваў іо́го ко́лис' По́поў чи́ н'і́н/ чи́ йак во́но/ну ка́зали так /шо в'і́н ну́ |дес' тут про́йі́жаў і́ /ну́ йа то і́ |добре ни́^е |зна́йу/ну́ йа та́ко ска́зати/то не |дуже так |зна́йу/ка́зали/шо |в'і́н |тут про́йі́жаў/ ті́ н'і́би засну́ваў/обі́і́жаў ко́нем ка́зали/шо обі́і́жаў ко́нем/то це ўс'о́ бу́ла тере́торія́ По́повец' |ск'і́кі в'і́н |міг за |ден' про́йі́хати/чи́ |так во́но/чи́ 'н'і́/ то йа не^у |зна́йу //

I. II. Назви лісів села Поповець

Записано від Круцика Миколи Григоровича, 1937 р.н., освіта – 10 класів

Ну ко́лис' ўс'а́ зе^мл'а/ ўс'і́ л'і́си на́лежали |л'уд'ам/особліво во́ни/шо куп'а́ли ц'і́ л'і́си або успа́д|ковували ц'і́ л'і́си в'і́д |свої́х бат'кі́ў/о/то ў́ нас |е |р'і́зн'і́ |/і́е Га́рц'і́мович'і́ў при́пуст'і́м |л'і́с // Чо́ |му іо́ |го так на́звали/там ну́ |буў |пан Га́рц'і́мович |це |в'і́н маў ку́сок |л'і́су/ку́сок |л'і́су так |зара́ |е і́ так |на́зва |це́й |л'і́с так і́ збе^р'і́га́йец'а' |зара́з |е/та ба́гато/шо |можна́ ска́зати // Це Га́рц'і́мовича/то По́поўско́го |то́же так |са́ме збе^р'і́га́йуц'а/то́ |йа ў́же і́ за́буўс'а/ Бо́г іо́ |го |зна́йе// на́ Бу́д'о́н:о́го |л'і́с/ це́ |Л'і́в'і́цко́го |л'і́с /ку́сок |Л'і́в'і́цко́го бу́ло |то́же/ |Л'і́в'і́цкі́й //Бу́ли/ |йа |ж |ка́жу/ |р'і́зн'і́/йа ў́же |точно́ і́ не по́мйа́ |тайу́/бо́ це та́ке шо́ /'Коло́ |нас |л'і́с/ то́ Ка́л'і́н'шчи́на |звала́с'а́ /бу́ла там |ви́шче^у/о/ Ка́л'і́н'шчи́на/Ка́л'і́н'с'кі́й тре^м'маў ку́сок |л'і́су/ни́жче ц'о́го бу́ла Бу́з'емски́й тре^м'маў/то́ Бу́з'емщи́на на́зівала́с'а́ |там тре^м'маў |пол'ак Го́ро|хол'с'кі́й/Го́ро|хол'шчи́на |то́же тре^м'мали/ а́ |там ше́ |дал'ше/ то́ Бре́з'і́ч:ина́/Бре́з'і́цкі́й |Мо́же хто́ по́мйа́ |тайе/то́ ше́ |йе |син' |ц'о́го/не^у |син'/ а́ це ў́же пра́праўну́к |ц'о́го Бре́з'і́цко́го ше́ |йе/і́ |ха́та збе^р'і́га́йец'а́ к'і́р'н'і́чна |ха́та // То́ |д'і́ кі́р'н'і́шної́ |ха́ти |можна́ ска́зати/шо́ ў́ По́н'і́уц'а́х і́ ни́^е |бу́ло/ це́ |перша́ к'і́р'н'і́шна́ |ха́та в'і́н по́буду́ваў/о/це́ Бре́з'і́ч:ина́ на́зівала́с'а́ /о/ і́ |'зара́з во́на́ так і́ на́зівайе́ |ц'а/ і́ так |йа́ |йі́х |ў́же по́забу́ваў/зве^м'ча́йно// |Йак до́ |Ху́тора́ |йе |зве́ц'а́ Ското́мо|гилн'і́к/чо́му |зве́ц'а́/там за́ са́ |в'е́ті́ў |вико́пали здо́рові́й мо́гилу́/звози́ли |ў́мери́ших ско́ |ті́ў/|хвори́х/ў́мери́ших ске^м'дали́/так і́ на́звали́ Ското́мо|гил'ні́к/о// а́ ту́ди ше́ |дал'ше^у |йе́ |л'і́с |Стре́л'е́ч:ина́/

тоже Стрел'ец'кий/о/ в'ін уже помер/Стрел'ец'кого л'іс/так во'ни ї
зали'шиўс'а так то Стрел'ец'кого/то того Бо'ноўского/ то ше та'ки по
старе/ так во'ни і нази'вайуц'а ц'і л'іси //

І.ІІІ Ставки села Поповець та їхні назви

Записано від Мазура Володимира Андрійовича, 1941 р.н., освіта -10
класів

Ну о'с'о коло мене" буў ставок/тут було два млин'ки/один буў та'мо
на гор'б'і коло кладб'ішча вітр'аній/ і на Піс'ках буў один то'же" вітр'аній
млин //

А як називається цей став, що біля Вас?

Лука'шишин/по іме"н'і ж'інки мел'ника/чи мел'ник Лука буў/ну
ка'зали/шо це Лука'шишин/ це став/то це йа помн'у та'к'е роз'казували /і
во'на тре"мала ц'і вод'ан'і мли'ни і вітр'ан'і/йа так/по'праўд'і ска'зати не"
дуже так їс'і знайу/ну а за л'іси шо йа то"бі можу ска'зати/л'іси да'леко
від нас були/ну Гр'ін'евичіў та'мо на Хутор'і ставок чи л'ісок/а там буў
п'ідпанок Гр'ін'евич /Бу'ринда йа'к'іс' то'же буў то'же тут Бу'риндовий
л'ісок/а так шо йа то"б'і можу ска'зати //

ІІ РОДИННА ОБРЯДОВІСТЬ

ІІ. І Весільний обряд

Записано від Круцика Миколи Григоровича 1937 р.н. освіта – 10 класів

Опишіть, будь ласка, весілля, як воно проходило?

Дуже кра'сиво/дуже" гарно про'водилос'/'зараз не" так/йа напе'ред
го'вору/ в нас то"д'і присе"лали до молодих/молод'і/звичайно/
догово'ралис'а м'іж со'бойу/о/ то"д'і присе"лали два старос'ти // при'ходить
два старос'ти/ ну гово'рили/ шо тут де"с' ми при'вели мис'лиўц'а/тут
йіде"/за'б'ігла ку'ниц'а чи ли'сиц'а і так дал'ше" /значит'/' промоў'л'али/о/ і
за'прошували до хати // В хат'і/йа'к'шо моло'да со'гласна/це'во їс'о/то цим

старос\там ве"носила \вишит'і рушни\к'и/" дуже" та\к'і/ \значит'/ та\r'ілка
бу\ла /'можна ска\зати це/бо ў \Митках ў \нас були ц'і гон'ча\r'і/то ро\били
так'і с'п'іц'і\ал'н'і/ так йак \зараз \таца/ \значит' ц'і/ \значит' чи под\нос\то
та\ка/ \значит' ц'а \миска/о/ і на\писано /\значит'/ ба\жайу здо\роўл'а або
Хрис\тос Во\скрес/ або ше \ін'ш'і \написи/ та\к'і/ \значит'/\благо\д'і\н'і\йак то
го\вориц'а/ \написи/о/і во\на пе"ре"ў\йазувала рушни\ками/ пе"ре"ў\йазувала
рушни\ками/то\д'і за\прос'ували/ \значит/ за \стіл\а там догово\rалис'а/
коли \свад'ба/коли шо\хто \де\особ\ливо це було\де молод'ата бу\дут
\жити\догово\rалис'а/бо це ос\нова\йак то ка\зали з ос\ноў\де бу\дут \жити //
Ну зве"чайно\во\ни \ўже напе"ред \знали\шо ц'і молод'ата бу\дут \жити\чи
моло\дий бу\де ў \нейі чи наўпа\ки\ну там\шо подару\вати\бо це інте\rесно//
Ну на \свад'б'і\са\м'і \свад'б'і /це ўже пре"ходила \свад'ба /то обоў\яз\ково
\музыка\во\на \грала ну дес' з п'іўча\са при\близно\ну може" \час \грала ў
моло\дого\а то\д'і в'і\дпраў\али до молодойі /о\бо \музыка\бо \свад'бу
спраў\али т'і\ки в ни\д'і\л'у\це ў молодойі ў ни\д'і\л'у\а ў пони\д'і\лок ў
моло\дого/ це два \д'н'і о\крема во\ни спраў\али/ \значит'/ \ўс'о/ \гос'т'і
\сходилис'а /\значит'/ це \ўсе// Инте"ресно\моло\да бу\ла ў \чому
\ўбрата\ро\били та\к'і з пара\ф'іну та\к'і в'і\ночки\зараз йа йіх н'і\где не"
\бачу\дуже" кра\с'ів'і та\к'і в'і\ночки з пара\ф'іну\це вбе"рали в'і\ночок цеї на
моло\ду вбе"рали\а молодого вбе"рали ну та\к'і\ў бу\к'ет/ шчи\тати/ \тое з
пара\ф'іну\а друж\би \ўс'і ў в'і\с'іл'ні\м\то \тоже та\к'і \мен'ш'і бу\к'етки/
і це во\ни \сплачували там по \гриўн'і чи хто \ск'і\к'і \маў там ц'і
моло\д'ата\тїй так во\но/ \значит' це ї про\ходило/о// В \чому \ўбрана\ну
в'і\ночок об'і\зат'іл'но/ \б'ілі\ вел'он/ ну і тут йак \хто\бу\ла молод\а може"
бу\ла \бути і ў \вишит'і со\rочц'і \тоже" було та\к'е\о\а н'е/ та\ка \доўга
со\rочка ї за\паска\тоже" та\ку \зам'іс' сп'і\д\нички \цейі\о/ ну і було так/ шо
\б'іла со\rочка\це \б'іла \бл'узочка ц'а \вишита і с'п'і\д\ничка та\ка
граф'ірувана³ \пишина\та\ка \гарна сп'і\д\ничка\ну і \туфл'і\зви\чайно\йак
заў\жди/ то \б'і\л'і\о// \Хлопц'і то прос'т'іше було/ бо так\туфл'і бу\ли/
\чорний ко\с'т'ум/ \б'іла со\rочка\хто маў \вишиту\то \браў \вишиту\о/ ну в

б'їшисті/ то д'ї'чата виши'вали хлопц'ам ц'ї сороч'ки виши'вали/то ў цих сороч'ках ўже були і на свад'б'ї /ну а н'е/то ў хромових чоботах так'их до кол'їна/їак то говориц'а/ц'ї чоботи /і во'ни ў цих на свад'б'ї/о// Інтересно/ шо да'вали дуже"обоўяз'ково коллоли/ значит'/ свин'у/бич'ка/і обоўяз'ково/ це до'маши'а коўба'са/зара шо така страва/холодне/ну / нас ка'зали/ шо гиж'ки/гиж'ки каже" ц'ї/о/ на р'їзн'ї салати/ обоўяз'ково були/рїзн'ї /значит'/і голуб'ц'ї і котл'ети/а до котл'ет да'вали мака'рон пе"к'ли/ то да'вали/ значит'/ це їс'о// а на сладке обоўяз'ково то'д'ї да'вали /значит'/ ц'ї ки'с'їл'/молошній к'и'с'їл' або ше йа'к'ис'їо'го прикра'шали і ка'линойу і цук'ерками і або виши'ами/шос' та'ке було/ а це та'ко в осноў'ному/о а ўже на трет'їй ден' там /значит'/ че"твертий то ходили ўже ц'ї їзросл'ї о'дин до о'дного/бат'ки/о/то там ўже хто за'можний/ то браў ше музику/хто н'е то гар'мошку/но там ўже праўда да'вали так/ б'їш'їс'т'/ це про'сили борш'чу/то ўже ва'рили борш'ч// борш'ч там/ значит'/ва'реники там капуста'н'ак/ну та'ке їс'о то/бо сам'ї музи'канти про'сили ц'его їс'о'го/о/ тїй та'ке во'но про'ходило жит'а//

Як викупляли молоду?

По до'роз'ї зустрі'чали особливо це хлопц'ї/а обо ўяз'ково тре'бували або мого'рич або грош'ї ну ў бїйшос'т'ї во'ни про'сили так'її/ своїї то во'ни торгу'вали'а за грош'ї там/ну назбе"райе рубл'їў або м'елоч'ї тойї рїзної/ї/ну і да'їе там жмен'у дв'ї/о/ї так відку'повл'ував'а/ну інтересно було значит' бо дару'вали молодим/ шо інтересно/ йа забу'їс'а ска'зати/ молодим дару'вали це йак хто/ бат'ки дару'вали і коро'ви дару'вали і свин'ї дару'вали і кури дару'вали і н'їўн'а дару'вали/ шоб молод'ї не"спали доўго/ а прац'ували то їс'о було/о/а особливо це на с'м'їшку брали значит' да'їут ка'чалку молод'ї/шоб молод'її н'їкуди не"ходив/ шоб во'на йї'го підлу'пила/їак'шо тре' буде/ мако'гона дару'вали/ма'к'їтру дару'вали/ по'суду/ тїй ну і до кожного ц'о'го була при'моўка/ хто йак м'їг/ то роз'казуваў це їс'о// інтересно/звичайно інтересно було значит' /о/ ну с'ватку'вали дуже"добре/ о /а шоб особливо йак'шо гарно ц'ї молод'ї'ата

жи|вут/ то і ўс'ім було |рад'існо і се"ло рад'іло/ особливо ку|т'ани ц'і
|з'в'ідки во|на|з'в'ідки моло|диді/ то ў 'нас |ўс'о |дуже"//о|дин |одному
пома|гали/ста|ралис'а/ха|ти буду|вали толо|койу/особливо цим
моло|дим/йакшо |тре було/то ска|зали/ |значит' |ўс'і ку|т'ани |з'б'ігліса
|ўс'і/ну |п'іў/йак то го|вориц'а се"ла/ чи |вулиц'а|зб'ігліс'а і толо|койу за
йа|ккі |тиждн'є|ин' тії |хата го|това/це та|ке було пома|гали один |одному//

Чи обводили молодих навколо Вівтаря ?

Обоў|яз|ково/ 'йшоў |п'ін |ўне"ред/ |бат'ушка шчи|тати |йшоў
ўне"ред|браў за |руки моло|дих і во|ни об|ходили це| в'іў|тар/о|зве"чайно там
|коло в'іў|та|ра/так йа|к йа пам'я|тайу буў/ме"н'і |тоже" пре"ходилос'а
|значит' та|ке ро|бити/порт|рет |Ісуса Хри|ста'/ |пот'ім |Мат'ір |Божойі /це
ц'ілу|вали/хри|с|тилис'а/ну і |бат'ушка пе"таў/чи |знай'є|ш |Оч:є |наш'і |мус'іў
|бат'ушц'і то розка|зати |Оч:є |наш' в'ід по|чатку док'ін|ц'а/а |наче" м'іг і
в'ід|правити з |церкви/о|тоже ў нас |бат'ушка та|ккі ста|рен'ккі
ста|рен'ккі |буў/о/ ну |дуже ха|рошій |бат'ушка/йо'го |дуже
пова|жали/ста|рїй |ўже/ на |пен'с'її/йак то го|вориц'а|дес' |йї|му |було ўже
під |рок'іў |с'ємдис'ат/о/йї|го ўже кому|н'істи не зач'і|пали/ бо в'ін ўже/йак
то го|вориц'а/доже"ваў |в'іку/то |йїго не" зач'і|пали/то ўс'і |б'ігли з'і ўс'іх
у|с'уд до |н'ого/про|сили/ то |нав'іт' та|к'є було шо |ночойу в'ін'чали
моло|дих/ хто хо|т'іў |дуже/ і |ночойу і |дуже |рано і |ўвече"рі |так/шоб
|мен'ше хто |бачиў/о/і спраў|л'али/ шо приїшли там |начит' ўже до|дому
ўже |бал'йак то го|вориц'а // |Шо |робіте со|с'іди/ ц'і/ хто |там/о/ то це
|каже" ў |нас наро|диўс'а |хлопчик/ тії |тре чи |д'іўчинка/то |треба |йї|го
при|мо|чити/шоб |р'іс |гарно і та|к'є |було // |Зара зве"чайно |дуже |добре/бо
приїшоў ў |церкву/ тії |є |ўс'о і ў |церкв'і і коло |церкви/ўс'о |є/ і |бат'ушка |є
і/а то хо|валис'а |л'уди/забо|рона була/ту|ди не |їди/ то ни" ро|би/ бо з
ро|боти |страшно л'а|кали/ це з ро|боти |з'н'імут/о |з'н'імут з ро|боти тії
|ўс'о тії/а то|д'і тойі ро|боти хва|тало/це |зараз ро|боти не"ма/то|д'і тойі
ро|боти |ст'іки було/шо |я |знайу/ і дл'а |ўс'іх була ро|бота//

Наприкінці весілля молоду, зазвичай, покривають. Опишіть, будь ласка, як це відбувається

Обоўйазково з'н'їмали в'їнок/це з'н'їмала мама/о/або йїїї мама/або йо'їго мама/во'ни догово'ралис'а м'їж со'бойу/ї дуже" б'рали хус'тину та'ку/кра'с'їву хус'тину/то ў нас 'зараз кажут шо це те'р'нова хус'тина/то'д'ї не" 'знайу йак во'на назе"валас'а/но дуже 'пишну ўд'а'гали йїїї 'значит' за'кручували/ і це ўже шчи'тайе'ц'а ўже не" д'їўчина/ а моло'дичка/це ўже 'гарна моло'дичка/ну і во'на не"ред 'цим ше з'ї ўс'їма/ з 'хлопчиками ма'лими/ну ўс'ї/ ўс'ї шо ше не" в'їд:ан'ї не"ре"тан'ц'овували/ не"ре"тан'ц'овували/ 'значит і 'вал'с/ 'пол'ку/ хто 'значит' 'р'їзн'ї там 'тан'ц'ї дл'а моло'дих і кракоў'йак 'пол'ка ц'а ну 'р'їзн'ї 'значит ц'ї старо'вин: 'ї 'тан'ц'ї і во'ни не"реитан'ц'овували з'ї ўс'їма і то'д'ї на 'стіл 'ставили/цеї на ст'їлец' 'ставили 'дек'їл'ка пуду'шок/ї хто 'першиї 'с'аде/ то 'швиджше 'вийде 'замиж чи/ну то д'їўчатка ста'ралис'а 'значит' ну 'с'їсти на цей ст'їлец' 'швиджше/о/ 'Пот'їм во'на ке"дала в'їнок/ ке"дала в'їнок/ї ко'го по'наўс'а цей в'їнок то 'тоже/ 'значит' / це дуже ха'роша прик'мета/ Ну ве"ходило/ особ'ливо/ це до 'Дмитра/гово'рили так/кот'ра д'їўка 'хитра/то в'їд:алас'а до 'Дмитра/а хто 'каже 'н'їзно 'ходе/са'ма со'б'ї 'шкоде/Так гово'рили/о/ну 'різне було це пон'ат'а ў ста'рих л'у'деї/але шо інте'ресно/шо дуже кра'сиво 'було/ кул'турно/н'їхто не" напи'ваўс'а ні'хто/ 'значит' / 'гарно тан'ц'уйут ве"се"л'ац'а сп'ївайут/обоўйазково п'їс'н'ї/ це не" 'було та'кого в'їс'їла чи хрис'тин чи ім'їн'їн/шоб не" 'було п'їсен'це обоўйазково це та'к'її за'кон 'буў//шо 'доки не" засп'ївайут ту'ди с'у'ди то/поки не" 'н'їдут з 'хати/о/а шала'ш'їў та'ких не" 'було/ ро'били по 'хат'ї/ў 'кожен'ї 'хат'ї 'була та'ка к'їм'ната/ну йїїї назе"вали с'в'їт'лиц'а/во'на та'ка/ ну б'їл'ша за ўс'їх/ ну і там с'їдали/ спраў'л'али це 'ўс'о/а так бу'вало/ шо і три 'рази ве"ходили за сто'ла/одн'ї 'вийшли/ 'друг'ї за'ход'ат/одн'ї ўв'їшли/'друг'ї за'ход'ат/ну во'но та'к'е'ўс'о було//

Чи була циганщина? Опишіть, як вона проходила, які особливості цього дійства

Була/була/це 'н'іс'л'а молодойі ўже/коли 'н'іс'л'а ни'д'іл'і/ це на
 поне"д'ілок/ коли йшли до молодого/ то обоўязково йшли з 'музикоў/о/ ц'а
 'музыка прово'жсала йіх/ і та'к'і жіноч'ки 'хитрі/ 'шустрі та'к'і
 перебе'ралис'а ў ци'ганок/о/ 'хлопц'і ў ци'ганіў перебе'ралис'а/ 'значит'/ йшли
 'здоўж до'рогой/ шутку'вали ста'ралис'а 'врод'і так йак ци'гани 'шос'
 пот'аг'нуті/о// ну шо ў осноўному це там с'н'іц'і'ал'но там по'в'ішайут/
 'значит'/чи 'простин'/ чи шо/ то во'ни пот'аг'нут/ це с'н'іц'і'ал'но ро'били
 'значит'/ шо 'буц'ім це/ 'значит'/ў них ци'гани кра'дут і так 'дал'ше" //
 При'ходили/ ну 'дуже" 'яа ж 'кажу /шо в осноўному це 'ўс'о було по 'договору
 не" 'то/ шо ц'і 'жіноч'ки при'ходили /тій шос' там 'крали/ чи шо там/ н'і/
 во'ни догово'ралис'а напе"ред//не"ре"ди'бали йіх' 'тоже" не" пус'кали до
 молодого // 'дайте го'р'ілки молод'і/ 'дайте 'грошиї вима'гали 'дайте
 коро'ваїа//пик'ли/а шо коро'ваї пик'ли це сва'хи пик'ли коро'ваї/о/ і з цим
 коро'ваїом /о'дин коро'ваї віда'вали 'значит' 'лудам йа'к'і при'ходили
 та'йемно 'значит' коло 'церкви/ бо 'часом було так/ то віда'вали л'уд'ам
 /або ўс'ім ку'т'анам по ку'сочку/ тим/ йа'к'і не" за'проше"н'і /да'вали/ а ц'і шо
 за'проше"н'і/ то тим да'вали/ 'різали сп'іц'і'ално/ 'значит'/ п'ідошву /це
 музи'кантам ка'зали/да /а ц'ім 'ўс'ім да'вали по ку'сочку 'кожному/ та'к'і
 буў пери'н'і// при'ходиш 'дес'/ ў молодого йе та'ка то/ 'значит'/ се"ст'ричка
 чи 'братик йе/ в'ін при'ходиў/ йі'му нали'вали йак'шо це 'ўзросліі/ то
 нали'вали 'чарку го'р'іўки/ а йак'шо д'іў'чатам/ то 'квас там/ 'пиво /ну 'ўс'о
 було/ йак то го'вориц'а/ нали'вали і обда'ровували молод'их 'грішми/ то
 од'і'яло при'н'іс /то по'душку при'н'іс/ йа ж 'кажу/ це 'р'ізні/ 'значит'/ хто
 шо 'м'іг/о/ дару'вали молод'им/ це та'к'іі 'значит'/ буў пери'н'і// це ўже в
 осноўному/ то ў 'нас то було на 'другіі 'ден'/ на 'другіі 'ден'/ а так/ хто
 при'ходиў/ то молод'і да'ваў 'грош'і /молод'і 'грош'і/ і во'на/ ў кон'вертах/ ў
 нас та'кіі буў йа'к'ис' за'кон/ кон'верт/ 'грош'і і молод'іі за 'пазуху ц'і
 кон'верти ки'даў молод'і шоб були бо'гат'і/ шоб во'на бо'гата була здо'рова
 і 'ўсе 'мала 'грош'і тій то'му по'д'ібне во'дилис'а/ 'значит'/ ц'і 'грош'і//

Записано від Гнатюк Лідії Олексіївни, 1936 р. н., освіта 9 класів

Розкажіть про обряд сватання, як він проходив

Ну так/ при\ход'ат і ц'її ну старо\сти \саме" та\к'і/ моло\дїї / ну друж\би н'е/ старо\сти / моло\дїї і з бат \ками \своїми/ ну' \прос'ат/ чи це \можна/ ну ж догово\райуц'а \зразу/ то ж н'їхто ни в'їд\праў\л'айе старо\сті\ў \ўже з \хати\їак \ўже при\шли/ тїї та\к'е//

Можливо, щось кажуть?

Ну/мож\ливо/ шос' і та\к'е було/ але" це/ди\тиночко \ўже \дуже" дам\но було/ то їа \ўже це ї за\була \ўс'о/ \али ж ну ка\н'ешно/ \прос'ат/чи за\їти чи \можна/ чи ви \рад'ї \нами чи/ну \шос' \там \кажут/ \шо там// хто \годин \бїйше" гово\рити/ го\воре" \бїйше"/ хто \мен'ше"/ то \мен'ше/ ну і \так/ ну \ўне"\ред дого\вор \робиц'а/ \ўне"\ред ну догово\райуц'а/ шоб при\їти/ бо ану ж \їак в'їд\праў\л'ат \ўже і \цїх/ і н'їхто ж та\ко но \гон/ тїї при\ходе"/а з дого\вором чи \можна при\їти/ бо ше \скаже" шо ни \їди/ то ж \стидно моло\дого ви\водити з \хати чи з по\дв'їра л'у\деї/ а \там/а \їак на в'їс'їл'у то було \ўс'ако/ і тан'ц'у\вали/ї \було так шо дис' \билис'а/ ну \їак/ то \ўс'ако \було//

А якщо наречена відмовляє?

Н'е/ то \ўже відмо\ўл'айе/ то це ше \їак при\ход'ат на \сватан'а/ а \ўже \ў \свад'бу то во\на \ўже ни відмо\ўл'айе/ но бу\вайе/ шо там по\сид'ат \р'їк/ \два/ тїї \ўже ї роз\вод'ац'а/ роз\ход'ац'а \тоже"/ так \їак і \зараз ни \можут \ўсид'їти//

А гарбуза наречена дає?

А \їак жи ж\да/а \їак жи ж\це ж та\к'е/ та\к'е во\но \ўс'о/ну так н'ї\чого/ \думайеш/ди\тиночко/їа \ўже \помн'у/це \ўже \ск'їк'и ро\к'ї\ў прой\шло/ї \ўс'о/то їа \ўже// Ну \зараз ка\н'ешно/ важ\н'їшч'ї/о/ \б'їл'ши \їе \ў л'у\дїї//

Хто здійснював запрошення на весілля?

Йак хто м'їз/ йак ве"лике в'їс'їл'а/багато про'сили/йак мале/то та'к'е/а йак йа була сирота і в'їс'їл'а було по'ну таке"во/ті'ї та'к'е/про'жила йа ж чо'ло'в'їком доўге времн'а до'брії чо'ло'в'їк /вс'о/д'ї'тїї ў мене" ни було/так'ї жи'ву до'нин'ки са'ма/ну так/шо ж//

Коли заходили в хату, що говорили?

Ну/чи можна заїти і просим вас приходити на наше в'їс'їл'а/ну може" і поба'жан'а йак'ї/ну шо там та'к'е було/але" це ўже про'шло/ди'тиночко/дуже" багато ўремн'а/за'була //

Розкажіть про одяг нареченої, яким він був, як його шили?

Ну /хто йак м'їз/де набе"раў шиў/хто куп'л'а ў гото'ви'е/хто йа'к'е маў/ тіки но шоб б'їле було/ка'н'ешно /да / б'їле/ і в'їнок і вел'ан/ йак хто заміж'н'їциї /маў доро'ге/а 'хто ни'е та'к'е/то шитаніл'ни'е плат'ачко/у мени/на'приклад/ було шитаніл'не/ї ше може" і до'нин'ки дис'їе/но треба шу'кати дуже" доўго/ну 'тїї та'к'е//

А що традиційно влітали у вінок весільний?

Ну/ ў голо'ву/да/ну йа'к'ї там бук'етик/а о'бично/то в'їн'ки та'к'ї прода'валис'а /і куп'л'алис'а в'їн'ки/ вел'ани та'кі були і в'їн'ки/а хто ни'е маў із'в'їтки/пожи'чаў/од'не ў до'ругого пожи'чали/бо це ж та'к'е було/ну ў мени'е то було куп'оване//

Як відзначався останній день дівування?

Ну йа/ди'тиночко/не" в'їдзна'чала/бо ў мени'е ни було ко'му йо'го в'їдзна'чати/але" л'уди в'їдзна'чали/може"/але" та'ко то н'їчо'го/ну хо'дили друж'к'и/ дру'жба боў /хо'дили по ха'тах/про'сили на в'їс'їл'а н'ї'би/ў мени'е мами ни'е було ўже/то/али'е йа хо'дила то'же" по ха'тах/ну по се"л'ї майу ўви'ду//

А що на весілля традиційно готували?

Шо хто м'їз/то го'ту'ваў/ але" о'бично то холо'дец'/ка'пуста/го'ло'б'ц'ї/ ну та'к'е /вс'ї р'їзні ст'рави/там на сла'дк'е

шо/ну шо йак на в'іс'іл'а/то б'ід'н'іщиї /хто буў б'ід'н'іщиї/а хто
\душчиї/б'і'іше" ї \крашче" було/кан'ф'ети були/пран'іки/к'іс'ел'/ к'іс'ел'/бо
це \сами^е своїе та'к'е //

Як здійснювався викуп молодої, викупляли чи ні?

Ну йакоc' там пла'тили за молоду \гроші/хто \к'іл'к'і
\маў/бога\тен'киї буў жи'н'іх/то і \б'ііше ки'даў/а б'ід'нен'киї/ то ї \мен'ше
ки'даў/ бо це ж та'к'е було/та'к'е/ну не" так йак \зара ши'карно/ то ро'бити/
ў'с'ако \так//

Як випікали весільний хліб, коровай?

Корова'її/це 'навіт' і \форми та'к'і були/ ну так і \зара/ \зараз \тоже"
йа'к'іс' та'к'і/да/да/ о'вал'н'іки/ так пе"кли ї так но'сили до
моло'дойі/при'носили сва'хи то були/ і сва'хи при'носили/ а ў моло'дого були
\дружби /а ўже там пони^е\д'ілок /це ў моло'дойі були/ а у пони^е\д'ілок/це ўже
ў моло'дого/до моло'дого \тоже" моло'да \мус'іла \нести коро'вай/ну та'к'е
ўс'о/ о/ну тії \так'і бул'о ну ота'к'і були с'н'іц'ал'но \форми/ \навіт' // ў
\мене" от йе/ йа де"с' \можу пока'зати/але" це \треба най'ти йіх/де"с' ў хл'ів'і
за'кидані/йак за'кидані/але" були так'і/йак і \зара/ну \зара \кругл'і пе"чут
корова'її та'к'і йа'к'іс'// ну \перше" те са'м'і ўс'о ро'били/бо де ц'і мага'зини
та'к'і були/а \зара ўс'о ў мага'зинах за'каже"ш/ 'тїї то'бі йа'киї хоч спе"чут
коро'ваї //

А хто мав право пекти коровай, які жінки?

Ну мали \право пе"к'ти ж'інки у \перші \пар'і і та'к'і шо во'ни \б'іш/
\мени \добре" жи'вут/ну і мате"р' \йал'но і ме"же" со'бойу/ну бо ж \ўс'ако
бу'вало/йак і \зараз/ну ўже \зара це ўже \дуже" за'нат:о/а ко'лис' \трошки буў
йа'к'ис' //

Як місили тісто на коровай, як його прикрашали?

Да/ с'н'і'вали \дуже" та'к'е/і вироб'л'али с'н'іц'ал'н'і \форми і
са'дж:али/ і \тоже" ж'інки та'к'і шо/ну ж чо'ло'в'і'ками си'д'іли хара'шо/не"

роз'ведѣжен'ї/не"/ў перші пар'ї шчи'талос'а/тїй так'е/а там танц'ували
к'їк'ї хт'їли/а потом і приходили/колис' з'їж'дѣжались'а на
в'їс'їл'а/наприклад/ ў мене" ў Молдав'її їе родичі/то
приїїж'дѣжали/не"смотр'а шо їа була кругла сирота/а приїїхали на
свад'бу/ і привезли і на плат'а/бо це так'е/ну не'ма їїх ўже/тїй не"ма
н'їкого //

Як відбувався обряд вінчання?

Ну ў церкв'ї /ну наприклад/ їа не" брала шл'убу 'али ў церкв'ї гарно/
так їак і з'ара приход'ат стоїят там со'б'ї/ ўже підїїшло шо шл'уб/
п'їд'ходили і бат'ушка об'водиў кругом там пре'стола і ўс'о/ дуже" гарно
було/ ну і з'араз гарно/їа то ўже дам'но дуже" була ў церкв'ї/бо не"
можу//

Які родичі мали бути зі сторони нареченого?

Друж'би/ сва'хи/ ну і родина/ і дал'ша і ближча/ ну і ўс'акї/ да і
зна'комі ну і так'е/

Хто мав право бути дружбою нареченого?

Їак буў там брат /то маў бути брат право/а їак не" було брата/
то буў їа'кис' ха'рошїй зна'комїй хлопе"ц' / і так саме" до молодой/їак були
друж'ки родич'ї то були і родич'ї/ а їак не" було родичїў то були і
зна'ком'ї/так їак і з'ара/а з'ара ни так робиц'а/ так саме"

Як відбувалося знімання вельона і покривання молодої?

Ну там с'н'ївали р'їзн'ї п'їс'н'ї і так з'н'їмали йо'го/ну і було л'уди
пожи'чали вел'ана того/ну в'їночки то куп'али/ бо там хто годин /а так
шо /тїї в'їдавали там че"ре"з їа'к'е времн'а ну ў мене" то буў с'в'її вел'ан і
с'в'її в'їночок і ўс'о так'е'во

Хто мав право розкривати молоду, мати чи свекруха?

Ну і та п'їд'ходила до молодой і та п'їд'ходила /ну мама /ка'н'ешно/
фак'тично/ це мама їе/ то во'на повн'а була це з'н'їмати той/ тїй хто

його там /ус'о добре" було /йак в'іс'іл'а то добре"/хто йак м'іг/ то до'ро'гу хустину тешича куп'ала /покри'вала Трохи було і де"шеву/ хто йак м'іг/але" ну була хустинка/ то на голо'ву ки'дала/ і тешича і ма'ма/ї мене" ма'ми мо'ї не" було то ї мене" була т'от'а/ то ки'дала//у/да/ хустинку за'кручували/ ну але" ж ї двох хустинах не" була їс'о й'їдно но ї одн'і/ але" ї хо'дили бе"з хустин'ів/ї йа хо'дила бе"з хустини і їс'о/ бо так було/ так було за'вед'ано і так'і до'нин'ки ну йе шо/ та хо'де" ї хустин'і трошки/а та зоус'ім бе"з хустини з першого дн'а/ ну з'имо'ю то мусе" хо'дити ї хустин'і //

А молода повинна зразу взяти хустину?

Не /ну зразу мусе" во'на їз'ати' /бо ж йак і л'уди ї хат'і/ і покри'вайе тешича/ то во'на мусе" й'її закру'тити/ але" ж бу'вайе за'кручували та'ко по'під боро'ду /йак йа зара'з/ а йе шо ви'ї'язували/ але" йак зро'била то во'на мус'їла /но о'бично це ро'билос'а на д'ругий ден' не" першого дн'а/ д'ругий ден' н'іс'л'а/ бо пер'вий ден' було ї мо'лодо'ї в'іс'іл'а/ ну а д'ругий ден' ї мо'лодо'го/ то це зні'мали в'їнок /о'бично/ д'ругого дн'а/ так це у'же д'уже" було/ ну мо'же" де"с' да'леко не"ре"їїж'джати/ то во'на ўже не"/ а так то була на д'ругий ден' у в'їнку ше мо'лода/ тїї та'ке їс'аке їс'ако було по 'сво'їму//

Після зняття вінка наречена розгулювала його чи ні?

Да/ оби'зат'ел'но/ і з'ї їс'їма /і з д'руж'бами /і з д'руж'ками/ і з бат'ками і з бли'з'кими/ з'ї їс'їма/ там були ц'ї танці та'к'і ну ни'доўго/ ни'доўго/ та'ко па'ру раз там пирикру'тилас'а /тїї да'ваї дал'ше"/ дал'ше"// Ну ко'лис' в'іс'іл'а були гучн'і/ во'ни і зара гучн'і/ но ко'лис' йак були бат'ки/то були і д'уже" в'іс'іл'а гучн'і/а йак не" було бат'к'іў /тїї були не" та'к'і гучн'і/ тїї та'к'е//

Які танці традиційно були на весіллі?

І вал'си і їс'ак'і і кра'коўйаки і пол'ки і йа'к'і хоч/ йа'к'і були тан'ц'і/ тії та'к'і танц'ували/ та'к'і/ а танц'ували їс'і і мал'і і стар'і і йа'к'і / танці були//

Хто виводив наречену з хати ?

Ну йак буў бат'ко/ виводиў бат'ко/ а йак не" було/тій так пома'лен'ко і цеі/ і ўби'рали о'бично то ў 'свойі хат'і там/ а н'е/ то де"с' ў со"с'ідіў/ то вели до'дому/ ну так//

Чи просила наречена благословення у батьків?

Ка'н'ешно/ просила бат'ка і ў'с'о/ і зразу просила/ ну це ж і на се"ло вира'дѣсали з хати/ то мус'іла просити/ ну мус'іла/ ну та'к'уі буў приказ шо та'к'е зав'ед'ен'іе /шо тре' було просити і 'мама і тата і ў хре"шчених/ бо хре"шчені на 'свад'б'і то це 'дуже" були 'важн'і л'уди/ ну просили шо'би благосло'вити/ благослоў'али і ўсі благослоў'али і 'мама/ ну ў мене" 'мама не" 'було 'р'іднойі/ то ме"не хри'ш'чена благослоў'ала/ але" о'бично 'треба було/шоб во'на була 'тоже" ў 'пар'і/ а це/а їс'ако було/ і друж'ки і друж'би і ўс'і були //

Скільки днів продовжувалося весілля?

Ну о'бично то це було йак/приходе" молодіі до молодой/ 'просе" а молод'а по'вин:а іти до молодого просити / то це н'і'би йак була субота/ а то не"діла/ а ў поне"д'ілок об'язат'е'л'но це було ў молодого в'іс'іл'а да/ а 'к'ік'і 'було/ 'к'ік'і хва'тало 'йісти/ тій ў'с'о/ а бо ж не"/ не" їс'акиі 'м'іг наготу'вати 'дуже" так ба'гато /шо'би було / але" ходили по 'к'л'іка 'дн'іу ту'да с'у'да//

А чи робили весільний поїзд?

Йа ни 'помн'у за це/ це 'уже може"/ за 'мойі/ йак йа/ то не" помн'у/ і так йак йа хо'дила/ то 'тоже" /ну ходили/ молодіі іде до молодой/ ў 'гос'т'і/ молод'а уже на поне"д'ілок іде до молодого/ то заби'райе ў'с'і 'гос'т'і' к'іки там йе/ті'і ну//

А циганщина була чи ні?

Хтос' може де с' робиў / хто йак так там ўже обичай/ то це/а йа шос' не помн'у/ чи ў нас ў се л'і була це так'е/ а шо ходили одн'і до 'другого з тижден'/ то це було/ так/ поки не повїдали/ не повипивали/ то ходили йідн'і до 'других/ тї так/ шо то прїшли до молодої/то прїшли до молодого / та'ке/ і гостину робили це ўже че ре з к'іка дн'і так'ї то же / так шо просили 'самих ну ближчих/але' сходилис'а і дал'шї'

Що означало, якщо на весілля ішов дощ? Чи могло це віщувати якісь нещастя?

Н е/ кажут/ шо це дуже було добре/ йакшо дощ іде/ то це на богаство/ так казали коліс' стар'ї л'уди/але' ну кан'ешно/йак бо'лото/то не дуже прїятно бо ж хочиц'а трохи поскакати/а тут бо'лото//

Хто робив весільне гільце, чи робилося воно?

Воно робило с'а/ робило с'а/це н'їби йак молода йшла до молодого то навіт' на хату виносили/ застромл'ували наверх хати/ там хто так'ї хлопц'і друж'би хит'рен'кі / то навіт' виносили так'е/ ну було гарно коліс' / ну і зараз непогано/ шо так воно робиц'а/ну зара уже дуже багато на'рода ходе/ перше так багато не було л'удей / ў мене чолов'їк буў старшї мене трохи/ але' він буў так'ї/ вобшим/ цеї/ ну добре ми жили/ тї так'е/ ў с'о було//

Записано від Мазур Ольги Петрівни, 1937 р.н., освіта 7 класів

Опишіть, будь ласка, як колись проходило весілля

Ну/йак то воно проходило/пре'ходили свати/за'сватували д'їучину/о/ї було в'іс'їл'а/ну ран'ше не було такого в'іс'їл'а/ йак те'пер/а в хатах було/ї багато л'удей пре'ходили/кот'рі не були за'проше'н'ї/пре'ходили дивитис'а на в'іс'їл'а/танц'ї були/ўс'о і п'ід в'їкнами стоїали/йакшо зе'мойу/ўдво'р'ї/йакшо л'їтом/дивилис'а

на/молодій забє"рау̇ молоду̇ ўже до себе додому до бат'к'іу̇/ў̇ н'ого̇ жили
во̇ни/бат'ки в'ід':іл'али йіх йа'кос' бат'ки од':елно і так жили со'б'і //

Розкажіть традиції випікання весільного короваю

Ну/ви"с'іл'ний коровай̇у̇ нас була ну ж'іночка одна/шо во̇на їм'іла
так пи"к'ти/ а пре"ходили ж'ін'ки тоже" помагали/ о'кожна шос
ви"лі'пл'увала і добаў'л'ала до коровай̇а/потім йоїго пре"кра'шали ну
р'ізними там бар'в'іночком/ка'линойу/о/тиї так//це не можна при
коровай̇ові/коли пи"кли було/кажут/ шо буде погане жит'а /ну ўс'о не"
можна зрукати дві"рима/не" можна шос' сваритис'а//

Що влітали під весільний вінок?

Ну зараз йа не" знайу/зараз то і не" дуже" в'іночки робл'ат/о/
просто фату там/ к'в'іточку йа'кус'а тоді робили в'інок з
бар'в'іночку/туди ўпл'італи л'енту б'ілу/о/обоўйаз'ково/бо це йак/йак
символ чисто'ти д'іўчини чи йак во̇но там назе"вайіц'а/і ше йа'кус'
к'в'іточку/шоб тоже" шоб во̇но так/а пот'ім/коли з'н'імали фату/о/то
молода старалас'а три рази фату ту в'ід'кинути назад н'іби шоби/ну/ не
дати 'шоб не/ну т'іна шоб не хт'іла во̇на ше 'бути молодицею/хустку не
хт'іла//На трет'ій ден' ўже ўд'івали хустку/мама тої в'іночок з
бар'в'іночку ховала йіго/о/ н'ікуди не" ве"кидали йіго/сохран'али /о/ пот'ім
розгул'ували в'інок/н'ів'еста тан'ц'увала з своїми
по'дружками/друж'ками/о/і над'івали на кожну д'іўчину тоже" ж ц'у
фату і ну і вел'он і з кожною д'іўчинкою во̇на тан'ц'увала/о/ Пот'ім і
дружба ше тан'ц'уваў з ними/а йак ўже ну на другий ден'/коли було ў
молодого в'іс'іл'а/то дружок в'іником вим'італи/да/йа помн'у то
вим'італи/шоб во̇ни ўже не"/во̇ни не" об'іжалис'а/це такий обичай буў//

Чим обдаровували молодят на весіллі, чи були обсіпання?

Н'е/було/ було воно і ще по те^уперішнє времн'а йе/о/коли молод'і/ну ўже були ў в'інку і з молодим во́ни йшли/їїх обси'пали/ну ў та'р'ілку брали
ўжито там ши^єниці'у/ м'елоч/кан'ф'ети і обси'пали моло'дих/о/і ў натоўп
'тоже^є ке^єдали/там де ў гос'т'еї ту'ди/а пот'ім ту та'р'ілку розбе^євали ў
по'роз'і/о/ і коли/ну ше йа'ка прикмета/коли дошч іде на в'іс'іл'а 'тоже
дуже^є 'добре/кажут/шо молодим буде 'добре жит'а/будут ў до'статку
'жити//

Як просили благословення у батьків?

Перед 'тим/йак йти до 'шл'убу/молод'і ста'вали 'перед бат'ками на
кол'іна/о/і про'сили благосло'вен':а/ў бат'ка про'сили благосло'вен':а/ ў
матері про'сили благосло'вен':а/ пот'ім во́ни ц'ілу'вали йім руки/
ц'ілу'валис'а ї бат'ки/ ц'ілу'вали ікони/бат'ки йїх прова'жали до 'шл'убу з
'хл'ібом/хл'іб/коро'ваї брали і йшли до 'церкви/ з 'церкви при'ходили 'тоже/
бат'ки іх ў по'роз'і 'хл'ібом зустр'ічали/о/во́ни ц'ілу'вали 'хл'іб/ц'ілу'вали
бат'к'іў і то'д'і за'прошували гос'теї до 'столу//

Як запрошували на весілля?

'П'іс'л'а 'сватан'а/ўже/ну коли 'має 'бути ви'с'іл'а/молода з
друж'ками і не^є 'знайу чи 'дружба з 'ними буў чи н'е/ну та'кож в'ін іде
'тоже^є з 'ними так йак/йак охо'роне'ц' н'іби/во́ни хо'дили до ро'дини ў
'кожну 'хату/о/то'д'і за'проше'н':а не^є 'було/а хо'дили і про'сили гос'теї/о/ шо
про'сили 'мама/про'сили 'тата/шоб ви прийшли до нас на в'іс'іл'а та'кого то
числа це'во ўс'о/ пот'ім йшли во́ни за'прошувати ше бат'к'іў/молодиї йшоў
в'ід 'своїї сторо'ни/а молода зі 'своїї сторо'ни/о/і' 'треба було так
пройти/шоб во́ни не зустр'ілис'а по до'роз'і/то во́ни йшли со'б'і р'ізними
до'рогами і молода з 'хл'ібои була/ 'хл'іб тре^ємала ў се^єре^є'дині/шоб ну п'ід
час за'прошин цих шоб 'того 'хл'іба не^є ўкрали/бо було та'к'е/ шо ну кра'дут
'хл'іб/по'том вику'поўл'уйут 'дружка з н'і'в'естойу там ста'ралис'а так
тре^є'мати 'хл'іб при 'собі/шоб н'і'хто йїго не^є ўз'аў і 'тоже^є про'сили 'маму і
'тата про'сили/ 'маму за 'маму/ 'тата за 'тата/шоб во́ни прийшли до них на
в'іс'іл'а//

Як закінчувалось весілля?

Ну в'їс'їл'а досит' доўго с'в'аткувалос'а де'с' при'близно ш'їс'т'їм'їс'їм'їд'н'їў/а на остан':її ден' було ну/гу'л'ан':а так'е/не"ре"бе'ралис'а і ў жин'їха ї н'їв'єсту ну друг'ї /ї не"ре"бе'ралис'а ў р'їзних там це"ган/нама'л'овувалис'а/на'крашувалис'а/о'ї ходили по со'с'їдах ста'ралис'а шос'ївроді би ў'красти/о'ї во'зили до'пуст'їм /їак ну зе"мо'їу/ то на санках во'зили тата ї маму там/а л'їтом на йа'к'їс'їтачц'ї во'зили/о'бу'кети їїм так'ї да'рили цим молодим з йа'кихис'їтам кул'а'х'їў/рип'їа'х'їў і там йа'кус'їк'в'їтку туд'а/кро'пиву да'вали/ста'ралис'а дати по'н'ухати ко'жному шоб по'їк'ти/досит'ївесе"ло'було//

ПОХОРОННА ОБРЯДОВІСТЬ

Записано від Круцика Миколи Григоровича 1937 р.н., освіта – 10 класів

Розкажіть, як відбувався поховальний обряд

Звичайно/ коли л'їдина поме'рала/то сампе"ред в'їдкри'вали во'рота/шоб їзнали л'їуди/шо їпохорон/гово'рили со'с'їдам/не"ре"да'вали/їзначит'ї/р'одичам/так шо їмайже їс'о се"ло їзнало/їмили ме"р'їц'а/обми'вали об'їзат'їл'но це їтепло'їу во'дойу обми'вали/ї їпот'їм ц'їу їводу не"їможна було н'їїде їд'їти/ їт'їл'ки де'с'їв та'кому їм'їс'їц'ї/їшоб їл'їуди не"їходили/бо ка'зали/шо хто їстане"їто буде їхвора л'їудина або їом'їре ї так їдал'ше от// Звичайно/їа їц'їого об'їр'аду то не"їзнай'їу/чи це їпраўда чи це не їпраўда/бо/але"їтак їл'їуди вили'вали де'с'їтак їц'їу їводу// їза'копували це їсе їдрант'а/шо їл'їудина ходила цеї їод'аг їчи'їтати/то во'ни їза'копували/а не їб'їл'шос'їт'ї їспал'ували// їспалили/обл'али со'л'аркойу чи бе"н'їзинойу чи каро'с'їнойу/ то'їд'ї була/ обл'али/спа'лили/а во'ду їтоже"ївил':али так/ шоб була не"їступали//ну на їтрет'її їден'їзвичайно то обо'їяз'їково при'носили їхрест/ну/хо'рен'їзви при'носили їтоже"їб'їрали в'їн'їки куп'їл'али в'їн'їки/но їсаме"їлуч'їе"їце/то'їд'ї їцїх їпласт'їмасових не їбуло/то робили в'їночки з їхвойї/та'к'ї в'їночки/ ївпл'їїтали їжив'їїкв'їти/ їжив'їїкв'їти/впл'їїтали їжив'їїкв'їти/от їта'к'ї в'їночки було/ в'їночків не"їба'гато було/їтри там/їштири в'їночки вс'о'го їна вс'о'го/а шо їб'їїдна л'їудина/не"їма

родини то один в'іночок там вже со'с'іди чи куп'л'али//ну впе"ре"д'і ішла/
хрест несли/то'д'і/ в'іночки/ п'евчі об'і'зат'іл'но були/сп'івали похорон:і/
значит' / ц'і'ї відпраў'л'али у хат'і/ відпраў'л'али значит' /о/а пот'ім
їздовж дорого'їу тоже" с'н'івали п'е'ч'і/ відпраў'л'али і на цвинтар'і так
саме відпраў'л'али/от//обо'їаз'ково треба було мати з со'бойу с'в'ачену
воду/шоб запе"чатати гроба//йак'шо п'ін бу'ї/цеї стар'ен'киі/шо йа
розказу'їу то в'ін йшо'ї тоже" з л'уд'ми йшо'ї/ відпр'їл'а'ї / й'їму
дозвол'али/йак то говориц'я/ не чи'п'л'алиса/ко'му'н'істи не чи'п'л'алиса до
п'ого/ в'ін відпр'їл'а'ї/і так ховали// п'іс'л'а ц'ого да'вали об'ід/ так йак
зараз да'вали об'ід/але" шо інте'ресно/д'іло ї' тому/шо коли накри'вали
стол'и то об'і'зат'іл'но один стіл по'вине"н бути с:кате"рко'їу/не
п'онко'їу там чи йа'кими'с' та'ким/шо по'в'ітра не" про'ходе/а не/то
нав'іт' бу'ї го'лиї стіл/ без накри'т'а стіл/і на ц'ому стол'і ставили
поун'іст'у їс'о/ поун'істу їс'о/ ну це шо го'ту'вали майе'їц'я на уваз'і// А
го'ту'вали так саме" і холодне було і го'луб'ї' було і кот'л'ети були/о/
боршч обо'їаз'ково бу'ї/ ну і обо'їаз'ково це капуста'н'ак/ капуста'н'ак це дуже"
хороша та'ка страва/ йа не" зна'їу чо'го зараз й'ї'ї так мало/це капуста/
зап'раў'лена пшо'ном і з к'істоч'ками мн'аса/ та'ке з м'асом/ дуже" їкусне
во'но/кра'с'іво/ значит' цел' гарно/о/ і п'іс'л'а ц'ого/йак то говориц'я/
помо'лилис'а Господу Богу та і порос'ходилис'а// то'д'і на де"ї'ї'ї'ї'ї ден'
пригла'шали зно'ї/ де"ї'ї'ї'ї'ї ден' спраў'л'али/соро'ковиї і р'ік/це було
обо'їаз'ково/ну хто бо'гатиї майе грощ'і/то в'ін спраў'л'а'ї і чо'тири роки
там спраў'л'а'ї і дес'іт' спраў'л'а'ї/ну а на с'вата/ на Різ'дво/то ставили
с'п'іц'і'їал'ну миску/ ку'т'а там і друга миска там тоже" їс'о було/це
майут при'їти їсонш'і родич'і і об'ідати/йак то говориц'я/ ну та'киї
д'і'дух/ йак то говориц'я /а це ставили коло д'іду'ха/а д'іду'х це / значит' /
р'із'н'і злако'в'і / це і пше"н'їц'я і жито і йач'мін' ї б'ї'ї'шос'т'і і
прикра'шали/а особ'ливо вибе"рали/бо йак їдеи по пол'у/ дивис'а/ ага жито
йа'кес' кар'ичн'ове/а че"рво'новате майе ці та'к'і ко'р'інчики/значит' / ц'і їс'і
ство'ли/і вибе"рали р'із'н'і/ хтос' жшо'їти'ї/че"рво'нен'киї р'із'н'і /а то

часом і за́красували/ну б'ї'шос'т'і це кв'іточ'ки та'кі ви'сушували
го'луб'і/сухо'вершки йїх ше називали/ го'луб'і/че"р'вон'і/ б'іл'і і/ коло ц'ого
ставили або на сто'л'і або д'їду'ха ставити ї'мершим/шоб во'ни
пове"ч'ерали р'азом з' л'уд'ми/задовол'нити йїхн'у д'ушу/шоб вони не"
об'ї'жалис'а це ї'с'о/ то ї' та'ке//

З чого робили труну?

Тру'ну ї' б'ї'шос'т'і ро'били це з д'уба р'ан'ше" /дуб/бу'ї сп'їц'ї'ално
п'лот'н'їк чи стол'ар йо'го ше називали/ чи п'лот'н'їк називали/ї в'їн
заї'ма'їс'а цим//бу'ла та'ка п'ило'рама/ от/ і на цї п'ило'рам'ї/їак
п'ило'рама/п'илка/до'їга п'илка/ ї'ама і о'дин з'верхи/ д'ругїї та'к /з'начит'/ і
з'верху до'низу р'їзали/ з'начит'/ ц'ї/ р'їзали ц'ї д'оски і з д'осок ро'били
т'румно/о/ ї' б'ї'шос'т'і д'убов'ї/о/а хто ї'же чу'т' б'їд'н'їшиї не" мав д'уба
/то сосна/ в осно'ї'ному/ сосна/а з'ара в'же шо по'пало/ і о'сика і та'ке/ шо
вїз'меш/а во'но розси'пайе'їца т'оже"// обшї'вали ї' б'ї'шос'т'і ч'орним
полот'ном/бо не" б'уло так ї'ак з'ара /обшї'вайут б'архатом це'во ї'с'о/ а
бу'ло ч'орне полот'но/о/а кому'н'їстїв ї' че"р'воне полот'но/ бу'ло по'їно ц'ого
че"р'воного полот'на ше/їак то го'вориц'а/ з'лишки/вал'алос'а //їак то
го'вориц'а/ по ї'с'їх мага'зїнах/о/її'го н'їхто не" б'ра'ї т'їки ц'ей/о/бо шо/то
це кому'н'їстїї че"р'воним полот'ном обшї'вали /ну обшї'вали
прости'н'оїу/їсер'їдину п'рости'н' обшї'вали/ну вир'їзали р'їз'н'ї та'к'ї
ф'ї'гурки/їак то го'ворица/ з'убчки/ а н'е/ так об:'ї'вали/о/цв'ашки та'к'ї
ма'лен'кї цв'ашечки об:'ї'вали ч'орним полот'ном ї' осно'ї'ному/а ї' сер'їдин'ї
б'їлїї/ї по'ї'душка ї' осно'ї'ному бу'ла/хто аж д'уже" ба'гато ма'ї гу'се"ї/ка'чок
то ї'с'о/то ставили та'ку по'ї'душку/з гу'сеї і з ка'чок і з ку'реї/а хто
б'їд'н'їшиї/то та'ка м'а'ген'ка тра'вїчка/набе'рали ц'у тра'вїчку/не" т'їки
'б'їднї/ну ка'е/шо н'ашо ї'мершїому ї'же /шчи'тати/ пух ц'ей/то та'ку
тра'вїчку б'рали м'а'ген'ку/ї не"б'ожчик сп'а'ї на ц'ї тра'вїц'ї/їак то
ка'жут/ Царство її'му Не"б'есне//

А що стелили у труну. Чи клали солому?

Н'ї/н'їчого не" \клали /чиста/ \значит' цей/ \кв'їти \ставили/коли ше не" за\крили тру\ну/то \кв'їти/то \пот'їм ви\майут ц'ї \кв'їти/бо \бат'ушка сва\риўс'а/шо не" \треба ні\йаких/н'ї \с'їна/н'їчого п'їд \крижі' \ставити/а \ставили \т'їки п'їд \голови/ўс'о/це ўже л'удина \врод'ї так йак за\снула \в'їчним \сном/то\д'ї/при\наймн'ї/коли йа так памй\тайу/бо ж//

Коли випроводжали померлого з хати, що робили?

Коли з \хати випрово\жали /то/обо\йяз\ково /значит' самне"ред ви\носили \хрест/в'їн\ки/от\ну розда\вали кала\ч'ї/ цим шо не"се \тоже"/не"к\ли са\м'ї так'ї ка\лачики не"ве"личк'ї не"к\ли/о/ ну ў \бїйшос'т'ї не\кли та\кого \жит'н'ого' хл'їба тої пшеи\нишинойї му\ки/не"т\л'ованойї то\д'ї ше не" \було/ \зараз це ўже 'виш:иї \сорт це\во ўс'о/\петил' назива\ўс'а/пет\л'ова му\ка/а 'зара/то\д'ї пшеи\нишина му\ка обикно\вен:а/то не"к\ли та\киї \хл'їб/хл'їб\ці це та\к'ї і розда\вали 'л'уд'ам/о/то то\д'ї ви\носили то три \рази обо\йяз\ково ў по\роз'ї схи\л'али 'трумно/от\ў \кожному по\роз'ї/ну ў во\рот'ах зустрї\чали сїл'\хл'їб/во\да/ не"ре"ли\вали до\рогу/ну ї по до\роз'ї \тоже"/ў \кого там ўмеир\лец' йе по до\роз'ї ше чи бу\ў то ви\носили \хл'їб то \правили/о/ 'л'уди цей\шчи\тати/ 'н'е\ўчі \правили і за\би\рали цей хл'їб \бат'ушц'ї /со\б'ї/ ко\му там во\ни со\б'ї розді\ли ми\ж со\бойу/о/ а із / \сходу \т'їки \вине"сли/закри\вали \двер'ї/во\рота закри\вали/шоб не" \було \бїйше ўме"р\ц'а/а \хату зам'ї\тали/ ста\ра \ж'їночка чи хто за\мела \хату це см'ї\т'а ви\к'инули/от\дес'/ї \ж'їноццї да\вали бу\ханочку \хл'їба і хус\тину ц'ї ста\р'ї \ж'їн'ц'ї/ї\деко\му \гроші/хто \хоче/ў \бїйшос'т'ї то да\вали хус\тину ї \хл'їб/т\аке/ та\ке \наше було жи\т'а//

Чи мали зустрічати покійного на цвинтарі?

Обо\йяз\ково/обо\йяз\ково попе\ред'н'її/ \родич'ї попе\ред'н'ого ўмер\ц'а зустрї\чали/\тоже зустрї\чали з \хл'їбом с'їл':у/\брали особ\ливо при\близно/ну йак хто\йа ж \кажу/то\д'ї б'їдно \жили/то \брали од\ну бу\ханку \хл'їба/\зараз бе"рут три/три бу\ханки \хл'їба/ с'їл\ну ту\д'ї да\вали так і йаблука ї цу\керочки там \різн'ї/ \значит' / ц'ї ўс'ї \злаков'ї шо йе/о/це

призначалос'а тоже// п'ін/ бат'ушка в'ідпраўл'аў це тут на цвинтар'і
в'ідпраўл'аў тоже //

Записано від Мазур Ольги Петрівни, 1937 р.н., освіта -7 класів

Розкажіть, як відбувалося поховання померлої людини у нашому селі

Ну йак'шо л'у'дина померла/ну коли бачут шо л'у'дина н'і'би от уже ма'йе ўмерти/давали с'в'ічичку ў ру'ки ше/о/ і та с'в'ічичка чи ўсп'і'вала дого'р'іти чи н'е/но кажут/йак с'в'ічичка дого'р'іла/ значит' і п'ішло жит'а/о/ то'д'і брали л'у'дину ну ўме"р'ц'а обме"вали/ обме"вали лице/руки/ну і обшим шо могли там тій / голову ни^е мили бо/ну коли л'у'дина ўже померла/во'на ўже те"мпе"ратури не" ма'йе і ўже/ну погано/во'лос':а ўже буде погано сохнути/то йі'йі голову ни^е мили/о/ пот'ім й'йі од'і'вали/ну ран'ше л'уди напи'ред од'ежу не" брали/во'ни не" скла'дали/о/ шо то дл'а похорону чи шо/то'д'і во'ни со'б'і брали/йак'шо ж'інка померла то йі'йі треба фартушок п'ід й'убку заўйа'зати шоб 'буў/о/чолов'іков'і рушни'чок треба п'ід но'ги покласти тоже"/о/ руки скла'дали ру'ки/обоўйаз'ково праву ру'ку зверху /шоб то л'у'дина могла ну так йак ду'ша чи йак 'п'іс'ла с'мерт'і во'на могла пирихре"с'титис'а/о/ і зйазували ру'ки/ но'ги/шоб во'но не" роз'ходило'с'а і п'ід'йазували часом так і голову під'йазували/шоб рот не" розкри'ваўс'а/о/а йак'шо 'оч'і розкри'вайу'ц'а то клали йак'іс коп'й'ки/ну шоб во'но за'стигло добре шоб не" розкри'валос'а/о/ Пот'ім брали ж'інку і во'на ну на трет'й ден' хоро'нили/ тій во'на ц'і д'н'і читала там йа'к'іс' псалти'р'і мо'л'і'тви це'во ўс'о так йак 'п'іс'л'а с'мерт'і//Пот'ім обоўйаз'ково закри'вали зеркала/де бу'ли зеркала/йіх за'в'ішували прости'н'ами/рушниками/ча'си тоже" спи'нали/шоб во'ни не йшли/о/ п'ішли шо л'у'дини ўже жит'а кон'чилос'а і ча'си не їдут/о/Накри'вали йі'йі/ну ран'ше не" було с'п'і'ц'алних ну та'к'их покре"вал/ брали тул' і накре"вали йі'йі//Йак'шо ў нейі о'друже"н'і і д'іти/то йі'йі накри'вали з ру'ками/ну ру'ки та'ко зразу трошки та'ко/а потім у ру'ки

обоўйяз'ково 'клалі йі'йі ро'білі та'ке ко'л'ечко з 'воску і 'с'в'ічи'чку/
за'с'в'ічувалі с'в'ічку/ну 'с'в'ічи'чку за'с'в'ічувалі/ко'ли це'во/ко'ли там ўже
ну в'ід'праўл'аўс'а 'похорон/о/ пот'ім пре'ходіў 'бат'ушка і з 'п'еўчамі і
в'ід'с'п'івувалі/о/то'д'і в'іносілі ўмир'ц'а з тру'нойу/то обоўйяз'ково ў
'дверах тры 'рази скло'н'алі так ў по'роз'і н'і'бі/о/ в'іносілі ўмир'ц'а/ 'двер'і
б'і'гом закри'вали шоб 'того не'' 'було ўже ўме''р'ц'а/закри'вали
'двер'і//Пот'ім ўже 'б'ралі 'б'іл'а во'р'іт 'тоже'' 'клалі бо'ханочку 'хл'іба і
там ста'кан во'ди і 'с'в'іче'чку з'асвічувалі/в'ід'сп'івувалі ше ў
во'рот'ах/То'д'і ўже на 'клад'бішце/ ну за'везлі на 'клад'бішце/ на
'цвинтар/о/там 'тоже'' 'треба/ шоб не с'п'іт'к'нутіса ў во'рот'ах/бо це
по'гана при'к'мета/шо л'у'д'іна 'може забол'іти/ за'слабнуці і по'мерці/то
ста'раліс'а так/ о'ўже ко'ли 'малі опу'с'кати ў 'й'аму то роз'йазувалі і 'рукі
л'у'д'іні і 'ногі/ мотуз'кі т'і за'бе''р'алі// 'Й'аму ко'палі 'тоже за ста'раліс'а
за о'д'ін 'д'ен'/шоб 'й'ама не пу'сту'вала 'б'іл'ше/о/шоб не'' 'було
ўме''р'ц'іў//Пот'ім/а ше ко'ли л'у'д'іна 'ўмерла/обоўйяз'ково л'у'д'і пре'ходілі
на 'похорон/то 'треба 'було 'д'ати ве''ч'еру ў 'першыі 'д'ен'/пот'ім ўже 'як
похоро'нілі 'тоже про'сілі л'у'д'еі на о'б'ід//О'б'ід буў не та'к'іў/ 'як 'зараз
'робл'ат/ 'каша/боршч/' 'коліво обоўйяз'ково/коліво ва'р'ілі з пш'і'ніц'і так
'як ку'т'у/пш'і'ніц'а і 'сахар/о/ і там зо тры 'стра'ві там вин'і'грет
'як 'іс'/шос' так'е'во бу'ло/не'' 'було та'кого роз'к'і'шного// Обоўйяз'ково/як
'випроваділі ўме''р'ц'а/обоўйяз'ково 'ма'йе 'ж'іночка 'я'кас' за'месті'
'хату/за'мела/там йі'йі да'ўут хус'т'інку там хл'і'б//Пот'ім на де''ў'й'ат'іў
'д'ен' 'зноў про'сілі л'у'д'еі на о'б'ід/о/ там 'тоже ва'р'ілі там 'кашу/боршч і
'коліво/обоўйяз'ково/клалі во'д'ичку ў ста'кан і/п'іс'л'а л'у'д'і по'вин':і 'тойі
во'д'ичкі тро'шкі по'п'іти//На сорок'д'ен' 'тоже'' 'прос'ат/ну ду'ша н'і'бі до
сорока'д'ен' шчи'тайіц'а ў 'хат'і во'на/о/то на сорок'д'ен' ўже
в'ід'праўл'алі/ну 'б'ралі 'бат'ушку і 'п'еўч'і там в'ід'с'п'івувалі/л'у'д'і за
сто'лом си'д'ілі/с'в'ічи'чки с'в'і'тили/пот'ім з т'імі с'в'ічи'чкамі ха'з'айін
чи ха'з'айка ўдома ста'вала ў по'роз'і і пре'ходілі з с'в'іче''чкамі/во'на
за'бе''р'ала ті с'в'іч'е'чки/пот'ім на/ ну і на 'п'ісл'а по'хо'рон і на 'д'ев'іт' д'ен' і

на 'сорокден' на 'другий 'ранок йшли 'несли с'н'іданок на 'цвинтар/о/і там
ўже ц'і с'в'іче"чки йа'к'і були то 'спал'ували/о/ на р'ік 'тоже ўже про'сили
л'удей на о'б'ід/ в'ідпраў'л'али і 'пот'ім ўже ставали ў во'рот'ах/ха'з'айін з
'с'в'ічкоў і з'хл'ібом ставали ў во'рот'ах/ну і 'тоже йшли з
с'в'ічками/да'вали с'в'ічки ха'з'айінові /о і 'пот'ім ўже хто по'сл'ед'н'ї
ве"ходиў/то да'вали йі'му цей руш'ник і хл'іб/о/ і 'так ўже про'ходили
похоро'на//

Як ховали молодих неодружених людей, чи були традиції весілля на цьому похованні?

Ну йа'к'шо поме"рала 'д'іўчина/то й'її/її'її ўд'і'вали так йа'к/ну йа'к
н'і'в'есту/йа'к моло'ду/ брали 'б'іле 'плат'а йїї і в'і'нок і букет чип'л'али з
л'ентой/ўс'о та'к'е це'во/пие'кли коро'вай/о/ йа'к'іс' 'тоже гусоч'ки були шо
розда'вали там д'іўчатам 'тоже/а коро'вай на 'цвинтар'і
розр'ізали/розда'вали 'тое коро'вай/о/ну і друж'ки були і ну було так йа'к
н'і'би йа'к це в'і'с'іл'а/т'іки шо не" 'було ве"селойі 'музики/о/да а ў нас та'к'ї
'случай в си'л'і буў/шо 'тоже моло'ден'ка 'д'евочка по'мерла і 'тоже" 'по'лку
заг'рали/ну то 'може і то не" 'треба було/а йа'к 'хлопе"ц' поме"раў /то
'тоже" вд'а'гали і в кос'т'ум йо'го 'тоже" коро'вай пие'кли так 'сами йа'к
'д'іўчин'і і бук'ет чип'л'али і ўс'о і так 'саме коро'вай розр'ізали на
'цвинтар'і/друж'ба розда'ваў коро'вай/ну 'хлопе"ц' н'і'би 'друг йі'го чи 'хто
там/о/ розда'ваў л'удам коро'вайі там так було/о а ше було та'к'е/ шо ну
та'к'е йа 'чула шо/ ко'роч:е/ ў си'лі по'мерла 'д'іўчина/а дес' 'ран'че н'і'би чи
йа'к там/ йа'к це розка'зати/по'мер 'хлопе"ц'/о/ і ну при'снило'с'а бат'кам шо
там по'мерла 'д'іўчина шоб шос' не"ре'дати/во'ни прийі'жали'/клали ў тр'уну
шо там про'сили і так хоро'нили це'о шоб во'на чи в'ін не"ре'дали тим
'ран'ше ў'мершим//

Записано від Гнатюк Лідії Олексіївни 1936 р.н., освіта – 9 класів

Опишіть, як проходив похоронний обряд, що має робитися, що відбувається?

Ну йак/ у́мерла л'у́дина тії не" знай'е'ш/ ди'тиночко/йак похорон/
к'рик/ та'к'е ўс'о/ тії та'к'е/ а в'ідбу'вайе'ц'а йак/ ну т'ре пох'овати/ тії
т'реба ўс'о ка'заў же" тої м'ати/ а тут та'к'е і рап'тове" пох'ован:'а і
ўс'аке бу'вайе/ а ўс'о т'реба/ шоб і на'радже"но було і т'руно було / і
ўб'ранії чис'тен'киї ко'с'т'умчик шоби не" ўгразніи не"/ не" даўніи /а
но'вен'киї / т і і та'к'е/ а т'ру'на і там й'ама і ўс'о ус'о/це ўс'о п'латно/йак
ба'гато йе р'одичіў / ко'пайут бе"с'платно/а йак не"ма р'одичіў /то
ко'пайут/ну йак дуже" б'ідне/ то тоже" ко'пайут бис'платно/йак х'т'ат //
ті і та'к'е//

Хто має здійснити ритуальне омивання померлої людини?

Хто/ ну хто/ по м'ойе'му с'амий бли'з'ішчиї то тої по'винен і по'мити
л'у́дину/а йе ж та'к'е/шо най'майут л'у́деї / да / і так шо/ шо не'ма ко'л'му/ а
х'тос' не" х'оче"// на'приклад йа/ м'ами йа не" м'ила/ бо йа ше б'ула/видно
ме'не" неї допус'тили/ то у м'ене" со'с'іди по'мили/мама йак мо'йа ў'мерла//

Що потім робиться з тією водою?

Ну де"с' ій'її так вили'вайут/ шоб там і л'у́ди не" хо'дили і / та'ко шоб
н'і'чого шоби во'на де"с' та'ко/ ў та'к'е м'ісце де"с' чи п'ід п'л'іт чи йак це/
то так вили'вайут/ то це йа і здаўна і так по м'ойе'му і з'ара/ а може" ўже
з'ара хто де" х'оче"/ там л'айе / йа не" с'кажу/але" ста'ралис'а/шоби ц'у
в'оду вили'вати/ шоби л'у́ди/ жи'в'і л'у́ди не" хо'дили по тім м'іс'ц'і/да/во'на
и'чи'талас'а/ шо це/ не" м'ожна по ц'і во'д'і хо'дити//

Хто повинен був вдягнути померлу людину?

Ну/ по'винин буў тої/хто не" бо'й'їц'а/ бо по'коїн'іка вд'аг'нути/то
тоже" т'реба/це ж не" жи'ва л'у́дина о/ але" хто не" бо'й'їц'а/ на'приклад/
йа/ме"н'і пома'гали/ но йа і ўд'а'гала с'вого чоло'в'іка/ а м'аму і там у м'ене
се"ст'ричка по'мерла і б'ратик по'мер/то це йа йіх не"/не" од'а'гала і н'і'чо/

то це у мене" була т'ота/ то т'ота од'агала йїх/а чоло'в'їка 'свого то я са'ма од'агала/са'ма/ ме"н'ї помагали/ бо са'ма ж л'у'дина не 'годна од'аг'нути/бо тре'ба ну ўс'о/але" ну називалос'а/ шо тре шо'би ўс'о було во'но приго'тоўл'ано шо'би/ але" йак не" го'товиц'а/то хо'вайе'ца у 'самому 'крашчо'му/виби'райе'ц'а з ко'ст'ум'ї/ў кот'риї 'самїї 'крашчїї п'їдхо'д'ашчїї та'кїї / і кот'риї не" 'дуже" 'зноше"нїї / бо ж/бо йе та'к'ї коус'т'уми/шо вд'а'гайе'ш йо'ї'го час'т'їшче"/а йе шо та'к'е/ а тїї та'ка ї со'рочка/ йа'ка/ но о'бично ўс'о тре ўд'а'гати//

А хто робив труну для покійника?

Ну хто йак ро'биў/ хто ро'биў/ то буў кол'госп/ то ро'биў/ хто маў сво'їїх йа'кихос' / шо 'где"н б'уу ро'бити/ а хто та'к'е/ та хто де м'їг/ там за'казуваў/ то купл'али/ от зараз ўже' 'можна купити тру'ну/ а то'д'ї ро'били тру'ну/ або чи ў рад'госп'ї/чи у кол'госп'ї/ тїї та'к'е//

Де клали покійного, поки робилася труна?

Ну воб'ше то ўсе на та'к'е та'кїї ну йак счи'талос'а тап'чан чи там йак там/ чи там 'клали табу'ретки/ 'доски на табу'ретки/ зас'тїл'ували/ кан'ешно/ і 'самим ста'ралис'а 'самим 'крашчим шо'би п'їд по'коїн'їка було/ і так з цим 'бралос'а і так 'клалос'а ў тру'ну/

Скільки днів має полежати покійник у хаті?

По'ко ї ні'к у 'хат'ї/ три дн'ї/це шчи'талос'а 'троїе 'суток/ 'ўмер це 'вече"ром то це 'треба 'шоби цих два 'дн'ї і аж на 'третїї ден' хо'вали/але" бу'вайе ї так/шо не'ма йак л'у'дини три'мати/ то хо'вайут і на 'другїї / ўмер ў'чора/а 'завтра хо'вайут/ да/ бо це ж та'к'е/йе л'у'дина 'разна/ шо не"ма йак три'мати/тїї ўс'о та'к'е/ б'ї'да//

Хтось повинен сидіти біля померлого ці три дні/ чи лише найближчі люди?

По'вине"н/ по'вине"н си'д'їти/ по'вине"н/ шоб по'коїн'їк сам не" ле"жаў/ 'треба/ ну хто йе 'б'їл'ше л'у'де"ї си'дит/ а хто йе ў 'кого це 'мен'ше"/ хто це по воз'можност'ї ўже л'у'де ї //

Чи за всіма померлими йде відправа?

По\вин:а їти за ўсі\ма в'ід\права/але" ж не"/не" ўс'ї так/їак в'ідпраў\л'айут/ то бе\рут до \церкви/в'ідпраў\л'айут ў \церкв'ї/ то по \бат'ушку \прос'ат то до\дому/в'ідпраў\л'айут \похорон \ўдома/ ну і пе"ре"д/їак ўже \бачут/ шо л'у\дина та\ка/то \дуже" \важно це поспо\в'їдати л'у\дину до/ ну приз\вати \бат'ушку і поспо\в'їдати/ну і воб\ше поспо\в'їдатис'а \треба \кажний р'їк і ўс'о/ але" не" ўсе ви\конує'ц'а л'уд'ми/ ну да/ \спов'їд' \треба поспо\в'їдати/але" ж їак за\слабла л'у\дина і моме"н\тал'но ўми\райе/ тож не"/ тож н'їх\то їїї не" спо\в'їдає/ ўже ў\мершого не" спо\в'їдає'ц'а/ ї но в'ідпраў\л'айе'ц'а \похорон над ў\мершим/ тїї та\к'е //

Що роблять, коли виносять померлого з хати?

Ну закри\вайут \двер'ї обїа\зат'їл'но/ їак ви\нос'ат з \комнати/закри\вайут \комнатн'ї/ і с'їн':ї і хат'н'ї обїа\зат'їл'но/ зер\кала закри\вайут/\зеркала або з'н'ї\маїут або закри\вайут/їак по\коїн'їк ле"їжит/то шоб \зеркала не" \було//їа \думайеш \знаїу/ди\тиночко/дл'а \чого/ну \видно/ шоб по\коїн'їк не" в'їдби\ваўс'а ў \зеркал'ї/їа так \думайу шоб/ бо ж де то \зеркало не" \висит/а їак в'їн ле"їжит ў \хат'ї ў \комнат'ї/то ж їо'їго ж \видно//

Чи кадають ніж чи ножиці на місце труни?

Ну ки\даїут н'їж/їа \знаїу/шо ки\даїут їак/ну чи \ножиц'ї/але" о\бично то н'їж ки\даїут/ їак їо'їго бе"рут з \цего/де в'їн ли\жит/ то на це \м'їсце ки\даїут н'їж/ і забе"райут уже то\д'ї заб\рали по\коїніка/ а то\д'ї хтос' ли\шайе'ц'а ў \хат'ї і пора\д\куїе/ заби\райе це ус'о/ шоби не" \було їо'їго і там о\бично кла\де на о\б'їд/ хаї там надво\r'ї бу\де їа\к'її/але" ў' \хат'ї тре/ шоб бу\ло 'кїїка \душ ў \цїїї \комнат'ї/де нї\би в'їн ле\жаў//

Хто має провадити покійного на цвинтар?

Н'е/ ўс'ї л'уди 'маїут \право 'їти/ну р'їд'н'ї \плачут/ а їе та\к'ї/шо ї не \плачут/ бо ну це та\к'е/тїї та\к'е/а по\вин':ї л'уди 'їти/ну ли\шайуц'а там у \хат'ї/бо \треба/шоби з \цвинтара при\шли/ то шоб не" \голий \стїл сто\їау/а

шоб було уже шо на стол'ї/але" л'уди їдут на цвинтар/а хто може"/ви'возе" машиною/хто п'їд'водойу/хто са'н'ами/хто йак чим може'/то тим ви'возе//

Хто має «зустрічати» труну з померлим на цвинтарі?

Ну той/шо ран'ше трошки н'ого похований/ну так того поховали тижден' упе"ред/а цего привезли/то по'вине"н тоже" виходити ї там х'л'їб стол'їати ї ўс'о/н'е/л'уди йе ж так'ї бо'дай йа'к'їс' зна'ком'ї бо'дай ха'роші/йа'к'їс' бо'дай йа'к'ї/то стрі'чайут/ раз в'їн ў 'когос' заслу'жиў ц'а чи во'на чи в'їн/шоб йо'го стрі'чати то йо'го ўстрі'чайут/ л'уди ўстрі'чайут сам'ї/ так'е/ну так йа'кос' зав'еде'но/ шо раз по'коїн'їк має бути/то йо'го ўстр'їти/а о'бично то йак/на'приклад ў мене 'отам от хто ў'мер/їа виход'жу/бо 'хтос' там ўмер/їак це м'її остан'її н'їби по'коїн'їк/а йак н'е/то хто/ну/вобшии/шо йе/по'вин'ї ўстрі'чати/їа в'їд'коли та'ко ўже про'жила/то йа ше не" 'бачила/шоби ўст'р'їчного х'л'їба не" було на цвинтар'ї//

Що повинні мати з собою люди, які «зустрічають» труну з померлии?

Шо/ну х'л'їб там/пран'їки/цук'ерки/ї о'бично пом'їани'чок с'в'її тоже"/бо йо'го там пом'їнайт' тоже" тих л'удей/шо ўстрі'чайут ї та'к'е/ў пом'їаник 'гроші кла'дут/ну це ж 'бат'ушка ж тоже" 'хоче заробити шос'//

Що має бути на поминальному обіді, як його готують, пісним чи ні?

Ну/же"лат'їл'но/шоб буў п'їс'ний/шоб м'асо не" 'боршч не" буў чи 'мн'асо ў борш'чов'ї/ну але" ў'со/ї 'боршч/ну 'боршч по'вине"н 'бути п'їс'ний/але" так'її там з'ї ўс'їми тими ўдобствами/но бе"з 'мн'аса/а так ї холо'дец'/ ї ка'пусту ї го'ло'уб'ц'ї ї к'їс'ел' ї каш'ї 'різ'н'ї ї гре"чана до 'мн'аса/їак ўже 'поминки/ну а 'там ї пио'на' ї ну йа'к'е шо ї мака'рон/ну ї холо'дец'/ну шо/ўс'о/ўс'о/шо 'можна/то то го'т'уйут/ну чи/ну ка'н'ешно 'зараз йак шо то 'тоже" ж ўс'о//да/ 'коливо 'трем/шоби во'на була

мн'аг'к'ен'ка/а це по'вин:а пше"ниц'а така 'бути/а 'коливо об'язат'іл'но по'вин:о 'бути/коливо/с'в'іче"чка по'вин:а гор'іти до де"йати 'ден' у' хат'і 'п'ісл'а по'коїн'іка по'вин:а гор'іти 'с'в'ічка/бо це так 'кажут/а йа шо 'знайу/ну так ка'зали/тїй йа так ро'била//

Через скільки днів має бути наступний поминальний обід?

'Дев'іт'/че"ре"з 'дев'іт' 'д'н'і'ю по'вине"н 'бути поми'нал'на /це 'дев'іт' 'д'н'і'ю/а то'д'і че"ре"з 'сорок у'же це 'має 'сорок д'н'і'ю 'бути/то по'вине"н 'бути поми'нал'ний об'ід ну то'д'і че"ре"з 'р'ік/ а то'д'і 'робл'ат там чи че"ре"х 'три 'роки чи че"ре"з 'йак/хто йак 'має воз'можнос'т'/хто 'робе" ве"лики/а хто мален'киї на к'їка 'душ/може" то мален'ке 'луче 'прийн'ато йак то ве"лик'е/бо/але" кла'дуть/гор'ілки не" 'можна 'класти/ну кла'дуть/а ви'но кла'дуть//

Кажуть, що до року душа перебуває на обійсті, а що після того треба зробити, щоб вона вже пішла?

Ну 'кажут так/ну то так'е/робиц'а р'ік тїй у'же так'е/ а цей/то 'ка'жуть/шо н'і'би ду'ша пе"ребу'ває до сорока 'дн'і'ю/по'тому 'каже/во'на на об'їст'у чи там йак там 'ходе" до 'року у'с'о'на/приклад ме"не/ди'тиночко/ні'хто не" л'а'кау і ні'хто і йа не бо'йалас'а н'і'чого/о/але" ж так/поми'нати/поми'нати тре/от і те"пер йа ну йе воз'можнос'т'/ 'у'з'ала там 'пару 'душ до 'хати/тїй коли там 'було/йа'к'е це на'значе"н'а 'року//тїй 'дала там по'у'їсти/чи 'йак там/о/ а на 'цвинтар йа їду час'тен'ко/там і бат'ки/там мо'йа се"ст'ричка/ 'тата н'е/тато м'її на 'фрон'т'і 'убитий/ми мален'кі бу'ли 'тата 'убили/а 'мама мо'йа там по'хована/ 'брат і се"ст'ричка/тїй йа їду/ і чоло'в'ік/но чоло'в'ік тут 'скрайу/а ті 'дал'ше//

Чи треба йти на цвинтар на другий день після похорону?

Ну да/ну 'їдуть н'і'би йак на 'третій 'ден'/це 'треба/ну 'їдуть та'ко/похо'вали та ї це шо 'має йти то 'їдуть це н'і'би йак не"сут ве"чери 'йо'му чи шо/ ну 'їдуть там на 'другий 'ден'/ну коли там/ї коли 'робл'ат 'поминки/то 'тоже" на/ 'вече"ром 'роб л'ат 'поминки/ а на 'другий 'ден' 'їдуть на 'цвинтар/ну бе"рут шос' там з со'бойу/це не" об'язат'іл'но дуже"

такому не^ушчасному б'ідному давати/це ко^уму- не^убуд'/аби 'з':і^у там чи
випи^у того чи ви^{на} чи тойі водички чи шо/це ну так/так кажут/так л'уди
робл'ат да^уно і так і ше і 'зара робл'ат/але^у хто мае б'іл'ше^у/бе^уре
б'іл'ше^у/хто мае мен'ше^у/бе^уре мен'ше^у/но іде ' 'ус'акиї/тій та'к'е//

Через скільки часу треба відвідати покійника на цвинтарі?

А це/їа 'знай^уну треба на 'сорокден'/ну 'дев'іт'ден' 'робиц'а/ну
похо'вали/дев'іт'ден' 'робиц'а/ну 'тре ж п'іти на 'цвинтар'/тре
в'ідв'ідати/то^у'д'і 'сорок д'н'і^у 'роб л'ат че^уре^уз 'времн'а/ 'тоже^у ідут на
'цвинтар/ 'н'ісл'а ве'чер'і ідут на 'цвинтар/на 'другий ден'/ну і так 'н'ісл'а
'року і так во'ни 'роб л'ат 'там ну 'осно^ульному це' 'треба/це 'роб л'ат
'дев'іт'ден'/то^у'д'і 'сорок д'н'і^у /а то^у'д'і рік/а то^у'д'і три 'роки 'робл'ат/ну
то ли'шайе'ц'а 'ус'о/тій 'йак 'уже ро'била тій так/а 'там 'іе л'уди
'часом/р'ідко шо не^ума/а так то 'можна 'юз'ати//

КАЛЕНДАРНІ ОБРЯДИ

Святий вечір

Записано від Гнатюк Лідії Олексіївни 1936 р. н., освіта 9 класів

Розкажіть про Святий вечір та підготовку до Різдва

Ну/це 'треба 'ус'о готу'вати/ ку'т'а і 'ус'о 'шоб було піс'нен'ке/ну 'уже
там на 'другий 'ден' 'уже жир'нен'ке тій та'к'е// мае 'бути стра^у
ба'гато/але^у хто 'йак може^у зго'ту'вати/то і го'ту'є/ ну 'боршч по'вине^у
'бути на Р'ізд'во на С'ва'тій 'вече^ур/ку'т'а по'вин:а 'бути/го'лубц'і по'вин':і
'бути/но п'іс'н'і/ва'реники з ка'пустойу чи там по'вин':і 'бути/чи з 'вишн'ами
чи з 'ягодами чи шо/о/ а 'уже на цей ну 'йак на Р'ізд'во на то і ку'т'а ж
по'ви:на 'бути і соло'ден'ка/ ну тій/а там 'уже холо'дец'/кот'л'ети/ка'пуста//

А як роблять кутю?

Ну/ва\рат пше"ниці у/о\бично мел'ат/но/ ну ц'у лус'ку ў ма\к'ітр'і/але" по\ложе"на \бути пше"ничка та\ка/ко\лис' так ста\r'і л'уди ка\зали/ ні\чо йї не ро\бити/шоб вона зва\rилас'/ну \можна ї 'так йак/то во\на тве"рд'ішча \трошки /но \можна йї\істи тїй та\к'е/"маку\маку дода\йт/ \маку/ \меду/ хто шо \має/ но о\бично шо тре шо\би була там хот' \ложе"чка \меду/ шоб \пахла/а то \сахар так і с'ва\чену \воду \треба л'ати\треба л'ати с'ва\чену\воду на ку\т'у на С'ва\тїй \вече"р//

А якщо нема свяченої води, що додавати?

Ну не" \можє бути/шоб н'ї в \кого\йа не" \знайу/але" не" \можє \бути шоб було/ це \т'іки \капнути там шо\би/це ж не" \треба роз\вести во\дойу\капнути ў \воду і шо\би була/тїй во\на так/то \каже" с'ва\чене ї то/то не" \можна ки\дати н'ї\кому/ тре з':\істи до \грама/ с'ва\ченого ки\дати/ не" вики\дати/не" \можна//

Чи можна казати слово «мак» на Святий вечір?

Ну кажут/шо не" \можна але"/ ну \кажут шо не" \можна/але це ж\йа \знайу/чи це за\бо\бони чи це \праўда чи шо/\кажут шо не" \можна ка\зати мак/ а йа \знайу/бо \каже"/шо буд\дут/не" 'хочу йа ўже ка\зати\цего// \блохи буд\дут йї\істи/да да/тїй та\к'е//

Які страви мають бути на столі, окрім куті?

Ну ўс'о по\вин:о бути/ і \боршчик і го\лубчик і шо там/ но ўс'о по\вин:о \бути п'іс'не/ на С'ва\тїй \вече"р ўс'о по\вин:о/ го\лубц'і на С'ва\тїй \вече"р не по\вин':і \бути/ кот\л'етїў ни по\вин:о \бути/але"/ди\тиночко мо\йа доро\ген'ка\ціми ро\ками ні\хто не" \дивиц'а// шо зго\тови\то то кла\де на стіл/тїй та\к'е/ а ко\лис' ста\rен'к'і л'уди то цей/то не" мали \з'в'ітки/ ну йак нас \троєе було ї \мама/ \тата ў\били на \фронт'і/то во\на ж не" мо\гла ўс'ого зрихту\вати шо там зрихту\вала тїй ми по\йїли/ тїй так/але" о\бично то так/ шо \треба/шоб ўс'о було п'іс'ним/шоб хо\ло\дц'у не" 'йїли і \мн'аса на С'ва\тїй \вече"р/а ўс'о \було п'іс'не/ \боршчик п'іс'ний шоб бу\ў//

Чи прийнято молитися перед святою вечерею?

Да/прийн'ато/і тре мо\литис'а/хот' ска\зати Оч:е \наш/ йак ўже не"
\знайе'иш там \В'еруйу чи шо/а хот' Оч:е \наш то 'тре ска\зати/бо це
та\к'е/так \прийн'ато/ так \учили ўс'о/да/ це йа \знайу і \змале"чка \знайу/шо
по\вин:о \бути і/ну і йа по\ка ше Бог ме"н'і да\йе \памн'ат/то йа ўс'о це
зрих\туйу/ну йак \часом хтос' при\ходе" до \мене на/а \часом йа \їно са\ма/це
ўс'о/помо\лилас'а \Богу/с'іла по\кушала/по\плакала/і л'а\гайу \спати//

Чи прийнято на Різдво ходити до церкви?

І на \першиї/і на \другиї до \церкви/ до \церкви обо\уяз\ково хо\дити/поки
йе здо\роўл'а/бо йак ўже не"ма здо\роўл'а/то \йак би йа \хт'іла п'і\ти/а йа
не" \можу/бо ми'н'і тре ўже \б'їше два ча\са \ти в се"ло/ті/тїй так/а до
\церкви/це с'вате/шчи\тайе'ц'а с'вате \м'ісце/і в \церкв'і помо\литис'а і
не"ре"хре"с\титис'а/ну в \хат'і то\же" \треба і мо\литис'а і ўс'о/але"/а в
\церкв'і то це \саме" \луч:е/це/ну йак дим с'ватиї шчи\тайе'ц'а/ то по\вин:о
їти/по\вин':і/але" йа ўже два \роки не" \була//

А після церковної відправи вже, зазвичай, люди ходять одне до одного в гості?

Ну да/це ўже приїшли п'іс'л'а \с'ват/нос'ва\тили там/чи Р'ізд\во
то\же"/тїй/тїй при\ход'ат і пого\с'т'у\вали \ўдома/йак там на/по\йїли/а бі\гом
і\дут/бо там по\пїют/ком\пан'їйа/тїй по\пити \треба/а \ўдома ж не" \с'аде"и
тїй не" \буде"и \пити//

А скільки днів святкують Різдво?

Ну три \д'н'і/ўс'о три \д'н'і і \Паска і Р'ізд\во/але" \л'уди с'ват\куйут
\тижде"н' йї\го/ну бо\слава \Богу/то не" \було ко\лис' готу\вати/а це/шо йе
ўже шос' \трошки/тїй \ход'ат \поки не" повий\дадут у\с'ого/ну ж йе/тїй
рих\туйут і ті і ті/тїй \ход'ат по це/ну до бат'кіў/ то по\ложе"но \ти це в
\первиї ден' чи Р'ізд\ва чи \Паски/ чи шо/то до бат'кіў/ \треба \ти в \гос'т'ї//

Кому несуть «святу вечерю», чи несуть її?

Да/не"сут цим/ хре"шченим бат'кам/мам'і і татов'і/то це не"сут с'ва'ту ви"черу/це коли с'ва'тій вечир/нови"черали їдома/і би"рут і він по'кушаў тойі ви"чер'і//Ну йак 'добрий/бога'тен'кий/то запла'тит доб'рен'ко/ а йак/то 'дас'т'шо ни"буд'/но і рих'туйе шо ни"буд'/но шоб 'дати/чи 'грош'і да'йе/чи йа'к'ис по'дарочок да'йе чи там 'плат'ачко чи хус'тинку чи/ну шос' та'к'е/то 'бат'ко/хри"шчениї 'бат'ко і хри"шчена 'мама по'вин':і шос' 'дати/бо в'і'дзна'чити/а йім по'вин':і об'і'зат'іл'но по'хресник цей но'сити ви"черу/це та'к'е зав'е'д'ен'йе/ну і йа не" знайу 'зара ше/а колис' то це та'к'е було/да/ і хо'дили/хо'дили//

А що несли на «святу вечерю»?

Ну 'несли там шо там/ку'т'а це було 'саме 'важне і ка'лач/то це/це обм'ін'ували там/во'ни да'вали 'с'в'її/а в'ін обм'ін'аў/ да'ваў 'с'в'її там 'мама чи 'тато хре"шчениї/от і ўс'о/тїї пла'тили 'грош'і /хто 'маў/хто 'б'іл'ше да'ваў/хто 'менче да'ваў/хто йак 'маў/да/'ўс'о було/но не" ўс'о ве"к'онувалос'а л'уд'ми/шо ве"к'онувалос'а /шо не" ве"к'онувалос'а /але" ўс'о було/ 'треба було це//

Як, зазвичай, закінчували святкування Різдва?

Ну так/по'пили/по'їїли/по'вийідали там/а йе ше то ли"шилос'а/то 'п'іс'л'а Р'із'д'ва п'іс'л'а тих 'трох 'д'н'їў 'їїли та і 'тижде'н'/а там ўже 'друг'і Ор'дан'с'к'і 'с'вата/ри'хтували 'друге тїї 'їїли/ тїї по'ш'т'і дв'і ни"д'іл'і це Р'із'д'во 'їшло в'ід С'ва'того 'вечира до 'Нового 'року це/бо ж 'Новий р'ік буў чо'тирнац'а того об'ично 'перше число/а це тїї/тїї так дв'і ни"д'іл'і с'ватку'вали 'л'уди/Зара ше 'б'їше/неўно/ с'ват'куйут/бо 'зара б'їше йе шо зрихту'вати і 'б'їше 'л'уди за'житочн'і//

Щедрий вечір (Маланки) і Василя

Записано від Гнатюк Лідії Олексіївни, 1936 р. н., освіта – 9 класів

Після Різдва святкували Василя, як це свято святкували?

Ну хо\дили і шче\дру\вали і по ха\тах і їс\’аке/ну так/ і шче\др\’їїни\ки чи кол\’адни\ки/а то\’д\’і ўже чи/ну так і хо\дили і \’бат\’ушка це \’ходе по ха\тах/\’в\’ін же\ ж с\’ва\тит і \’п\’іс\’л\’а того/\’як пос\’ва\тит\’ воду/то де\’с\’ там на \’другий чи на \’третий ден\’ чи шо/то \’ходе ж по ха\тах/ну і \’бат\’ушков\’і \’треба ну \’я\’к\’іс\’ мое \’грош\’і да\’вати чи шо/ бо \’треба/бо ж в\’ін чо ж буде \’дурно \’ти/і кол\’адни\ки \’ход\’ат/і шче\др\’їїни\ки \’ход\’ат/і пос\’їїни\ки ход\’ат/ну \’д\’іти \’ход\’ат же\’ж//

О\’стукай\ут/\’гунай\ут/\’іч\’и\’н\’ай\у/ в\’іч\’и\’ни\ла/\’но\’с\’ї\’я\’ли/ну а да\’ї\у \’ї\м по \’дес\’ї\т\’ руб\’л\’ї\ў/\’во\’ни \’каж\’ут/\’ба\’б\’ко/це так \’мало/а \’л\’уди/а хто \’ма\’є зна\’комого/то \’ї\’му да\’ї\ут \’б\’ї\л\’ше\’//\’ї\’а \’каж\’у/\’д\’ї\ти/\’я\’а ше \’ї\’пен\’с\’ї\’ї\’ не\’ полу\’чила/це ше вам да\’ї\у/ну да\’ї\у \’п\’ран\’ї\ки \’ї\ ц\’у\’к\’ер\’ки/то во\’ни не\’ \’д\’уже \’х\’т\’ат/ во\’ни \’х\’т\’ат/\’шо\’б \’ї\м \’да\’ти по руб\’л\’ї\ў \’два\’ц\’ї\т\’ та\’ну то шо \’я\’а \’з\’роб\’л\’у/а \’я\’а шо \’ма\’ї\у/\’да\’ї\у \’дес\’ї\т\’ руб\’л\’ї\ў/\’т\’ї\’а до\’ \’х\’ати то пус\’ка\’ї\у шче\др\’їїни\ки/чи ті пос\’ї\ва\ч\’ї\то \’я\’а пус\’ка\’ї\у/\’ха\’ї\’к\’ї\ки да\’ї\у/\’ї\е та\’к\’ї\шо бе\’\’рут і мо\’ї\чат/а \’ї\е та\’к\’ї\шо \’каж\’ут/\’ба\’б\’ко/це так \’мало ви да\’ї\ете//

А як, зазвичай, щедрують, що співають?

Ну/с\’н\’ї\вай\ут \’р\’ї\з\’них там/\’я\’к хто \’зна\’є/а хто не\’ \’зна\’є/то та\’мо \’т\’ро\’хи \’бе\’ка\’ї\е/\’але\’/але\’ шос\’ \’каж\’е/ бо ж \’хо\’че зар\’об\’ити/\’т\’ї\ та\’к\’е//

А щедрують тільки хлопці, чи можуть і дівчата?

Та \’ї\ д\’ї\ў\ч\’ата пре\’\’ход\’ат/\’я\’к ма\’л\’ї\ во\’ни ше \’там/ну о\’б\’ич\’но то ка\’ут/\’шо це \’хло\’п\’чи\ки хо\’дили/али \’я\’к пре\’\’ход\’ат д\’ї\ў\ч\’ат\’ка т\’ї\/ т\’ї\ пре\’\’ход\’ат т\’ї\ та\’к\’е//

Що прийнято давати за щедрування?

Ну обо\’ї\яз\’ково/\’п\’ран\’ї\ки \’ї\ ц\’у\’к\’ер\’ки/\’але\’ \’з\’ара\’з обо\’ї\яз\’ково\’ \’г\’рош\’ї\’ко\’лис\’ бу\’ли \’п\’ран\’ї\ки \’ї\ ц\’у\’к\’ер\’ки/\’бо це бу\’ло д\’уже\’ \’ва\’жно/а це/ї\ о\’це \’я\’к на \’П\’ас\’ку/то хо\’дили хре\’ст\’у\’ва\’ти/\’я\’а \’ї\ са\’ма хо\’дила/\’я\’к ше бу\’ла ма\’ла/та \’ї\ да\’вали і ц\’ї\ гал\’ун\’ки \’ї\ пис\’ан\’ки/\’але\’ х\’т\’ї\лос\’а \’то\’же\’ \’г\’рош\’ий/\’шо\’би

'грош'і да'вали/а 'грош'і/то то ж бу'ли ше коп'ії'ки/а 'зара ўже да'йут/але"
да'йеш йі'му/йа ж 'кау/да'йеш п'ят' рубл'і'ў/а в'ін 'каже/Абабко/це так
'мало/тїї/а ну/то йак йе то да'йу' 'б'іл'ше"/а йак не"ма/тїї да'йу 'мен'че/то
це ж не ўсе йе 'грош'і//

А чи можна не дати винагороди за привітання?

Н'е/не" 'можна так/шоб не" 'дати/ на'то во'но 'б'ідне прийшло/во'но
'хоче/ во'но йти/ але" прийшло/ну 'може і 'хоче/ але" 'думайе/ шо воз'ме
бага'тен'ко/а тут бага'тен'ко не"ма/то 'треба хот' по п'ят'орц'і 'дати/
ну 'зара це п'ят'орка то нічо не" означае коліс' це бу'ли 'грош'і то шо
'зробиш/ тїї та'к'е/ну йа/на'приклад/ста'райус'а/ шоб йа 'мала хот' по
'дес'ят' рубл'і'ў 'дати/о/ то н'і'би/ але" 'ўс'ако бу'вайе// До 'мене" пре"ход'ат/
'нав'ит' 'цего 'року пре"ходило шос' три 'хлопчики/шо йа і не" 'знайу/шо 'вони
за йїд'н'і/тої сїе на йї'д'н'ім у'дл'і/тої на 'друг'ім/тої ту'ди с'їе/і
припо'в'і'да'йут/" 'год'н'і припо'в'і'дати/о/то та'к'е і пус'кати йак/ну дам там
цук'ерк'і'ў/ 'пран'ік'і'ў/ну і да'йу хот' шо не"буд' 'грошиї/ бо ж 'хт'ат
'грошиї/хто не" 'хоче 'грошиї//

А першим має посіяти на Василя хлопець?

Да/ 'хлопчик 'треба шоб'и бу'шоб не" хо'дили д'і'ў'чатка/ але" цей/ але"
'ход'ат і д'і'ў'чатка/ д'і'ў'чатка ж 'тоже" 'хт'ат 'грошиї//Н'е/хаї/хоч/
пре"йшла/хаї іде//

А дівчатам можна ходити посівати?

Ну/ не" 'можна д'і'ў'чатам/кажут/шоб'и 'хлопчики//Чого ти/'д'і'ў'чинко/
пре"йшла/ 'кажут 'л'уди/а йа 'цего ше н'і'коли не" ска'зала/ не"хаї ну йак во'на
ж /ну 'тоже" ж 'хоче/чи 'д'і'ў'чинка чи 'хлопчик/то 'грошиї/а хто 'грошиї не"
'л'убе"/ста'ре і ма'ле'ўсі 'л'ублат 'грош'і/тїї та'к'е//

Новорічно-різдвяні святки

Записано від Мазур Ольги Пнтрівни, 1937 р. н.

Ну ново'р'ічн'і с'в'ата йак с'в'атку'валис'а/готу'валис'а до
ново'р'ічних 'с'в'ат ўбе"р'али йа'кус' йа'линочку/ ўбе"р'али йіх ну не" 'було
і'грушок та'к'их/йак 'зараз йе/го'р'ішки там 'йаблучка ма'лен'к'і там/о/ ну

їс'акі з бу^лмажски вир'ізали їс'акі із^рушки там куп^л'али/о/ ід'іт'ам це була
 'дуже їт'іха та^к/кан^ф'ети чип^л'али ітоже/оце було та^к'е от^пот'ім на
 Но^вїї р'ік уже при^ходили пос'івал'ники/ ітреба/шоб їне^пред заїшої
 муж^чина до хати/о/шоб було їс'о ідобре/шоб було/їак то
 кажут/благопо^лушно було/ за^ходиї/хлопчики за^ходили пос'івали/о/
 пиш^ницеїу пос'івали/ в'італи їс'іх в'інуш^вали/о/ і їм за це да^вали
 кан^ф'ети/го^р'ішки/шо хто 'маї та^кого/грошиї то^д'і не да^вали/бо їїх і не^п
 було та^к'іх грошиї/і ід'іти то^д'і ше не^п ізнали/ шо то ітреба ігрош'і шоб
 'шос//п^т'ім уже 'н'іс'л'а нового іроку на^чали готу^вац':а до іРіздва/до
 Сїа^того івечира/о/на Сїа^тїї івечір готу^вали/ну готу^вали ір'ізну
 ви^черу/обоїаз^ково ку^т'у ро^били//Ку^т'у з пиш^ниц'і ва^рили/дл'а ітого шоб
 во^на за^врилас'а ідобре шоб була мн'акойу її'її ітерли ї ма^кітрі/лили
 ітрошки во^дички і ітерли в'ід ту шилу^ху її'її відти^рали іпотім її'її імили ї
 ск'їїканаца^т'ох іводах/о/ту' іводу ста^ралис'а ни іл:ати дис' та^ко/ а 'дис'
 під ідериво н'ід їаблун'ку чи н'ід ігрушичку/о/ ва^рили ку^т'у/за^врили пот'ім
 її ітреба було за^правити і за^праїл'али імаком/'мак ітоже на^парували і
 ітерли іт'іки ни ітреба було гово^рити ї цей 'ден' мак ни гово^рили/бо
 ікаже/їак будут гово^рити «мак» то ібл^ох'її буде ба^гато// іп^т'ім с'ідали
 до істо^лу/о/помо^лилис'а і іпершиї ку^т'у би^ре ну ібат'ко/голо^ва с'ім'її
 н'іби/в'ін її'її ікушаї/п^т'ім ки^даї іложкойу висі^пнаї ту ку^т'у ї істел'у/та
 їа ізнаїу/та^к'її о^бичаї буї//ше на Р'іздво ки^дали івносили до іхати
 іідух/ки^дали її'го під істїл ітам ір'ізну ім'елоч ке^пдали/кан^ф'ети ту^ди і
 ід'іти там шу^кали це їс'о/ Пот'ім уже/коли пови^черали/іїїчата ібрали
 лож^ки і ка^латали лож^ками на івулиц'і/шоб по^чути/з'в'ідки за^гаїкаїе
 со^бака/ ізначит з'в'іт:и буде ісу^женїї її'її/жи^н'іх//

Андрія та Меланїї

А перед іновим іроком ше ї нас св'атку^ван'а Анд^рейа було/о/то на
 Анд^рейа ііїчата л'убили дуже воро^жити ї нас/брали ічоботи ічирез
 іхату ки^дали/і кот^рїї о^берниц'а хал'а'войу/ із'в'іт:и'жин'іх/брали ше/ну
 іходили до кри^ниц'і/наби^рали ї рот во^ди/ну ста^ралис'а так/де іран'ше їа

Їжила/то так с'в'атку'вали/там кри'ниці'а була ў до'лин'і ў нас і ми ста'ралис'а так/ шоб ну во'на ни була та'ка гли'бока шоб ну можна було ꞑротом д'іс'тати во'ду/о/ і так/і так нести у ꞑрот'і до са'моїї ха'ти ц'у во'ду/а по'том там їз'ати му'ки і та'к'і па'л'анички зам'і'сити з тойу во'доўу/о/ і ꞑот'ім спик'ти йїх і ꞑлали на лавочку/і при'водили пса до ха'ти'/котру па'л'аничку пес ꞑершу віз'ме та ꞑерша зам'іж віїде //було та'к'е//

А калиту пекли?

Ну ў нас то ни^е дуже так ту калити пи'кли/а було ше та'к'е/шо хо'дили ше ну до за'бора/мацали стоўп'ці'і/ і так ве'ходило/шо ўдо'вец'/молодец'/ ўдо'вец'/моло'дец'/ми з хло'пц'іў смі'ялис'а/шо а ви так ве'ходе ўдо'виц'а і моло'диц'а/ ўдо'виц'а і моло'диц'а/о/на ꞑартах воро'жили/м'іс'точки ꞑлали п'ід/шчи'тайіц'а п'ід по'душку но пі'д кро'ват'/бо там жи ж во'дичка і це'во/а то ше ка'зали/ну л'а'гайеш' спати/і при'сниц'а шо там хто ту'б'і во'ди по'даў/о/то буде ꞑужений н'і'би/а йа зробила так/бо ми'н'і ꞑоли во'но ми'н'і при'сниц'а їз'ала на'ї'ласа со'лоних огир'кіў/о/ і л'а'гла' спати і ꞑниц'а ми'н'і шо б'і'л'а йа'блун'і та нас ꞑроти нас ꞑоле було ну са'док та'к'и'ї/при'ї'азана та'ка ꞑиварка з во'доўу і ꞑружичка і ꞑружичка ланц'уж'ком/о/ йа п'ішла са'ма на'пилас'а тойі во'ди і ни було того су'жिनого/бо дуже во'ди хот'іла//Ну та'к'е шо ше робили/у нас тут були пи'сали на бумаж'ках ꞑр'із'н'і іме'на хло'пчач'і/о/ ꞑлали п'ід по'душку/кот'ре ꞑит'агнеш/то буде твії ꞑужений/брали с'в'ічку на віск на во'дичку ꞑапала с'в'ічка тоже шо там ви'ходило тоже воро'жили так/шо ше та'к'е робили/ а ше брали на та'р'ілку ꞑлали зми'нали бу'мажку і п'ід'нал'ували/ꞑлали до с'т'іни та'ко/ йа'ка т'ін' віїде/то буде ꞑужений чим ві'н буде зан'і'мац':а/ше хо'дили тоже на долину ў ꞑр'ічич'і ў на'мул'і ꞑарпалис'а/шоб йа'кшо найшли пати'чок ꞑначит' буде тес'л'а чоло'в'ік/йа'кшо йа'кус' жел'із'ачку/ꞑначит' буде йа'кис' металург чи хто та/ ну та'к'е/ну йа'кшо н'і'чо не буде то ꞑначит' буде йа'кис' домра'ботн'ік чи йа'к там/ну ха'з'айін буде ꞑома зан'і'мац':а до'маши'н'ойу ро'ботойу там

таки\во ну шо то\д'і то\д'і 'п'іс'л'а ўже 'п'іс'л'а Різ\д\ва на Ма\л\анки це було
три\нац'а того \с'ічн'а/і ходили шчидру\вати/ ходили
шчидру\вати/обоўйаз\ково перед'і\валис'а/ну ўд'і\валис'а там \ж'інка
чоло\вічу о\дежу там обмал\овувалис'а \сажойу со\б'і \брови \бороду
мал'у\вали/о/ д'і\чата бура\ком со\б'і \лиц'а намал\овували/\зуби/бо \ран'ше
ни \було кос\метики та\койі йак то \зараз йе/о/і так шоб/ шоб йіх ни
п'ізна\вали/ходили шчидру\вали і ну \брали з \торбойу ходили там да\вали йім
\тоже і го\r'іхи йа\кіс' і кала\ч'і да\вали/шо хто ма\ў і \грош'і то\д'і \тоже ни
\було/де да\вали і пі\ўл'ітру/ну да\висил\илис'а \хлопці ді\чата і \старші
ходили/чоло\віки і жін\ки і \д'іти ходили і цига\н'ата були во\ни ну і
ста\ралис'а \тоже шос' ў\красти/таке//На то\д'і ўже на Ор\дан' ну
ос\вачували \воду/о \тоже вир'і\зали ў ставу хрест\варили чир\воній бу\рак і
обли\вали цей хрест/ шоб і о\с' \в'ачували йі\го/шоб то було \видно/шо то во\но
ну йак то\да шо во\но ос\в'а\тили йі\го шо во\но там йе/На Ор\дан'с'к'і
с'ва\та ў нас дес' ну начи\найа три дн'і ні\би с'в'атку\вали ц'і с'ва\та і
\першого дн'а післ'а \служби ў \церкв'і \бат'ушка ходи\ў ос\в'ачува\ў ха\ти
ос\в'ачува\ў во\дичкойу і коло \кожного хрес\та в'ін коло \кожної цейі
і\конки по три \рази да кро\пни\ў і з хрес\том/ну в'і\та\ў з с'в'а\тами і це\во/ну
йак\шо дес' ў \когос' бу\ў ну ўмир\лец'/о/то \потім \тоже \п'ісл'а \цего
ос\вачували \хату/\п'ісл'а ўмир\ц'а шо н'і\чого в'ін н'і\хто н'і\кого ни
л'а\ка\ў/шоб \велос'а ўс'о/о/шоб ну йак то \кажут шоб ў\мершиі ни ходи\ў і ни
л'а\ка\ў/во\но \можі і так/ ну ко\лис' н'і\би ну це \таїно \трохи \було но ўсе
од\но йа\кос' ўмуд\ралис'а і ходили/і ше і по с'о\годні \бат'ушка/ну ўже \зараз
ни це ўс'о ни та\йемне \зараз \бат'ушка \ходе \тоже ос\вачу\є ха\ти і
ос\вачу\є \воду ў ста\ву/і там \л'уди ку\пайуца/\тоже ў нас йе з \к'іл'ка
ста\ўкі\ў ў си\л'і/то би\рут \бат'ушку і би\рут \разу йа\к'ис' ча\йок ту\да шоб
з'ігр'ілис'а бо \холодно/ ўс'о так \весило да/і так про\ход'ат св'а\та//

Колядівка

Записано від Круцика Миколи Григоровича,

1937 р.н., освіта -10 кл.

Так йа пам'ятаю і учасуваю ў ц'ому/то 'Новий р'ік ми 'дуже і 'дуже чикали/чому 'саме/ л'уди то'д'і ни 'дуже так за кол'госпу 'жили/йа розказуваю/по'гано та'ки 'жили за цих/за кол'госпу/а ўже на 'Новий р'ік/коли 'їдеш пос'ївати/то обоўяз'ково/йа'кишо поздо'ровиш хаз'а'й'ї/а йа нас ў 'них бага'т'ох/'дес' чолов'ік 'дес'ім 'значит' с'їмеї йа 'нас ц'у ху'добу/от/і то во'ни ме'не запро'шали/і це да'вали 'гриўн'у/рубел'/йак тої ка'заў обоўяз'ково рубел'/ 'грош'ї/о/то ми так чикали/то'му шо 'хт'їли гро'шеї/а за 'гроші то'д'ї/ну так йак'шо пор'їн'ати/то йак'шо бу'ханка 'хл'їба коушту'вала шіс'нац'їт' ко'п'їйок/о/то за рубл'а 'можна було 'ўз'ати ш'їс'т' бо'ханок 'хл'їба/то йак'шо пор'їн'ати з су'часним/то це сто з 'лишн'ім рубл'їў 'треба/бо ш'їс'т' бо'ханок 'хл'їба 'ўз'ати по чо'тирнац'їт'/ а ў нас по чо'тирнац'їт' н'їд'їс'ат і по п'ят'нац'їт' рубл'їў/то це 'сот'н'ї йак то го'вориц'а/тїї то'д'ї ми 'дуже чикали ц'о 'св'ата так//ну і на 'с'вата шо інте'ресно/на 'с'вата ми ко'лоли 'свин'ї/то це так ўже 'можна/йак то го'вориц'а бу'ла об'жиралоўка/бо чикали/ 'дуже чикали 'начит'ї так ро'били 'шинку обоўяз'ково 'шинку пик'ли та'ку 'шинку/потім 'мац'ок ро'били/а шо та'ке 'мац'ок/мац'ок це інте'ресно це 'шлунка напе'хали туди ри'бериц'а ж часни'ком з 'перчиком/ 'дуже/дуже смач'не та'ке пах'н'уче це/особ'ливо/коли 'кинут ў 'боршчик/то во'но цеї 'боршчик та'киї шо на ўс'у 'хату 'пахне/о/ї ро'били до'машну коўба'су/то це ўже/ўже шчи'тати на 'с'вата 'шостого на Рїзд'во Хри'стове/то ро'били два'надзц'ат' 'страў/то обоўяз'ково/значит' буў піс'ний 'вечір/али ўже 'н'їсла то ўже 'можна було ў'живати ўс'о/а цих два'надзц'їт' 'страў/обоўяз'ково по'винин 'бути уз'вар/а шо та'ке уз'вар/узвар це ну ва'рили 'вишн'ї су'х'ї/слиў'ки су'х'ї/чеи'решн'ї/п'от'ім груш'ки/криша'ниці/ї/це ўс'о 'разом та'к'ї 'горшчики пом'ятаю/бу'ло 'знайу/дес'/ шоб не забре'хати/ 'знайу дес' з в'їдро по'лиў'ян'ї та'к'ї

Горшчичики і йїго післ'а хл'іба/ пикли обйа'зат'іл'но хл'іб/і післ'а хл'іба
ўпел'хали ў ц'у піч і він ви'варуваўс'а/то дуже смач'ний та'кий боршч цеї
шчи'тати уз'вар назе'вали//одні ка'зали шо це к'вас/одні ка'зали уз'вар/но він
дуже добрий буў//пикли такі пал'а'ниці пл'ацки назеи'валис'а пл'ацки і
терли мак'а мак ў ко'жного ха'з'айіна ну 'дис' шоб ни забре'хати дис' по
сотц'і ц'ого маку с'і'яли/то мали по в'ідр'і по дв'і по піўвід'ра це ўже
саме менче ц'ого маку/о/ і ц'і кор'жичики добаўл'али значит ц'ого маку/ті
дуже ше ў ко'го мед буў/купл'али мед/о/ бо 'сахар то р'ідко було/ да'вали
на той трудо'ден' того са'хару/йак к'ім на'плакаў за ц'ілії р'ік п'ят'аж
в'ід сили дес'ім' к'іло'грам/о/ да'вали/ дуже мало да'вали ц'его са'хару/то і
так л'уди т'іки три'мали цеї на с'вато три'мали і пов'ідла ро'били/о/то
оце ў осноў'ному/то ми дуже інти'ресно нам було// Пот'ім хо'дили
кол'адувати//Р'ізн'і кол'ади п'ерид Кол'а'д'іўкойу нас збе'рали хлопчик'іў
нас було на ку'т'і ба'гато/ чо'тирнац'ім' хлопц'іў було на вулиц'і/йак то
го'вориц'а/діўчат на старших то теж ба'гато було/а молод'жчих ус'о'го
на ус'ого наших ровесник'іў три'три д'іўчинки було/це ми збе'ралис'а ў них
і ўчили кол'адки/нас ўчили сп'івати/ значит кол'адувати/р'ізн'і кол'адки
ми кол'аду'вали/ц'і так'і сам'і кол'адки йак і зараз/о/там н'ічого ма'їже не
зм'інило'с'а//Пот'ім хо'дили на Маланки це ўже на ста'рий вечир/ну ста'рий
Новий р'ік/ йа би хот'іў ска'зати там т'іки інти'ресного було шо/ми
ро'били та'кий з'ір'ки/так ни можна ска'зати/ шо з'ір'ки були/шос'
та'ке/шос' по'хоже//Та'кий ро'били кру'жечок/це з липи або з л'іш'чини/або з
вер'би/і до кру'жечка приў'йазували та'к'і то'же дуги р'ізні то цв'ашками
приби'вали/ но ў б'ійи'сті приў'йазували так значит приў'йазували/а
д'іўчатка плели р'ізні ві'ночки та'ке'во ўс'о це ми ч'іп'лали/о/а брали
зв'іночок/ так йак так йак зараз часом 'ход'ат з ц'еркви/то ў нас
дзв'іночок буў та'кий/ну ц'і дзв'іночки там ў ко'жен'ій хат'і/бо ж йіх
прода'валис'а тод'і/зв'іночки були ў мага'зин'і чи м'ін'айла м'ін'али ц'і
дзв'іночки/о/то ми збе'ралис'а і хо'дили на ц'у/йак то ка'же Маланку// Но
шо інти'ресно/бо на шчидр'іўці і на кол'адці то б'ійи'сті гро'шеї ни

да'вали/а да'вали |печиво/ |йяблука/го|р'іху//Ну нам ни |дуже це інте|ресне/йак то го'вориц'а було/о/али наз'бирували/йак то го'вориц'а/ м'іш'ками но'сили/|пот'ім д'і'лилис'а м'іж со'бойу це'во ўс'о/о/а особ'ливо коли да'вали/значит/бо ни ўсі да'вали/були та'кі/шо да'вали |гроші/о йак ўже н'і'деш на Ма'ланку/ йак нас збе'ралос'а з |дес'ім' чоло'в'ік о то там да'дут |п'ят' руб'л'іў/ дес'ім' руб'л'іў ну йак хто то це та'ка |рад'іс'т' була шо/шо |рад'іс'т' /йак то го'вориц'а/ хо'дили/ але хо'дили/ шо інте|ресно заборо'н'али хо'дити/ то ми та'йемно хо'дили до цих то до цих ха'т'іў/ хто нас прегла'шаў /о/бо так йак'шо преи'їдеш до |когос'/ хто те'бе не прегла'шаў/то на |друиї |ден' ў с'іс'ку |раду/а с'іс'ка |рада ў |школу ну і нага'н'аї/ йак то го'вориц'а/ да'вали |добриї нага'н'аї |значит' мир'зили/ шо ви шо з |голоду зди'хайете і то'му по'д'і'бне /о йак хто/але ми те'хен'ко хо'дили/ о/ хо'дили це |дуже нам інте|ресно |було то'му шо і зароб'л'али і |печиво було і |йяблука були і ўс'о було/а т'і |йяблука ни |ўс'акиї м'іг збире'ти/холо'дил'ник'іў ни |було/о/ ў б'іл'шос'т'і /а ў ха'тах то во'ни |швидко |портилис'а то це |саме б'іл'ше/ це ў |погреб |ставили ў |кого |погреб буў/це ў |йашички це ў |погреб ну а ў |погреб'і і кар'тофл'а і |морква і ну ўс'о ж було тії ц'і |йяблука і кар'топл'ойу |пахли і чим |хоште/ но ни та'к'і во'ни ц'і'її/а особ'ливо це те'рол'ка та'ка була це ке'дали м'іж кар'топл'ойу ц'у те'рол'ку/о і н'і'хто не |хоче ў |погр'іб |л'ізти ту'ди/ то ми |л'ізли то'му шо набе'рем там |йяблuchок/ то ви'т'агували ц'у кар'топл'у/ а ц'і д'і'жки то ўс'о ў осноў'ному ну це поми'дори д'і'жка/ огир'к'іў |д'і'жка ка'пнути |д'і'жка оце ўс'о во'но на ц'у |зиму на ц'і с'ва'та роз'ходувалос'а/ ну а оцей/ шо йа ска'заў |мац'ок то тре'мали на |весну/ бо |каже вес'нойу |п'риіде вес'на/ |треба ро'бити і ў |пол'і ро'бити/ |тобто ў кол'госп'і ро'бити і ў |себе ро'бити ўдома/от/а |б'іл'шост'і ко'пали/ ко'пали/ го'роди са'м'і оброб'л'али/ста'вали с'ім'йойу ко'пали лопат'ами оброб'л'али/ р'ідко хто/ бо кол'госп да'ваў ко'н'а то'д'і ўже коли не |треба/ йак то го'вориц'а /бо по'кам'іс' ў |себе ни об'робл'ат це'во ўс'о то ўхитру'валис'а но'чойу |їз'дов'і про'сили брига'д'іра/ в'ін дозвол'аў но'чойу/а це но'чойу |виореш /то це |треба |швидко заволо'чити

за'с'їяти чи поса'дити/ бо йак'шо голова їзнайе/ то це б'їда тоже
штрафи да'вали/ну на'казували л'удиї//

Стрітенські прикмети

Записано від Мазур Ольги Петрівни, 1937р. н., освіта – 7 класів

На 'Стр'їте"н'а ў нас обоўйаз'ково 'бат'ушка воду 'с'ватиў і коли в'ін
сва'тит 'воду/за'нал'уїуц'а с'в'їчки/но пи"ре"д 'цим в'ін йа'кус' особ'ливу там
мо'л'їтву пи"ре"д 'цими св'їчками/ну о'св'ачуваў їїх 'тоже" і ци'во чи'таў/ шо
ц'ї св'їчки 'майут ну йа'кус' йак то 'кажут ма'г'їчну 'силу чи йак шо/о/ї
'пот'їм 'л'уди їш'ли до'дому/о/ і ці св'їчк'ї заби"рали до'дому/о/ і ў 'случаї
йа'койіс' гро'зи чи ну гри'мит там 'блискаўка 'дуже" чи шо/ то
за'св'їчували/чи град 'тоже там/за'св'їчували ц'у 'св'їчк'ї і во'но
пе"ре"ста'вало 'скоро/о/Пот'їм коли на 'Стр'їтен'а во'да/стр'їхи
'капайут/то 'т'їна йак в'їд'лига то 'каут шо//то ше буде 'холодно 'трохи/а
йак буде 'холодно/то 'значит' буде ве"сна 'ран':а/о/ї во'да с'ва'чена це на
'Стр'їтен'с'ка 'кажут шо пом'їчна/йак'шо 'зуби бол'ат чи шо то 'тойу
во'дичкойу поло'с'кати і 'горло ї 'зуби/п'ити во'дичку ци'во 'ўс'о 'маїе 'силу//

Благовіщенські прикмети

То'д'ї ўже 'н'їс'л'а 'Стр'їте"н'а Благо'в'їше"н'а 'їшло/це 'н'їс'л'а
'Стр'їте"н'а було 'с'в'ато Благо'в'їше"н'а/о/ на це 'с'в'ато/ну це ўже коли
ве"сна ўс'о/'ўс'ака 'нечис'т' ве"лазе з зи'м'л'ї ка'зали жа'би га'д'уки/о/ї
дуже" це по'гано/йак'шо/йак'шо по'бачиш ц'у га'д'уку чи шо/то л'у'дина н'ї'би
ни"шчас'лива буде/то ста'райуц'а 'л'уди так щоб об'ходити та'к'ї м'їста/
де 'знайут/де ті га'д'уки їе щоб їїх ни" 'бачити/тиї' так//.

Великдень

Розкажіть про святкування Великодня

Це /йак то 'кажут/ од'не із дванац'яти ре"л'їг'їїних 'с'в'ат/ 'дуже"
вел'ике 'с'вато на ц'у 'Паску//Го'ту'валис'а/пе"ре"д цим 'постили
обоўйаз'ково/йак 'постили/ў нас була ко'рова/то ц'ого моло'ка не"
да'вали/зли'вали сир ў 'д'їжку і буд' здо'роў'о/а 'боришчик п'їс'ниї'/значит' йак
'боришч ро'били інте'ресно/ва'рили бу'рак/ки'дали у та'ку/хто йа'ку по'суду

мау/от/ в'ід'варували йї'го/ки'дали йак хто мау чу'чут' 'дрожд'жіу/о/ або
'хл'ібних або л'убих 'дрожд'жіу/о/ чу'чут'/і во'но там 'кисло ц'і/' а 'пот'ім цеї
бура'чок кри'шили у 'боршч і це та'ка була цеї/о/тїї зви'чайно/ хто
мау/за'можне жиу'то 'боршчик цеї/а то у' осноу'ному п'іс'нен'киї буу'то
'дуже че''кали 'цейї 'Паски/це буу' та'к'е шо не''йа'йїчка там не'' 'можна
було 'йїсти це збе''рали/у' 'кого у'же 'кури по'чали 'добре 'нестис'а/бо 'кури
то л'уди тре''мали/о/хо'ча і вима'гали п'ат'сот п'ади'с'ат 'штук йа'йїец'
'здати в'ід 'кожної с'ім'йї/ але'' л'уди у'хитру'валис'а і дл'а 'себе''
збе''р'ігати дис' там з п'іди'с'ат зо сто штук йа'йїец'//Г'екли пас'ки у'с'і
'добре обоу'яз'ково пи'кли пас'ки 'кожна 'ж'інка/ну і на 'кожн'і 'пас'ц'і/ну
ста'ралис'а та'к'і ро'бити йак з 'т'іста/та'к'е йак пиши''ничка там таке'во
у'с'о на'л'інл'ували/'дуже кра'с'іво було 'зверхи/ 'цейї за'мазки не'' 'було/йак
'зараз 'б'іла за'мазка/ в'ін і 'чорниї та'к'ий йак цеї/а то'д'і ста'ралис'а /
'значит'/'у'же 'знали йак пи'к'ти л'уди і шо інте''ресно/бо ме''не у' 'б'йїшості
застау'л'али пи'к'ти цеї/роз'пал'увати 'значит'/'п'ідго'тоу'л'увати п'іч/то це
обоу'яз'ково 'значит'/'ага/ц'а п'іч/ ма'ми 'знали/шо ц'а 'п'іч 'треба п'іу'тора
обе''р'емка цих обе''ремок 'дроу'/ 'б'йїше Бог сохрани/бо пого'рат пас'ки/а
пого'рат пас'ки/в'із'меш йак то 'каже/тїї ми ста'ралис'а/ 'значит'/' 'б'йїше
не'' ки'дати це'во у'с'о/ і ста'ралис'а/шоб по у'с'ому чи'ри'є'н'і го'р'іло по
у'с'ому чи'ри'є'н'і / 'дуже по'малу го'р'іло/шоб чи'р'ін' осноу'не не 'верх/а
чи'р'ін'/ну і приго'тоу'л'ували/можна ска'зати ну так'і/дуже'' то'нен'к'і
дошче''чки були та'к'і/ 'нав'іт' не'' дошче''чки/а з 'липи ко'ра/з 'липи ко'ра/
йї'йї ви'сушували ц'у ко'ру і та'ка/шо йак'шо у'же 'бачат 'ж'інка шо ну во'на
пра'ма ро'билас' та'ка йак 'дошчи'є'чка/йї'йї прасу'вали і у'с'о/і 'т'іки но 'мама
чи шо по'бачила/шо/ 'значит' 'добре загн'і'тилис'а/ раз у'пи'хала / накри'вала /
ле''гес'ічко / во'на ле''гесичка 'дуже /і накри'вали шоб 'б'йїше не'' гн'і'тилос'а
і во'ни 'дуже кра'с'іві були/дуже кра'с'іві// ну 'писанки це обоу'яз'ково у'
'кожн'і 'хат'і 'писанка/писан'ки це 'вм'іли/ 'кожна 'ж'інка 'вм'іли/о/ 'нав'іт'
йа 'трохи ро'биу'то у'же за'буу'с'а/бо там писа'чок буу'/ 'воску 'треба
було/от/то ми 'брали/йа пас в Ка'л'ін'с'кого ц'о'о ху'добоу/то 'в'іск мау і 'мед

маў/в'ін ми^е'н'і ўсе да'ваў/та'к'іі'д'ад'ко не"ску'піі'буў/то'ўчыўс'а так'е'во там л'і'пн'і'і'ак то го'вориц'а/о/а там 'б'рали лис'точок/об'йазували йо'го тож'е т'іі'оце лис'точок на йа'й'ечко це ўж'е а так 'б'рали крас'ки/ кра'сили/а цих га'лунок/то ў осноў'ному н'і'хто по'н'ат'і'я не" маў/шоб там ку'пн'і'і' йа'кус' там 'краску/ бо тих кра'сок і не" 'було/а ў осноў'ному цибу'лин'а було/цибу'лин'а/ 'морква/ко'ли ва'рши/на'треш 'моркву і ки'дай'еш ц'і 'йа'й'ічка/то во'но ну жоў'товате та'к'е' полу'чайіц'а/а із бура'ка на'приклад полу'чайіц'а йа'к'ес ка'ричн'ове таке'во там з 'ц'о'го сто'лового бура'ка//то ро'били ц'еі'ше добаў'л'али шчавел' тож'е/за'сушували бузи'ну/бузи'ну за'сушували/тож'е во'но полу'чайіц'а йак си'новате та'к'е' йа'кес' йак полу'чайец'а/о/ўс'о/ўс'о во'но ро'били /йак то го'вориц'а/ на'турал'не при'родн'е шо 'можна 'йі'істи ц'е'во ўс'о/але інте'ресно шо 'кожна 'д'і'ў'чина/ 'кожна 'д'і'ў'чина да'ру'вала 'хлопц'ові 'пасочку 'ц'у'йу не" 'пасочку а 'писаночку/ 'писаночку/ну це во'ни йак'шо 'дружат між со'бойу 'дружат/то во'на да'ру'вала йо'му 'писаночку а в'ін га'луночку//а ми збе" 'ралис'а/ шо інте'ресно збе" 'ралис'а і 'йайца кот'р'ий кот'ре 'значит' сил'н'іше роз'бити/ ка'чай'ем о'дин 'прот'і'ў 'одного /і 'торк'а'га йі'го 'йайце роз'бите /ўс'о/да'вай с'у'ди і 'зноў так 'семе" це 'гралис'а а кру'гом 'церкви/бо ж ў нас та'ки 'церква була/це йа ж роз'казуваў/шо ц'еі'д'і'док ў нас/до'реч'і йі'го фа'м'іл'і'я Са'марскі' буў/ то йі'му дозво'л'али в'ін там та'ко коло 'церкви с'ва'тили ц'і'пас'ки хот' 'дуже йак то го'вориц'а та'й'емно/ бо не дозво'л'али не дозво'л'али/о/ але ми ста'ралис'а дес' ну йак'шо не" 'коло 'церкви то дес' на 'Пол'ан'і' ў 'себе бо на 'вулиц'і збе" 'ралис'а і 'грали тан'ц'у'вали//

Івана Купала

Записано від Круцика Миколи Григоровича, 1937 р.н., освіта 10 класів

Розкажіть про святкування Івана Купала

В нас в си^е'л'і ўсе в'ід'коли йа пом'я'тайу ше 'хлопчиком буў от/ ну 'зараз ўж'е наче" про'водиц'а/ а то'д'і про'водили так// 'с'омого 'лпн'а/ 'значит' напе" 'ред ше до 'с'омого де"с' за 'тижден' це було/ збе" 'ралис'а 'л'уди і об'суж'дали шо буд'ут готу'вати/ а готу'вали так/ сампе" 'ред це

ва|реники бу|ли/ особ|ливо з |вшин'ами|от/ з |сиром ва|реники там/ ро|били за|кваску та|ку/ |квас ро|били та|к'иі |квас|от/ і це ўс'о приго|товували на Івана Ку|паїла // Вибе^н|рали дуже' |пишну ви^р|бу/ дуже^н |пишну та|ку шоб здо|рова/ за|копували ми |значит' |хлопчики/ за|копували/ ви|копували |йаму/ |ставили/ значит'/ |ц'у ви^р|бу ўс'о// Д'іў|чатка/особ|ливо/ну це же |н'ідл'ітки та|к'і шо ўже дис' по ш'іс'нац'іт' с'ім'нац'іт' |рок'іў/ збе^н|ралис'а ми/ на|збиравали та|к'иі хво|рост дуже' ба|гато |значит' ну шоб ска|кати |через цеї/ бо ж' |ставили во|гон'/ о |цеї во|гон' па|лайе/ і д'іў|чатка і |хлопчики пере^н|скакувли через цеї во|гон' тії |дуже^н с'м'і|йалис'а/ бо бу|вали |випадки/ шо заче^н|пиў/ чут' не^н об|н'ікс'а/ тії/ зви|чайно во|да бу|ла/ну |р'ізне це|во ўс'о/о/ так шо спа|сали |як то|каже/ |як хто по|паў в |полум'я/ ну але інте|ресно |було шо |хлопці і д'іў|чата/кот'р'і ўже дру|жили м'іж со|бойу/ гово|рили/ |бралис'а за |руки/о/ |крепко/ за |руки |бралис'а і пе^н|ре^н|скакували через цеї во|гон'// |Як'шо |руки/во|ни пе^н|ре^н|скачили і не^н розі|рвалис'а/ |значит'/ і |руки не^н опу|стилис'а/ |значит'/ўс'о/во|ни/ |значит/ це дуже^н с'і|меїна ха|роша |пара/ то|д'і шчи|талос'а/о/ |дуже с'і|меїна ха|роша |пара/ ну і ба|гато |дуже воро|жили/особ|ливо/д'іў|чатка/хлопчики до них приста|вали¹ /д'іў|чатка ўс'і бу|ли в в'і|ночках/це обо|ўйаз|ково в'і|ночки/о/ на |головах та|к'і в'і|ночки бу|ли/о/а ну |хлопці і так бу|ли биз в'і|ночк'іў/ це х'і|ба д'іў|чатка |сплели |йім/ то во|ни |тоже над'а|гали// |р'ізн'і |ігри бу|ли/ а |ц'і в'і|ночки пус|кали на |воду// |як'шо |пустиш в'і|ночок на |воду і в'ін не |тоне/а приста|їе до |бере^н|га/ |значит' |д'іўчина |скоро |ви|де |заміж і |буде шчас|лива і то|му по|д'ібне/а бу|вало так шо в'і|ночки пото|пали/то це |дуже по|гана прик|мета/бо в'і|шчуйе |смерт'/ в'і|шчуйе/|дуже по|гана бу|ла прик|мета/то ну/ та|к'і д'іў|чатка/|як'і |хт'іли це|во ўс'о/ |значит'/то во|ни не пус|кали/ ну шоб не |бачити/ |значит' це|во ўс'о/о/ а це |доўгойі ло|зи |грали/кру|гом/ |значит' |ц'ого вог|нишча/ |значит' |б'ігали |коло кру|гом ве^н|р|би/особ|ливо ста|р'і/ шчи|тати |наш'і бат'ки ма|ми/ то с'н'і|вали |р'ізних/ |р'ізних п'і|сен'/та|к'і шо не^н на|слухайе^с'а/|як то го|вориц'а/та|к'і п'іс'н'і бу|ли/шо |я |знайу//а |н'іс'л'а ўже/ |значит' ўже по ко|манд'і/|як

нападали на ц'у вербу і трошчили їй хто ск'іки м'іг/а це значит' така
г'ілочка ви'рби це була в них йак ну це ц'іл'ушча/то огир'ки/особливо тоді
огир'ки дуже ше і будуть родити і тому по'ід'ібне// п'іс'л'а 'ц'ого ўже
с'ідали/бо була музика/обоўязково хто так'иї/ бо у нас на ку'т'і/ну
багато л'уди так'і б'ійи мени жили/о/ то наймали музику/о/ а н'е/
гармошку/бо гармон'істіў цих то багато було/сам'і г'рали/тан'ц'ували
'п'іс'л'а 'ц'ого/ доўго ше танц'ували/ г'рали тії обли'валис'а во'дойу/ хлопц'і
д'іўчат/д'іўчата хлопц'іў/а не" так шо з кружки там це'во/а робили
так'иї он так'иї/ йак зараз ў нас з цейі/йак во'на/ну калина/то таке
то'нен'ке/ значит'/ трубочку/ з бузи'ни/ви'таскували ц'у сер'дину/заби'вали
колика/проби'вали дирочку тако шо во'на малесе'чкойу такою
ц'івочкойу/а со'б'і робили так'иї/ йак на'соса і чвиркали/ йак то
говориц'а/о/дуже" весе"ло було/ гарно/весе"ло/о/а зараз/о /то ше і призи
були/ значит' йак'іс'/ р'ізн'і призи були/ хто гарно пе"ре"скоче/то
да'вали 'приз це'во ўс'о/але шо інте"ресно/л'уди не 'пили/а то'ді була/
значит' так'і ме"ндзурочки /чи йак їх/к'іл'ішечки їх називали/ ну там
грам триц'іт' цейі гор'ілки входило/но дуже р'ідко/це ўже де чоло'в'іки
там збе"ралис'а/то во'ни по/по 'ц'ому к'іл'ішку і ни" б'іл'ше трох 'пили// ми
зам'ічали хлопчики хто/ значит' /шо це так'е/бо нам да'вали квас/
'значит'/квасу там/р'ізн'і так'і со'лодошч'і/йак то говориц'а/о/ну і йак то
говориц'а/ дуже" весе"ло проходило/дуже" че"кали ц'ого с'в'ата/ гарно
проходило//.

ЛИХОЛІТТЯ СЕЛА

Війна і Голод

Записано від Круцика Миколи Григоровича, 1937 р.н., освіта 10 класів

Що Вам розповідали про війну?

Йа пам'ятаю дес' приблизно в сорок п'ятому роц'і/ коли на
'н'імц'і в'іступали/ то на Барському со'ше/ ну це зараз/ ран'ше во'ни
говорили 'Стал'ін'с'ка до'рога/ то там 'н'імц'і в'іступали/ наш'і
парт'ізани лупили їх йак могли/ значит'/ особливо партизани і нав'іт' в

нас буў партизан Загордон:іі Мікола Міхайлович тожсе" в партизанах ну в'ін і розказував шо воіни/ багато йіх побіли/ вз'али в полон/ от оце йа т'іки про в'ііну/а в нас вже шчитати в Пол'іуц'ах / то ми/ бо шиб'ки дрижсали і 'дуже" чуті було/ то ми ховалис'а п'ід кроват' / мал'і хлопчики ховалис'а п'ід кроват' /от/тій цей в'ідгомін цейі в'ііни то було чуті/та'ки 'добре було чуті то ми/вже не"ре"стала ц'а 'б'іін'а/йак то го'вориц'а/ ну тій уже ми пови'лазили зн'ід 'сховис'ко кроват' / зви'чайн/це л'іжко не" могло нас спас'ти/але" ми були то'д'і шо ме"н'і мало ро'к'ів було/тій 'думаў шо так спа'сес'а/раз 'старшиї/ўс'і поховалис'а туди/ оце про в'ііну//зви'чайнo 'мама полу'чила по'в'істку/шо 'бат'ко про'пау 'без'в'істи/так в'ін і у 'сорок 'с'омо'му/шчитати у 'сорок 'п'ят'ому прик'ін'ц'і в'ііни 'де"с' за'гинуў в 'Пол'шчі/ ми 'пот'ім пи'сали це'во 'ус'о/то воіни/ з Моск'ви при'ходило 'значит' ц'а в'ідпо'в'ід' /шо 'точного де за'гинуў не" 'маїе/а 'де"с' у 'Пол'шчі/ оце т'іл'ки йа шо 'можу ска'зати//.

Чи багато людей із села пішли на війну?

Ой 'дуже" багато з 'наших за'гинуло шос' 'дв'істі 'с'емде"с'ат 'п'ят' ч'оло'в'ік т'ііки за'гинуло/о/ повир'нуло'с'а дуже" 'мало/ 'дуже" 'мало і ше 'добре" пом'я'тайу це о'ц'у'йу шчитати л'удей та'ких пове"р'нуло'с'а/от/пове"р'нулис'а/ по'ране"н'і/ка'л'іки/ 'р'ідко хто буў здо'ровий/нам'я'тайу/йак воіни 'ставили йіх брига'д'ірами ў кол'госп'і/ бо то'д'і кол'госп буў/ли'шилис'а 'сам'і ж'ін'ки тій ўже шчитати 'п'ісл'а в'ііни о'рали 'к'ін'ми/ бо тракто'р'іу не" 'було о'рали 'к'ін'ми/ 'с'ійали вруч'ну/от нас застаўл'али ма'ми воло'чити коро'вами воло'чили/от/тій йак 'стане" ко'рова на 'ногу/то це можна було не" 'знати шо ўже 'зара ска'зати/от/дуже" т'ажко було/от то ми чи'пл'али 'с'іно на 'плеч'і і на та'кій шну'рок/ і так ко'рова йшла за 'нами і то'д'і 'значит' так 'смикала 'значит' /і так ми воло'чили і так зас'і'вали/о 'дуже" 'важко було/ бо да'вали по 'триц'іт 'грам/а то'д'і на трудо'ден' /відпрац'у'ваў ц'і'л'іс'ічкий 'ден' /да'вали трудо'ден' ўс'ого на ўс'ого і на цей за'писували цей трудо'ден' і на цей трудо'ден' да'вали 'триц'іт' грам зе"р'на/ це дуже" 'важко було

прожити налоги надзвичайно були велич'ї//ми тримали корову/ то треба було здати п'ятсот п'ядесять кілограм молока здати двісті п'яти кілограм шук йайец' треба було здати сорок чотири кілограми м'яса треба було здати/ну і прийшли що там поспішали там з'р'но/ чи ще там тожеш' ще вимагали здавати це з'р'но/дуже' важко було/ а пам'ятай/ як то кажеш' у сорок сімому році уже такі добра голодоука була/ о /то ми/ йа уже у школу добре' уже ходиш' це'во ус'о час'ів то'д'і не' було тії далеко школи/ус'о по міс'ац'у тії такі буш' випадок/ що значит/ 'ночі де'с' час 'ночі так гарно св'іте' йа пробудиш'а/ 'страшно/со за'п'із'н'уш'а у школу і поб'іг до школи прихожу до школи/ а школа закрита/ а там сторож такі у нас буш' то слава Богу/пустиш' мене у зара/ де зараз кухн'а пустиш' туди/ там кроват' була така значит тожеш' л'іжко таке де'ре'у'йане збите де'ре'у'йане в'ін там ночуваш'/ то і вже прийутиш' мене там до самого ранку шчи'таї // а у школ'і давали ну таку/ що можна сказати/таку таку беу'танку/ йуш'ку таку де плавало дек'їка кру'пин/ а то в основному йушка була/ тії давали у школ'і /ну п'ідго'довували нас сиротіш' цих/ хто бе'з бат'к'іш' там пошт'і/ пошт'і вс'іх нас/ у класах було по сорок п'ят' чоло'в'ік /але' що інте'ресно/ що дуже' хот'іло'с'а учитис'а/ бо л'акали би'ками/ у нас у кол'госп'і були дуже' так'і велич'ї значит ц'і би'ки/а роги де'с' по метру так'і були/нас учител'/ тожеш' не'божчик/зав'іш' подивитис'а/ то ми 'страшно понал'акувалис'а/ то ж де такі та'кі роги каже'// би'кам/ не' буде'те учитис'а то будете би'кам роги кру'тити// добре' училис'а/ гарно тії та'ке// Робили значит' у пол'і/ ка'н'ікули / то це добре' пам'ятай/ йа усе робиш' на громадже'н'і 'с'іна це'во ус'о/о/ то там уже прау'да у жни'ва то давали гарно йісти/ давали і борш'ч і суп і йа'кіс' ку'сочок м'яса попа'даш'а і сало попа'далос'а ну ферма була добра та'ка/йа'ка во'на добра/але' сир буш'/то уже і сира та'ко готували/вже у сорок триц'іт в'ос'мо'му уже з сорокових рок'іш' почало значит' уже трохи від'родж'уватис'а по селах/ значит/ і ус'о/ а пот'ім уже н'ісл'а

В'ідлиги/ йак то го'вориц'а /то ўже по'чали в'ідбу'довувати ц'і/ на 'шахти
'брали от / 'дуже" т'ажко було бо при'ходили 'ночойу/хва'тали цих
'хлопчик'іў/в'ідвозили на 'станц'іўу паку'вали в ва'гон і в'ідпраў'л'али на
Дон'бас/ н'і і ме"н'і при'пало 'значит' то/ але" ме"не спас ди'ректор 'школи/
'гарно 'вчиўс'а/в'ін по'чуў/шо ме"не схва'тили і на 'стан'ц'іўу/то в'ін 'ўстиг
'йакос' заб'раў нас 'пйате"ро 'учн'іў заб'раў/ не" 'даў//да учн'іў 'тоже"
хва'тали і ўс'о на Дон'бас на в'ідбу'дову шахт/ так йа 'значит' і не" по'наў
таї та'ке то//

Хрестини

Записано від Круцика Миколи Григоровича, 1937 р.н., освіта 10 класів

Опишіть, як дитину колись хрестили?

Обрад хрес'тин /звн'чайно/ це був 'дуже" важливиї/то'му шо бат'ки
'думали ко'го 'брати за ку'міў а 'старшиї кум по'винен 'бути і 'старша ку'ма
по'вина 'бути йа'кі бу'дут три'мати ц'у ди'тину/о/обоўй'аз'ково ну
догово'ралис'а то'д'і ше за 'мойі 'памйат'і 'церква ше прац'увала/
при'ходили до 'церкви/ 'брали йак це шчи'тати/ в'ідкуп/ чи йак це 'можна
було ска'зати ну ди'тин'і 'різн'і по'дарки це полот'но да'вали/ різн'і
сорочеч'ки під'гузники/ ну ўс'о/ко'рочше 'кажучи/шо мо'гли то ц'і ди'тин'і
забез'печували// ну коли'сок то'д'і то не 'було/а в 'церкв'і звн'чайно п'ін
в'ідпраў'л'ау/ і то'д'і вже при'ходили до'дому і св'атку'вали це при'близно
так/а/ ше було 'значит' та'ке шо дв'і чи три 'пари було цих ку'міў/ і ц'і
ку'ми/особ'ливо ц'і хрес'чен'і бат'ки/коли же'ниўс'а 'хлопец' чи д'іўчинка
же'нилис'а/ то во'ни ко'мандували/ а 'нав'іт' мо'гли і ўс'у 'свал'бу
спра'вити/а са'мого об'р'аду вже так і не памй'атайу шо гово'рили шо/ а
так 'трошки йак то говориц'а від'лун'а ше їде//

А хто купляв крижму?

'Крижму особ'ливо 'брали по ма'зинах в мага'зинах або то'д'і 'їїздили
ну так 'зван'і м'і'н'айла м'і'н'айла 'їїздили і во'ни 'мали 'різнйй 'крам і
рушни'ки і полот'но і ну ўс'о ўс'о во'ни 'мали/ а м'і'н'али во'ни за 'фрукти/

особливо йаблука/ слиўки і вишн'ї і чи'решн'ї/ за ўс'о йїздили і м'їн'али ну ўс'о було шо хоч йак то гoвoриц'а/ во'ни прийї'жжали з гoрoда де"с' ну з тa'ких ви'ликих гoрoд'їў прийї'жжали ўс'о 'мaли і цe 'б'ї'шoc'т'ї a бу'ли і мaгa'зини і ў мaгa'зинах мaлo шо було тa'кoгo/ мoжнa скaзaти шо пoлу'гoл'ї цї мaгa'зини oт /a ц'ї м'їн'aїлa цe дoгoвo'рaлис'а з 'ними во'ни пpи'вoзили/ шо хоч пpи'вoзили/ ну 'б'ї'шoc'т'ї тaк дa'вaли 'бpaли oд'ї'ял'цe/ 'пpocтин' пoдушeчку ну ўс'о дитин'ї тaм/ 'знaчит' цeї//ну кoли'сoк тo'д'ї нe" 'булo тo рo'били мaїcт'pи сaмї рo'били тa'к'ї кoли'сoчку тa'кy рo'били і в'їз'кїў тoжe" нe" 'булo тo тaк йaк 'зaрa a тo зaкoли'caў a тo тa'к'ї кoли'ски бу'ли 'плeт'aнї 'тoжe" 'плeтeнy кoли'ску ч'їп'л'aли дo 'свoлoкa y 'xaт'ї пpи'бл'вaли і зaгoїдyвaли дитинy вoнa 'мyс'їлa 'спaлa/бу'вaлo тaк шо і 'пaдaлa//

Чи можна розголошувати «хресне ім'я» комусь іншому?

Oцe пo 'пpаўд'ї скa'зaти ну тo'д'ї нe" гoвo'pили нe 'знaйy чи цe 'мoжнa чи нe" 'мoжнa ну тo'д'ї aж ўжe y 'цepкв'ї зa'писyвaли в цep'кoўн'ї 'книжц'ї тo'д'ї вжe 'знaли 'їм'я пo 'бaт'кoв'ї цeo ўс'o кa'зaли шoб нe" нaў'рoчити дитин'ї цe бу'лo тa'кe//

Чи було в той час хрещення таємним?

Toї чac 'дyжe" тa' йeмнo бу'лo н'ї' xтo нe" 'знaў aбcол'yтнo цe тa'йeмнo дoгoвo'рaлис'а з пo'пoм/ йaк тo гo'вoриц'а з 'бaт'yшкoй дoгoвo'рaлис'а нa кoли і ў 'б'ї'шoc'т'ї цe 'дyжe" в'їдбy'вaлoc'а 'дyжe" 'paнo aбo 'нaв'їт' і дyжe" 'н'їзнo 'в'eчep'ї тaк шoб нї'xтo нe" 'бaчїў цe 'т'їкї 'знaли oд'н'ї цep'кoўн'ї 'н'eўч'ї 'знaли і 'н'їп'//ї / 'знaчит' / 'бaт'yшкa/ a цeї ну 'нaш'ї ўжe/ шчї'тaти/ кy'ми тo вo'ни тoжe" нe" pozгo'лoшyвaли бo тo'д'ї 'т'їкї нo xтo'кyм бyў тo мoг'ли і з po'бoти 'зн'aти/ xтo 'дoбpe нa po'бoт'ї бyў і кo'рoчшe" 'т'aжкo бу'лo// вїгa'н'aли нe" 'в'їpили в цїx кoмy'н'aкї дa'вaли нe" дa'вaли л'yд'aм 'жити ўс'o co'б'ї і ўс'o йaк тo гo'вoриц'а/ a пpoc'тoмy л'yдoв'ї тo бу'лo дyжe" 'т'aжкo//

Записано від Мазур Ольги Петрівни, 1937 р.н., освіта 7 класів

Як відбувалося таїнство хрещення?

Знайду/да/ охреще"н":а дитини/просилис'а/йшли бат'ки/просили кум'їу старших ходили/ хресних бат'к'їу дл'а дитини/йшли з калачами/йшли попросили їх і вони пре"ходили// Дитину обоўйазково клали на по'душку/і йак мали йти до церкви/йїїї ве"куповували/ брали/ну брали за носика там пре"цмакували і п'ід по'душку клали грош'і і йшли до церкви/ї церкв'і куми/ куми були з крижмом/о/ крижмо брали то'д'і таке шоб було обоўйазково б'їлен'ке/ б'їле полотно чи там простин' чи скат'їрка б'їла/но б'їле полотно/ клали на н'ого дитину/о/ і бат'ушка охрещуваў дитину/ охрещуваў/ браў дитину/йїїї купаў/ну зануруваў йїїї ў водичку/обстре"гаў і ве"стригаў хрестик такий на голоўц'і/о/ то волос'ачко до с'в'їче"чки спал'уваў//Потім обводиў/йакшо хлопчик/то брау йїго ў в'їўтар/йакшо д'евочка то б'їл'а в'їўта'ра там з хресними бат'ками обходили вони/о/ йшли додому їдома гул'анка була/ потім ўже бабка/робили так'і бук'етики і бабка продавала бук'етики гост'ам/ брали чарку гор'їўки/ малчали тої бук'етик/обмачували цего гост'а і казали на/ ну йак там/ дитин'і на капчики і ше на шос' обшим/о/ і ке"дали грош'і/випе"вали трошки цейї гор'їлки/обходили ўс'ої с'т'їл/о// Потім гул'али// хресна мама ў в'їўтар не" заходила/тому шо ў в'їўтар ж'їн'ки ни заход'ат/ б'їл'а в'їўта'ра о'так коло ікон коло цего пре"стоу тут і обходили кругом /а ў в'їўтар н'е/ мама тоже" р'їдна мама тоже" до церкви не" заходила поки/ потім вона би"ре вивід/ бат'ушка йїїї там вичитує цеве ўс'о/і потім вона ўже може/має право заходити/о//Дитина поки ни хриш'чена/ то тожи з нейу н'їкуди ни ходили/н'їйакими шоб межами ни ходити/бо кажут шо це буде по'гано дл'а дитини/о/то мама н'їкуди н ходила/поки ни охри"стили дитину//Дитинку старалис'а охри"стити чимпо'ран'ше"/куми тре"мали дитину на крижмах/о/і були кум'їу/ ран'ше" було багато кум'їу по ш'їст' в'їс'їм пар/о/і ўс'ї/ўс'ї чип'л'алис'а на/ну брали за циво ўс'ї тр е"мали ну ц'у дитину/треба кажут/шоб дитина плакала/ шоб була виплакала ўс'о/ўс'о

шо буде добре//Ну коли дитину христіли/то її ну бат'ки давали ім'я/о/а / бат'ушка даваў їїїї церкоўне ім'я/о/ як'шо/часом іе таке шо спіўнадайт/а іе шо ни спіўнадаіе з цёркоўним/давали друг'і/і ни можна було це ім'я розголюшувати/шоб н'іхто ни знаў/шоб ни ўрочили дитини/шоб/шоб дитина здорова була так'во/о/ і ше ну ше при дитинці і хрестик/ну хресн'і бат'ки куп'али дитин'і хрестик ў церкв'і і чип'али там/ бат'ушка чип'лаў їїму зразу дитинці і хрестик цей/і тож в'ін по'вини'н/по'вини'н бути при н'ому ўс'о ў'ремн'а при дитин'і//.

ТКАЦТВО ТА ВИШИВКА

Записано від Мазур Ольги Петрівни, 1937 р.н., освіта – 7 класів

Чи було у селі вишивання?

Да/було так'е/л'убили ў нас више"вати/више"вали рушніки р'ізн'і више"вали і сорочки више"вали і на по'душ'ки више"вали так'і де на 'ц'уўу як то на наволочку на р'іжок н'іби/ ну спі'ц'ално так више"вали/ пот'ім прише"вали до наволочки і на по'душ'ки на це'во/виши"вали ну сорочки/д'іўчатам тоже то'д'і не" можна було више"вати мак'іў/бо це/бо шчи'талос'а шо як д'іўчина буде не'шчаслива чи як/ну а рушніки тоже више"вали ну обишно т'іки чорним і чі'р'воним кол'ором/ син'ім не" можна було 'бо каут шо буде не'шчаслива/та і р'ізн'і рушніки робили/їїх і до образ'іў клали і р'ізн'і там сал'ф'етки више"вали під йа'кус' вазочку під це'во бо л'убили више"вати і кружева робили так'і тоже до цих рушніч'к'іў прише"вали ше/о/ Робили ше ну/як то вибе"вали так'і ну вишиўками так'і чи до'рожки чи коўрики шо на два боки во'но получалос'а таке'во/о/ пот'ім ше йа'к'ис' робили радн'ушки так'і ви'рети чи як во'но назе"вайіц'а зараз то їїїї ве"мачували на'ріц'і і Гни'л'і так во'на назе"вайіц'а р'ічка Гни'ла була назе"валас'а/о/Ну треба було шос' покра'сити то і бузе'нойу кра'сили і ну чим пре"способ'алис'а чим т'іки могли//

А яким способом вишивали?

Више"вали ну обишно више"вали |хрестиком/прос|тим
|хрестиком/бол|гарс'киї |хрестик це та|киї ну |хрестик і ше раз |хрестик
'н'іби наў|хрест'/ |глад'йу више"вали/ну ше йа|кос'/йак то ка|зали/йа|кос'
ланц'уж|ком та'ко више"вали |тоже це ну це та|киї прос|тиї |спос'іб це ше
|д'іти мож|ли више"вати так/кот'р'і ни^е |ўм'іли/ну так то 'дис'//

А розкажіть, будь ласка, як ткали полотно

Ну йа то са|ма йї|го ни^е 'дуже так |помн'у/а |бабка роз|казувала
ми^е|н'і/шо буў та|к'иї ста|нок/та|к'е |коли^есо ви^е|лике бу|ло і
ту|ди/ну/прос^е|л'али |нитку і тим |коли^есом кру|тили/а ше |нитку йак ро|били
ви^ере|теном ну кру|тили і ро|били 'ц'у |ниточку та|ку/ о/ і полу|чалос'а ну
ро|били йа|кос' то полот|но/ о/ |пот'ім то полот|но ви|б'іл'ували рости|л'али
йї|го на |сонц'і шоб во|но ви|б'іл'увалос' шоб бу|ло б'іл'ен'ке/ о/ |доўго 'дес' з
|к'іка |дн'йў чи |даже може ї |м'іс'ац' чи |ск'іки там йї|го ви|б'ілували/шоб
во|но бу|ло |гарне/'пот'ім йї|го розр'і|зали о роз|стіл'ували ну да з |н'ого |шили
сороч|ки і кра|сили йо'|го |пот'ім ну шо полу|чалос'а ў них/ так і |ўс'о
ро|били//.

ДОДАТОК Б

Словник побутової лексики села Попівці Барського району Вінницької області

А

Агиль [а'гил'] – вигук, який вживається при випасанні гусей.

Алича [али'ча] – жовта дрібна слива (в **О. в.**одн. має закінчення –*ою*).

Антаба [ан'таба], -и – великий горизонтальний замок для дверей (ім., жін. рід, одн., Н. в.)

А щезло б [а 'щезло б] – оце так, ого – вживається для висловлення сильного здивування чи обурення (стійке сполучення слів).

Б

Бабка ['бабка]- пристрій для клепання коси (як лексичний діал., може вживатися для позначення назви страви, ім., жін. роду, одн., Н. в.).

Бавити ['бавити] – доглядати дітей (дієсл., неознач. форма)

Багацько [ба'гац'ко] – дуже багато (поява суфікса – *цьк* замість літ. -*то*, прися.).

Багнука [баг'н'ука] – трясовина, болотиста місцевість (ім., жін. роду, Н.в.).

Байда [баі'да] – великий шматок хліба (емоційно забарвлений діал., що вживається для підкреслення розміру скибки).

Баки запудрити ['баки/за'пудрити] (фраз.) – задурити голову, обдурити.

Балабухи [ба'лабухи] – великі за розміром овочі, переважно картоплини.

Балія ['бал'ія] – великий металевий таз для прання білизни.

Баль ['бал'] – пишне святкування, бенкет.

Бамкати ['бамкати] – правити богослужіння, дзвонити у дзвони.

Бантина [бан'тина] – балка під стелею, до якої прив'язували трави для висушування.

Баньки [бан'ки] – очі, зі сл.. **витріщити** – здивовано дивитися.

Баняк [ба'н`ак] – чавунний казан.

Барохкатися, грохкатися [брохкатис'а] – переходити через снігові замети.

Басом ['басом] дивитися – спідлоба, ображено.

Батрачити [бат'рачити] – важко працювати, не маючи бажаних наслідків.

Бацнути ['бацнути] – вдарити.

Більмак [б'іл'мак] – незряча людина (від сл. *більмо* – сліпота) .

Біситися [б'і'ситис'а] – сердитися, лаятися, дратуватися.

Блиндикати [блинди'кати] – блукати, байдикувати, нічого не робити.

Блекоти наїстися [блико'ти] – говорити нерозбірливо, незрозумілі речі.

Блюзочка [бл'узочка] -пом'якшена вимова [л] у слові *блуза*, вжив. – очк-, що надає слову пестливого забарвлення.

Божитися [бо'житис'а] – присягатися у чомусь.

Бозя ['боз'а] – Бог (переважає у мовленні дітей), [г]//[з'], відб. хитання роду.

Бомбатися ['бомбатис'а] - хитатися (про предмет, який погано прикріплений) – *гудзик бомбається*

Боханка [бо'ханка] – буханець хліба (y//o), хитання роду – жін. замість чол.

.Боціон ['боц'ун] – лелека.

Бурак [бу'рак] – буряк (ствердіння [р])

Бушувати [бушу'вати] – сваритися, сердитися.

В

Вадзьгати ['вадз'гати] – мастити, бруднити, неохайно фарбувати, наявне дзекання.

Вараниці [вара'ниц'і] – великі вуха

Варга ['варга] – пол. губа

Вбираня ['вбиран'а] – одяг

Вбратися [вбратис'а] – одягнутися

Вдерти ['вдерти] – відірвати шмат тканини

Взорки ['взорки] – цікаві погляди.

Виварка ['виварка] – металеве відро для кип'ятіння білизни (від сл. *виварувати* - кип'ятити).

Витрішки ['витр'ішки] – зацікавлені погляди

Г

Гадюка [гад'ука] – перен. підла людина.

Газ ['газ] – газова плита.

Гатити [га'тити] – обкопувати греблю.

Гепнутися ['гепнутис'а]- впасти, забитися.

Гризтися ['гризтис'а] – сваритися.

Губи ['губи] – гриби.

Д

[де/ни по'сій/то 'уродиц'а] – про вередливу дитину.

Доробало [до'робало] – неполадний непотрібний предмет.

Дримба ['дримба] – велика довга палиця

Дрантивий [дран'тивий] – розірваний (про одяг)

Драпак [дра'пак] – березовий віник для підмітання подвір'я.

Ж

Жид [жид] –представник єврейської національності.

Жиє [жи'је] - живе (пол..)

Жию [жи'ву] – дієсл. 1 ос. одн. т ч.

З

Захекатися [за'хекатис'а] – задихатися (від слова *хекати* – часто і швидко дихати)

Здиміти ['здиміти] - зникнути раптово.

З дуба впасти – збожеволіти, говорити дурниці

Ї

Їден [йі'ден] – один (запозичення з польської, давня форма числівника).

Їздака [йіз'дака] – невправна у водінні людина.

Їшачити – важко працювати (від сл. *йшак* – тягловий віслик).

К

Калабаня [кала'бан'а] – калюжа, лекс. діал..

Калим [ка'лим] – придане, посаг нареченої.

Кишіти [ки'шіти] – роїтися .

Клянчити [кл'анчити] – просити про щось наполягаючи , лекс. діал., полонізм., пол.. – *писати*

[коли ни вмирати/треба день тирати] – жарт (ствердіння [р], заступлення [е] на [и]).

Кострубатий [костру'батиї] – нерівний.

Кровльою [кроў'л'ойу] – кров'ю

Куделя [ку'дел'а] – довге густе волосся.

Кутаси - ['кутаси] – китиці на одязі для прикраси.

Л

Ланцуг [лан'цуг] –ланцюг (ствердіння [ц'])

Лига ['лига] – стегно.

Лигуміни [лигум'іни] - вишукані святкові страви.

Ломати [ло'мати] – ламати (заміна [а] на [о]).

Лупина [лу'пина] – лущиння (усічення [ш], ствердіння[н])

Н

Нецьки ['нец'ки] – ночви з дерева (нім.).

Ниньки ['нин'ки] – сьогодні (полонізм).

Нучка ['нучка] – ганчірка, брудна тканина

Ньоркати [н'оркати] – скиглити, канючити.

Р

Рапатий [ра'патий] – шорсткий.

Рихтувати [рихту'вати] – готувати їжу (лекс. діал..).

Рундельок [рун'дел'ок] – металевий черпак для води.

Рушто [рушто] – металева сітка з прутів у печі.

С

Сьвато [с'вато] – свято (ствердіння в).

[с'ва'тойі/'домки/ хто ни 'має ро'боти/тоі 'б'є 'бомки] – фраз., вжив. до людини, яка байдикує у будні дні.

Стренчити [стренчити] – давати поради дівчині у пошуках пари.

Стромляти [стром'л'ати] – вкладати.

Строчити [стро'чити] – шити.

Стружити [стружити] – тесати.

Т

Талувати [талу'вати] – утрамбовувати.

Тарабанити, терендіти – багато розмовляти

Толочити [толо'чити] – розминати на пюре.

Тохмачити [тох'мачити] – пояснювати щось з великими зусиллями (дієсл. неознач. ф., розм.)

Ф

Файгати [файгати] – розвівати на вітрі (дієсл. неознач. ф., розм.)

Фіртка [ф'іртка] – хвіртка ([хв]– [ф], ім. жін. роду на –а, одн., Н. в., в О. в.- ою)

Френзлі [френзл'і] – торочки на хустині (рум., множ.)

Ц

Цебер [це'бер] – відро (пол., ім. чол. роду, одн., Н. в.)

Цмакати [цмакати] – смакувати (дієсл. неознач. ф., розм.)

Ч

Чадити [ча'дити] – палити (дієсл. неознач. ф., розм.)

Чадіти [чад'іти] – задихатися (дієсл. неознач. ф., розм.)

Чатувати [чату'вати] – засідати на мишу (дієсл. неознач. ф., розм.)

Чимчикувати [чимчику'вати] – йти (дієсл. неознач. ф., розм.)

Ш

Шпацирувати [шпациру'вати] – йти (дієсл. неознач. форми)

Шуба ['шуба] – цементне облицювання хати (ім. жін.. роду на –а, одн., Н.в.).

Шуляк ['шул'ак] – шуліка , хижий птах(ім. чол. роду, одн., Н. в.

Шуфля ['шуфл'а] – лопата для збирання снігу (ім. жін. роду на –я, одн., Н.в.)

Я

Як ни вмер Гаврило, то галушкою удавило [йак / ни 'вмер Гау'рило / то га'лушкойу уда'вило] – жарт, про людину, яку раз у раз спіткають неприємності.(стійке спол. слів)

[йак 'рак 'свисне] – ніколи

[йак 'рибці 'зонтик] – абсолютно не потрібно

[йак сви'н'а у дошч] – неохайна людина.